

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών

Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Στάσεις και αντιλήψεις καθηγητών Ειδικής Αγωγής της
Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης απέναντι σε
καινοτόμους μεθόδους εκπαίδευσης: η περίπτωση της
χρήσης ΤΠΕ και Εικαστικών Τεχνών στην ΕΑΕ.**

POST GRADUATE THESIS

**Attitudes and perceptions of Special Education teachers of the Region
of Eastern Macedonia and Thrace towards innovative methods of
education: the case of the use of ICT and Visual Arts in SEN.**

ΟΝΟΜΑΦΟΙΤΗΤΗ/NAME OF STUDENTS

Αναστασία Μπεχτσούδη

Anastasia Bechtsoudi

ΟΝΟΜΑΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Ερμιόνη Δελή

Ermioni Deli

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2023

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

Attitudes and perceptions of Special Education teachers of the Region of Eastern Macedonia and Thrace towards innovative methods of education: the case of the use of ICT and Visual Arts in SEN.

Anastasia Bechtsoudi

Registration Number: 21071

Anastassia.M7@Gmail.com

mscedt21071@uniwa.gr

FIRST SUPERVISOR

Dr. Ermioni Deli

SECOND SUPERVISOR

Dr. Vassiliki Belessi

AIGALEO 2023

Επιτροπή εξέτασης

Ονόματα εξεταστών Υπογραφή

1^{ος} Εξεταστής Ερμιόνη Δελή

2^{ος} Εξεταστής Βασιλική Μπέλεση

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Αναστασία Μπεχτσούδη του Στεφάνου, με αριθμό μητρώου 21071 φοιτήτρια του Διϊδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

καθηγητή.

Η Δηλούσα

Ευχαριστίες

Φτάνοντας σε μία από τις δικές μου Ιθάκες θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τους επίγειους Αγγέλους μου, τη μητέρα μου Μαρία και τον αδερφό μου Κωνσταντίνο, για την αγάπη τους, την υπομονή και την κατανόηση που έδειξαν αλλά και γιατί στηρίζουν κάθε μου όνειρο. Ευχαριστώ και όσους στάθηκαν ποικιλοτρόπως δίπλα μου, σε όλη τη διάρκεια αυτής της διαδρομής. Θερμές ευχαριστίες στις δύο επιβλέπουσες της διπλωματικής μου εργασίας τις Δρ. Ερμιόνη Δελή και Δρ. Βασιλική Μπέλεση για την άψογη συνεργασία και την καθοδήγηση που μου παρείχαν, τη διευθύντρια του μεταπτυχιακού Δρ. Ευσταθία Παπαγεωργίου που ήταν στο πλάι μας και μας στήριζε.

Αφιέρωσεις

Στους ουράνιους φύλακές μου...

Περίληψη

Εισαγωγή: Η βελτίωση τόσο της ποιότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας όσο και των αποτελεσμάτων της είναι το ζητούμενο σε παγκόσμιο επίπεδο. Πολύ περισσότερο όταν οι μαθητές/τριες είναι άτομα με ειδικές ανάγκες ή μαθησιακές δυσκολίες. Η χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) και Εικαστικών Τεχνών είναι αλήθεια ότι μπορεί να ανταποκριθεί σε μία μεγάλη ποικιλία ειδικών αναγκών και να βοηθήσει τους μαθητές/τριες, ώστε να ανταποκριθούν στους διδακτικούς στόχους αλλά και να αναπτύξουν ικανότητες και δεξιότητες.

Σκοπός: Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως σκοπό να διερευνήσει τις αντιλήψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Ειδικής Αγωγής, που κατά το σχολικό έτος 2022-2023 υπηρετούν στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, ως προς την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία για άτομα με Ειδικές Ανάγκες και μαθησιακές δυσκολίες.

Μέθοδος: Πρόκειται για μία ποσοτική έρευνα που έχει ως ερευνητικό εργαλείο ένα αυτοσχέδιο δομημένο ερωτηματολόγιο 30 ερωτήσεων. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε στην εφαρμογή Forms του GoogleDrive και διανεμήθηκε ηλεκτρονικά (με mail) σε όλα τα Ειδικά σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, καθώς και στα σχολεία που έχουν τμήματα ένταξης και παράλληλης στήριξης. Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό εργαλείο Statistical Package for the Social Science 23 (SPSS).

Αποτελέσματα: Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 422 εκπαιδευτικοί, σε σύνολο 835, που εργάζονται στην Ειδική Αγωγή και των δύο βαθμίδων εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που απάντησαν είναι γυναίκες (67,1%), οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είναι αναπληρωτές (62,3%) και ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 31-40 ετών(36,3%). Το 56,4% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών. Μετά από την στατιστική ανάλυση των δεδομένων, διαπιστώνουμε ότι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων (φύλο, ηλικία, ειδικότητα, σχέση εργασίας, προϋπηρεσία) σχετίζονται με τις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών ΕΑ σχετικά με την ενσωμάτωση, τόσο των ΤΠΕ, όσο και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία του μαθήματος, ενώ το

επίπεδο των σπουδών δεν σχετίζεται. Η πλειοψηφία των καθηγητών ΕΑ πιστεύει ότι η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι πολύ ή και πάρα πολύ απαραίτητη. Οι μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών ΕΑ σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία εμφανίζουν στην πλειοψηφία τους θετική στάση. Από το στατιστικό έλεγχο που πραγματοποιήθηκε, για τον έλεγχο των υποθέσεων, τα ευρήματα μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής παίζει σημαντικό ρόλο τόσο στην αντίληψή τους για τη χρήση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών όσο και στην χρήση αυτών κατά τη μαθησιακή διαδικασία.

Συμπεράσματα: Τα αποτελέσματα της έρευνας, όπως αυτά προέκυψαν από την επεξεργασία των δεδομένων των ερωτηματολογίων, καταδεικνύουν ότι οι στάσεις και οι αντιλήψεις των καθηγητών Ειδικής Αγωγής στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης είναι θετικές ως προς τη χρησιμότητα των Τ.Π.Ε και των Εικαστικών Τεχνών και επιδιώκουν τη χρήση αυτών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας τους.

Λέξεις κλειδιά: Τ.Π.Ε., Εικαστικές τέχνες, Ειδική Αγωγή, Ειδικές Ανάγκες, Μαθησιακές δυσκολίες, Συμπερίληψη

Abstract

The enhancement of the educational process in terms of quality as well as its results is what we seek in a universal level. Especially when students are people in special needs or people with learning disabilities.. The use of information and communication technology and the use of visual arts can respond to certain types of special needs and will help students to live up to the teaching goals and to acquire abilities and skills.

Aim/Purpose: This dissertation aims at exploring the views and attitudes of Primary and secondary Special Education teachers, that work at schools of Eastern Macedonia and Thrace district during the academic year 2022-23, towards the ICT and visual arts incorporation in the educational process for people with special needs and learning disabilities.

Method: The quantitative research tool is an improvised structured questionnaire of 30 questions. The questionnaire was created at the Forms application of Google Drive and was digitally distributed (via e mail) to all the Primary and Secondary Special education schools of the Eastern Macedonia and Thrace district as well as to schools that have integration and parallel support classes. The Statistics tool 'Statistical Package for the Social Science 23 (SPSS)' was used for the statistical analysis of data.

Results: 422 teachers responded to the questionnaire, a total number of 835 that work in Primary and Secondary education of the Eastern Macedonia and Thrace district. The majority of the educators responded was women (67,1%), most educators were substitute teachers (62,3%) and they belong to the age group of 31-40 years old (36,3%). 56,4% of the teachers have a master's degree. After the statistical analysis of the data we come to the conclusion that the demographic characteristics of the respondents (sex, age, specialization, assignments, work experience) are connected with variables concerning views and attitudes of the educators towards ICT and Visual Arts integration in teaching while their level of studies is irrelevant. The majority of the Special Education teachers believes that the ICT integration in the educational process is essential. The variables concerning teachers' attitudes referring to the ICT and Visual Arts integration in teaching are in their majority of positive attitude. The findings from the statistical research that took place to examine the hypothesis, lead us to the conclusion that the reeducation of

the special needs teachers play a significant role in their attitude towards the use of ICT and Visual Arts during the educational process.

Discussion: The results of the research that derived from the data processing of the questionnaires, demonstrate that the views and attitudes of the Special Education teachers in the Eastern Macedonia and Thrace district towards the usefulness of the ICT and Visual Arts are positive and that educators tend to use them during teaching.

Key Words: I.C.T., Visual Arts, Special Education, Special needs, Learning difficulties, inclusion

Περιεχόμενα

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας.....	4
Ευχαριστίες	5
Αφιερώσεις	6
Περίληψη	7
Abstract	9
Συνοτομογραφίες.....	13
Πρόλογος.....	14
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή.....	16
1.1 Ιστορική αναδρομή της Ειδικής Αγωγής.....	16
1.1.1 Ο Όρος Ειδική Αγωγή.....	16
1.2 Νομοθεσία της Ευρωπαϊκή Ένωσης για τα άτομα με αναπηρία.....	16
1.3 Ελληνική νομοθεσία για την Ειδική Αγωγή	19
1.3.1 Πρώτη περίοδος	19
1.3.2 Δεύτερη περίοδος.....	20
1.3.3 Τρίτη περίοδος	20
1.4.Χρονολογικές φάσεις ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση	21
1.4.1 Φάσεις εισαγωγής και ανάπτυξης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση (διεθνής χώρος)	22
1.5 Βασικές έννοιες	23
1.5.1 Εκπαιδευτική συμπερίληψη	23
1.5.2 Ειδικές μαθησιακές Δυσκολίες	24
1.5.3 Ειδικά σχολεία	25
1.5.4 Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.).....	25
1.5.5 Εικαστικές τέχνες.....	27
1.5.5.1 Η ιστορία του Grant Maniér	28
1.6 Σχετικές έρευνες.....	28
Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογία έρευνας.....	30
2.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	30
2.1.1 Σκοπός	30
2.1.2 Ερευνητικά ερωτήματα	30
2.2 Μεθοδολογική προσέγγιση.....	30
2.2.1.Περιγραφή δείγματος	32

2.2.2	Περιορισμοί – προβλήματα της έρευνας.....	32
Κεφάλαιο 3.	Ευρήματα της έρευνας.....	34
3.1	Η ταυτότητα του δείγματος.....	34
3.1.1	Δημογραφικά στοιχεία.....	34
3.1.2	Αντιλήψεις για την ενσωμάτωση των τεχνολογιών της πληροφορικής και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη μαθησιακή διαδικασία.	42
3.1.3	Αντιλήψεις για την ενσωμάτωση των Εικαστικών τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία.	48
3.2	Ανάλυση μεταβλητών	56
3.3	Συμπεράσματα	76
Κεφάλαιο 4.	Συζήτηση	81
4.1	Προτάσεις.....	82
Παραρτήματα	85
Παράρτημα Α	- Ερωτηματολόγιο Έρευνας.....	85
Παράρτημα Β.	Γραφήματα.....	98
Παράρτημα Γ.	Πίνακες	100
Αναφορές.....		102
Πηγές Εικόνων.....		107

Συντομογραφίες

	Αγγλική ορολογία	Ελληνική ορολογία
A/θμια		Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
B/θμια		Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
ΤΠΕ		Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών
ΑΜΘ		Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης
ΕΑ		Ειδική Αγωγή
ΕΑΕ		Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση
ΑΜΕΑ		Άτομα με Ειδικές Ανάγκες
SPSS	Statistical Package for the Social Science	Στατιστικό πακέτο για τις κοινωνικές επιστήμες

Πρόλογος

Στο πλαίσιο του Διδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων» του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, της Σχολής Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας, του τμήματος Βιοϊατρικών Επιστημών σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό τμήμα της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., εκπονείται η παρούσα διπλωματική εργασία με θέμα: Στάσεις και αντιλήψεις καθηγητών Ειδικής Αγωγής απέναντι σε καινοτόμους μεθόδους εκπαίδευσης, η περίπτωση της χρήσης ΤΠΕ και Εικαστικών Τεχνών.

Η ΕΑ, όπως αναφέρει και η Πολυχρονοπούλου, είναι «η Ειδικά σχεδιασμένη διδασκαλία που υποστηρίζεται από ειδικά προγράμματα υποστηρικτικών υπηρεσιών και παρέχεται σε κατάλληλα διαρρυθμισμένους και εξοπλισμένους χώρους με τη χρήση ειδικών μέσων και μεθόδων για την ικανοποίηση των ειδικών αναγκών του παιδιού» (2012, σ. 50).

Η εισαγωγή της τεχνολογίας στην εκπαίδευση δεν είναι νέο φαινόμενο αλλά πολλών δεκαετιών, όμως στις αρχές του 20ου αιώνα αποκτά ευρεία έκταση. Συγκεκριμένα τη δεκαετία του 1960 κάνει την εμφάνισή του ο όρος «εκπαιδευτική τεχνολογία» (educational technology) με σκοπό να περιγράψει τη σωστή χρήση της τεχνολογίας που έχει ένα εκπαιδευτικό αποτέλεσμα (Κόμης, 2019). Οι ΤΠΕ βοηθούν στην εξατομικευμένη διδασκαλία αλλά και στη διαβίου αυτόνομη μάθηση (Μακράκης Β. , 2000).

Παλιότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, έχουν δείξει ότι υπάρχουν συγκεκριμένοι παράγοντες που εμποδίζουν τους εκπαιδευτικούς να εφαρμόσουν τις ψηφιακές τεχνολογίες στο μάθημά τους. Η Peggy A. Ertmer διαχώρισε τους παράγοντες αυτούς σε εξωτερικούς και εσωτερικούς (1999).

Η παρούσα έρευνα είναι ποσοτική και έχει ως σκοπό να διερευνήσει τις αντιλήψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ως προς την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των εικαστικών τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία για άτομα με Ειδικές Ανάγκες και μαθησιακές δυσκολίες.

Η εργασία αναπτύσσεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο υπάρχει το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας. Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μία ιστορική ανασκόπηση τόσο της Ευρωπαϊκής και Ελληνικής νομοθεσίας για την Ειδική Αγωγή και τα άτομα με αναπηρίες όσο και για τις χρονολογικές φάσεις ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπλέον θα εξηγηθούν βασικές έννοιες του θεωρητικού πλαισίου, όπως τι είναι εικαστικές τέχνες και ποιά είναι τα ειδικά σχολεία. Το κεφάλαιο αυτό θα κλείσει με αναφορές σε παλιότερες έρευνες όπως αυτή των Deboys, Holtum και Wright που αφορά παιδιά ΑμΕΑ στην Μεγάλη

Βρετανία (2016) και των Σχορετσανίτου και Βεκύρη (Σχορετσανίτου & Βεκύρη, 2010), που σχετίζονται με το θέμα προς διερεύνηση.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη μεθοδολογία της έρευνας, συγκεκριμένα αναφερόμαστε στο σκοπό της έρευνας, στη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων, τη μεθοδολογική προσέγγιση, την περιγραφή του δείγματος και τους τυχόν περιορισμούς της έρευνας.

Στο τρίτο κεφάλαιο καταγράφονται τα ευρήματα της έρευνας, η ταυτότητα του δείγματος, η ανάλυση των μεταβλητών και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε μετά από τη μελέτη των δεδομένων και τη σύγκριση των δεικτών του ερωτηματολογίου. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η συζήτηση των αποτελεσμάτων και ακολουθούν οι προτάσεις όπου και θα επισημανθούν αν υπάρχουν, σημεία που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης και τυχόν προβλήματα που αναδείχτηκαν μέσα από την έρευνα.

Ως ερευνητικό εργαλείο έχει χρησιμοποιηθεί ένα αυτοσχέδιο δομημένο ερωτηματολόγιο το οποίο δημιουργήθηκε ηλεκτρονικά στο Google Drive με την εφαρμογή Forms, το οποίο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά σε καθηγητές Ειδικής Αγωγής και οι απαντήσεις λήφθηκαν πάλι μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (mail). Ο τρόπος αυτός είναι άμεσος, έγκυρος & αξιόπιστος, επίσης αίρονται περιορισμοί που έχουν να κάνουν με την απόσταση και το χρόνο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου (Bell, 1997). Μέσα από το ερωτηματολόγιο καταγράφηκαν οι στάσεις και οι αντιλήψεις των καθηγητών Ειδικής Αγωγής. Ειδικότερα, αν γνωρίζουν συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα-εφαρμογές, πόσο σημαντική θεωρούν την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των εικαστικών τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία, αν η επιμόρφωση που ενδεχομένως έχουν τους βοηθά για να εισάγουν στην εκπαιδευτική διαδικασία τις ΤΠΕ και τις εικαστικές τέχνες. Τέλος, η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με το πρόγραμμα SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

Τέλος, η διπλωματική ολοκληρώνεται με την παράθεση των παραρτημάτων και τις βιβλιογραφικές αναφορές.

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

1.1 Ιστορική αναδρομή της Ειδικής Αγωγής

1.1.1 Ο Όρος Ειδική Αγωγή

Στη διεθνή βιβλιογραφία έχει καθιερωθεί ο όρος «special education» ενώ στην ελληνική γλώσσα χρησιμοποιούμε τον όρο «Ειδική Αγωγή» ή «Ειδική Εκπαίδευση» ή «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση». Η Ειδική Αγωγή αποτελεί ένα σημαντικό διεπιστημονικό κλάδο της παιδαγωγικής επιστήμης. Όσον αφορά στο παιδαγωγικό σύστημα αναφέρεται σε έναν εξειδικευμένο τομέα που στοχεύει στην ανάπτυξη μεθόδων για την επίλυση τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των διδακτικών προβλημάτων των μαθητών/τριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Με βάση το Νόμο 3699/2008, κεφάλαιο Α', άρθρο 1 παράγραφος 1 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (ΕΑΕ) είναι το σύνολο των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στους μαθητές με αναπηρία και διαπιστωμένες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» (Φ.Ε.Κ. 199/Α/2-10-2008).

Όπως αναφέρει και η Πολυχρονοπούλου, ΕΑ είναι «η Ειδικά σχεδιασμένη διδασκαλία που υποστηρίζεται από ειδικά προγράμματα υποστηρικτικών υπηρεσιών και παρέχεται σε κατάλληλα διαρρυθμισμένους και εξοπλισμένους χώρους με τη χρήση ειδικών μέσων και μεθόδων για την ικανοποίηση των ειδικών αναγκών του παιδιού» (2012, σ. 50).

Με την ειδική αγωγή επιχειρείται η ένταξη του παιδιού στην κοινωνία ως ένα μέλος μη εξαρτημένο αλλά ισότιμο και παραγωγικό. Ειδική αγωγή είναι ό,τι προσφέρεται στο παιδί και έχει έναν ρόλο βοηθητικό, στον ευρύτερο χώρο του σχολείου και σ' όλη την σχολική του ζωή.

1.2 Νομοθεσία της Ευρωπαϊκή Ένωσης για τα άτομα με αναπηρία

Το 1994, η διακήρυξη της Σαλαμάνκα (UNESCO), «Δομή και δράση για την εκπαίδευση Ειδικών αναγκών» έβαλε τις βάσεις της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης (Inclusive education) και χαρακτηριστικά ανέφερε ότι:

- a) κάθε παιδί έχει θεμελιώδες δικαίωμα στην εκπαίδευση και πρέπει να δίνεται η ευκαιρία να επιτευχθεί αλλά και να παραμείνει ένα αποδεκτό επίπεδο μάθησης
- b) κάθε παιδί έχει μοναδικά χαρακτηριστικά, ενδιαφέροντα, ικανότητες και μαθησιακές ανάγκες
- c) τα εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να είναι σχεδιασμένα ώστε τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται να λαμβάνουν υπόψη την ευρεία ποικιλία αυτών των χαρακτηριστικών και αναγκών

- d) άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες πρέπει να έχουν πρόσβαση στα κανονικά σχολεία, όπου θα υπάρχει μία παιδοκεντρική παιδαγωγική ικανή να καλύψει αυτές τις ανάγκες
- e) τα κανονικά σχολεία με προσανατολισμό χωρίς αποκλεισμούς είναι το πιο αποτελεσματικό μέσο για την καταπολέμηση των διακρίσεων, δημιουργώντας φιλόξενες κοινότητες, δημιουργώντας μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς και εκπαίδευσης για όλους, παρέχοντας αποτελεσματική εκπαίδευση στην πλειοψηφία των παιδιών και βελτίωση της αποδοτικότητάς τους και τελικά, της αποδοτικότητας του κόστους ολόκληρου του εκπαιδευτικού συστήματος (pp. 8-9).

Στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 1997), στο νέο άρθρο 13 αναφέρει την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας, συγκεκριμένα η ένωση «...οφείλει να καταπολεμήσει τις διακρίσεις λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού».

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θεσμοθετήθηκε το 2000, περιλαμβάνει άρθρα που προωθούν μέτρα ώστε τα άτομα με αναπηρία να συμμετέχουν στις φυσιολογικές δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής. Στο άρθρο 26 συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι «η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και συμμετοχή στον κοινοτικό βίο» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σ. 14).

Το 2004, το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο παραθέτει την οδηγία «Σχεδίαση για Όλους», στα πλαίσια του θεσμού «Σχεδιασμός για την Αναπηρία», η οποία αναφέρεται στη διαμόρφωση των δημοσίων υπηρεσιών και δομών ώστε να εξασφαλιστούν οι συνθήκες που επιτρέπουν την εύκολη πρόσβαση στους χώρους. Στη συνέχεια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέδωσε ένα σχέδιο δράσης που στοχεύει στον καθορισμό μιας βιώσιμης και λειτουργικής κυρίως προσέγγισης θεμάτων που αφορούν την αναπηρία στην Ευρώπη με τίτλο: «Ίσες ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία: Ένα ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης (2004-2010)», με σκοπό να βελτιωθεί τόσο η οικονομική όσο και η κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα τα εμπόδια και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά στη ζωή τους (2003).

Ο Ο.Η.Ε. το 2006 συντάσσει τη «Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και Προαιρετικό Πρωτόκολλο», όπως αναφέρεται στο άρθρο 1, σκοπός της Σύμβασης είναι: «...η προαγωγή, προστασία και διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης απόλαυσης όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών από όλα τα ΑμεΑ και η

προώθηση του σεβασμού της εγγενούς αξιοπρέπειας». Η συγκεκριμένη σύμβαση χαρακτηρίζεται ως ορόσημο γιατί αποτελεί το χάρτη των χωρών για τη διαχείριση των ΑμεΑ, ταυτόχρονα καθορίζει τις υποχρεώσεις των κρατών και υποδεικνύει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική 2010-2020, προωθεί την οικοδόμηση μιας κοινωνίας προσβάσιμης που περιλαμβάνει όλους, στοχεύει στη βελτίωση της ζωής των ατόμων, καθώς και σε ευρύτερα οφέλη για την κοινωνία και την οικονομία, στη δημιουργία βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην εξασφάλιση της ανεξαρτησίας των ατόμων με αναπηρία, αναβαθμίζοντας την εκπαίδευση, προκειμένου τα άτομα αυτά να ενταχθούν ουσιαστικά κοινωνικά και επαγγελματικά στην κοινωνία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2009).

Τον Δεκέμβριο του 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τις «20 αρχές του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων» για μία ισχυρή κοινωνική Ευρώπη χωρίς αποκλεισμούς. Η πρώτη αρχή του ευρωπαϊκού πυλώνα αναφέρεται στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση «Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση, κατάρτιση και δια βίου μάθηση προκειμένου να διατηρήσει και να αποκτήσει δεξιότητες που θα του επιτρέψουν να συμμετέχει πλήρως στην κοινωνία και να διαχειρίζεται με επιτυχία τις αλλαγές στην αγορά εργασίας» (European Commission, 2017) «βλ. Εικ. 1».

Εικόνα 1: Οι 20 αρχές του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων:

Κεφάλαιο I: 1-4. Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας

Κεφάλαιο II: 5-10. Δίκαιοι όροι εργασίας

Κεφάλαιο III: 11-20. Κοινωνική προστασία και ένταξη

Πηγή: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeperand-fairer-economicand-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en

Τέλος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τον Μάρτιο του 2021, ενέκρινε τη «Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία για το 2021-2030». Στόχος αυτής της στρατηγικής, παρά την πρόοδο που σημειώθηκε με το πρόγραμμα «Ευρωπαϊκή Στρατηγική 2010-2020», είναι ένα σύνολο δράσεων και πρωτοβουλιών σε πολλούς τομείς με προτεραιότητες: την προσβασιμότητα (ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή), την αποϊδρυματοποίηση των ατόμων αυτών, τη διασφάλιση αξιοπρεπούς ποιότητας ζωής, την κοινωνική προστασία, την ισότιμη συμμετοχή, τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών και πρόσβασης στην εκπαίδευση, τη δικαιοσύνη, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό (2021).

1.3 Ελληνική νομοθεσία για την Ειδική Αγωγή

Στην Ελλάδα μπορούμε να χωρίσουμε τις νομοθετικές ρυθμίσεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες σε τρεις περιόδους. Ως αφετηρία της πρώτης περιόδου είναι η τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και μέχρι το 1938, λίγο πριν αρχίσει ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Η δεύτερη περίοδος από το 1951 μέχρι το 1972 και η τρίτη περίοδος αφορά την μεταπολίτευση και ξεκινά από το 1975 και μετέπειτα. Η παράθεση της Ελληνικής νομοθεσίας έχει ως σκοπό να καταδείξει αρχικά κατά πόσο υπάρχει σύγκληση με αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεύτερο και σπουδαιότερο να δούμε την εξέλιξη της Ελληνικής κοινωνίας μέσα από το ζήτημα της εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

1.3.1 Πρώτη περίοδος

Το πρώτο Ελληνικό νομοθετικό κείμενο που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία αφορά μία ιδιωτική πρωτοβουλία και είναι η Υ.Α 4178/18/3/1895 «Περί χορηγήσεων εις Δανιήλ Σουρμελήν άδεια συστάσεως εν Αθήναις παρθεναγωγείου κωφάλαων». Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με Βασιλικό Διάταγμα ιδρύθηκε το 1906 ο «Οίκος Τυφλών» από την Εταιρεία προς Εκπαίδευση και προστασία Τυφλών. Την αμέσως επόμενη χρονιά ιδρύεται ο «Οίκος Κωφάλαων» (Βασιλικό Διάταγμα, 1907). Στις μεταρρυθμίσεις που έγιναν το 1913 η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες δεν αποτέλεσε προτεραιότητα του νομοθέτη, αντιθέτως ως λύση του προβλήματος προτεινόταν η απομόνωση αυτών των ατόμων. Το 1929 με το νόμο «Περί στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως» προβλέπεται η ίδρυση δημοτικών σχολείων «δια τους πνευματικώς ανωμάλους παίδας» και υπαίθρια σχολεία για «χάριν των ασθενών παίδων» (Νόμος 4397/16-8-1929). Το 1932 και το 1937 (Αναγκαστικός Νόμος 726/4-6-1937) ιδρύθηκαν φιλανθρωπικά ιδρύματα για κωφάλαους. Ο Α.Ν. 453/20-1-1937 είναι ο σπουδαιότερος ως εκείνη τη στιγμή νόμος γιατί δίνει τη δυνατότητα ίδρυσης Ειδικών Σχολείων και έτσι ιδρύεται από την πολιτεία το πρώτο ειδικό σχολείο στην Καισαριανή. Ο Α.Ν. 1049/22-

1-1938 τροποποιεί τον 453 και το μετονομάζει σε *Πρότυπο Ειδικό Σχολείο*, η διευθύντρια Ρόζα Ιωάννου-Ιμβριώτη το ονόμασε αργότερα *Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών* (Στασινός, 1991).

1.3.2 Δεύτερη περίοδος

Το 1951 και το 1954 ψηφίζονται αντίστοιχα οι νόμοι 1904/28-7-1951 και 2765/27-2-1954 που αφορούν τόσο την προστασία των τυφλών ατόμων όσο και την διευκόλυνση για την πώληση προϊόντων σε εργαζόμενους τυφλούς. Το 1954 με την Υ.Α. 47584/6-5-1954 ιδρύθηκε η Σχολή Τυφλών Βορείου Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη με την επωνυμία «Ο Ήλιος» (Στασινός, 1991). Με το Β.Δ 3635/16-11-1956 οι τίτλοι του *Πρότυπου Ειδικού Εκπαιδευτηρίου Κωφών και Βαρηκόων* αναγνωρίστηκαν ισότιμοι με τους τίτλους των σχολείων της Γενικής Εκπαίδευσης. Το 1961 ιδρύθηκε στην Αθήνα το *Εθνικό Ίδρυμα Αποκαταστάσεως Αναπήρων* (Βασιλικό Διάταγμα 564/14-8-1961). Ο νόμος 4466/21-4-1965 υποχρεώνει το Γυμνάσιο του Πρότυπου Εκπαιδευτηρίου να έχει αντίστοιχο πρόγραμμα σπουδών με τα σχολεία της Γενικής Εκπαίδευσης, δίνεται όμως και η δυνατότητα για την ίδρυση ανώτερης εκπαιδευτικής βαθμίδας (Λυκείου).

1.3.3 Τρίτη περίοδος

Το Σύνταγμα του 1975 αποτελεί την σπουδαιότερη νομοθετική παρέμβαση, καθώς για πρώτη φορά στο σημαντικότερο νομοθετικό κείμενο της χώρας αναγνωρίζεται το δικαίωμα των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στην εκπαίδευση, άρθρο 16 παρ.4, αλλά και η προστασία αυτών των ατόμων με το άρθρο 21 (Σύνταγμα της Ελλάδος). Στη συνέχεια μία σειρά από νομοθετικά μέτρα όπως το Π.Δ 147/11-3-1976 σύμφωνα με τον οποίο το τμήμα Ειδικής Αγωγής μετατρέπεται σε Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και ο νόμος 309/1976 όπου για πρώτη φορά δημιουργείται Επιτροπή Μελέτης και προγραμματισμού Ειδικής Αγωγής, θα οδηγήσουν στην ψήφιση του ευνοϊκότερου έως τότε νόμου 1143/27-3-8, όπου στο άρθρο 3 όριζε πως η Ειδική Αγωγή θα παρέχεται μόνο σε ειδικά σχολεία, τάξεις και ιδρύματα, που είναι αρμόδια γι' αυτό το έργο (Ιωαννίδη & Καλοκαιρινού-Αναγνωστοπούλου, 2010).

Το κεφάλαιο Ι' του Ν.1566/29-6-1985 αναφέρεται στην Ειδική Αγωγή και συγκεκριμένα στο άρθρο 32 παρ.4 ορίζετε ότι «η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες παρέχεται σε κανονικά σχολεία...», είναι η πρώτη φορά που σε ένα νομοθετικό κείμενο τα άτομα αυτά ονομάζονται άτομα με ειδικές ανάγκες και ο όρος αυτός δεν αφορά πλέον μόνο άτομα με αισθητηριακά προβλήματα αλλά και άτομα με μαθησιακές δυσκολίες και ψυχικές νόσους και όλες οι αρμοδιότητες για αυτά τα άτομα μεταβιβάζονται απευθείας στο Υπουργείο Παιδείας.

Ύστερα από πολλά ψηφίσματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όπως είδαμε στην ενότητα 1.2), η χώρα μας προκειμένου να εναρμονιστεί με την Ευρωπαϊκή πολιτική, οδηγήθηκε στην ψήφιση του νόμου 2871/14-3-2000. Σύμφωνα με αυτόν θεσμοθετούνται τα τμήματα ένταξης, στα

γενικά σχολεία, η λειτουργία των Κ.Δ.Α.Υ. (Κέντρων Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης) και ιδρύεται στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο το Τμήμα Ειδικής Αγωγής.

Το 2008 ψηφίζεται νέος νόμος ο 3699 που κατοχυρώνει τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της Ειδικής Αγωγής που θα λειτουργεί ως αναπόσπαστο τμήμα της δωρεάν και δημόσιας παιδείας για τους αναπήρους όλων των ηλικιών. Επιπρόσθετα ο όρος «Ειδική Αγωγή» αντικαθίσταται από τον όρο «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση». Με τον νόμο 3794 του 2009, όπου καθορίζεται η εισαγωγή χωρίς εξετάσεις στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ατόμων που πάσχουν από ορισμένες σοβαρές παθήσεις, το ποσοστό αυτό φτάνει το 5% και είναι επιπλέον του αριθμού εισακτέων. Με το νόμο 4074/2012 γίνεται η κύρωση της Σύμβασης αλλά και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες. Στο άρθρο 1 αναφέρει «Σκοπός της παρούσας Σύμβασης είναι να προάγει, προστατεύσει και να διασφαλίσει την πλήρη και ίση απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, από όλα τα άτομα με αναπηρίες και να προάγει το σεβασμό της εγγενούς αξιοπρέπειάς τους» (σ. 2638) και στο άρθρο 24 παρ.2 β «Τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να έχουν πρόσβαση σε μια ενιαία, ποιοτική και ελεύθερη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε ίση βάση με τους άλλους, στις κοινότητες στις οποίες ζουν». (σσ. 2657-2658). Ο νόμος 4488/2017, άρθρα 66 και 69 (σσ. 2338-2339) περιέχει μία σειρά από μεταρρυθμίσεις. Σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (2020), τίθεται σε λειτουργία το δίκτυο του Συντονιστικού Μηχανισμού για την εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες σε όλη την Επικράτεια, συστήνεται η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας και προωθούνται μία σειρά μέτρων για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, την ασφάλεια, την προστασία, την ισότητα, την προσβασιμότητα, την εργασία των ατόμων με αναπηρίες.

Τέλος ο νόμος 4547/2018, άρθρο 2 η παρ. ιβ αναφέρεται στην Ενταξιακή εκπαίδευση ως μία «εκπαιδευτική προσέγγιση η οποία συνεκτιμά τις ανάγκες της ετερογένειας του μαθητικού πληθυσμού και αποσκοπεί στην άρση των φραγμών στη μάθηση και στη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στο εκπαιδευτικό αγαθό όλων των μαθητών, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών με αναπηρία» (σ. 8380).

1.4.Χρονολογικές φάσεις ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση

Η έννοια της εκπαιδευτικής τεχνολογίας είναι μια σύνθετη και ολοκληρωμένη διαδικασία καθώς δε συμπεριλαμβάνει μόνο ανθρώπους, αλλά και ιδέες, διαδικασίες, φυσικά οργάνωση και συσκευές. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η χρήση της στη μαθησιακή διαδικασία προσπαθεί να δώσει λύσεις σε προβλήματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη μάθηση. Με τη

στενή έννοια: αναφέρεται στη χρησιμοποίηση των νέων τεχνολογιών και τεχνικών συσκευών τόσο στη διδασκαλία όσο και στη μάθηση. Με την ευρεία έννοια: είναι η σωστή χρήση των τεχνολογιών προκειμένου να πάρουμε το καλύτερο δυνατό μαθησιακό αποτέλεσμα.

1.4.1 Φάσεις εισαγωγής και ανάπτυξης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση (διεθνής χώρος)

Όπως αναφέρει ο Κόμης (2019), όσον αφορά την εισαγωγή αλλά και την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση(Α/θμια και Β/θμια) αναγνωρίζουμε τέσσερις φάσεις:

- 1^η Φάση: Πριν το 1970 Εκπαιδευτική τεχνολογία και διδακτικές μηχανές. Μέσα (Media) και τεχνολογίες π.χ. Ραδιόφωνο, Κινηματογράφος, Εκπαιδευτική τηλεόραση διαφανοσκόπιο, κλπ.
- 2^η Φάση: 1970-1980 Πληροφορική (τεχνοκεντρική) προσέγγιση. Η πληροφορική ως αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο που μπορεί να ενταχθεί στο πρόγραμμα σπουδών και να διδαχθεί σε διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Προσανατολίζεται κυρίως στη διδασκαλία προγραμματισμού και βασίζεται στις απόψεις της θεωρίας της συμπεριφοράς. Απομονωμένη τεχνική προσέγγιση ή κάθετη.
- 3^η Φάση: 1980-1989 Ολοκληρωμένη προσέγγιση. Η πληροφορική και οι ΤΠΕ ως μέσο γνώσης, έρευνας και μάθησης που διαπερνά όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Ως έκφραση μιας ολιστικής, διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης (οριζόντια).
- 4^η Φάση: 1990 και μετά. Πραγματολογικό μοντέλο ή προσέγγιση. Είναι ο συνδυασμός των δύο προηγούμενων προσεγγίσεων (διδάσκω πληροφορική - διδάσκω και μαθαίνω με την πληροφορική). Η πληροφορική και οι ΤΠΕ ως στοιχείο της γενικής κουλτούρας αλλά και κοινωνικό φαινόμενο (Μακράκης & Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, 1995). Εφικτή ή μεικτή προσέγγιση, η έμφαση στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης, δίνεται στις γνωστικές και τις κοινωνικές διαστάσεις της χρήσης της πληροφορικής στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συνδυάζει τα παιδαγωγικά πλεονεκτήματα της ολοκληρωμένης προσέγγισης με την ανάγκη για τεχνολογικό αλφαριθμητισμό.

Είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε πότε και με ποια διαθέσιμα μέσα άρχισε να εντάσσεται η χρήση Νέων Τεχνολογιών στην εκπαίδευση. Μέσα από τη διαδρομή στο χρόνο γίνεται αντιληπτός ο λόγος (τύπος δράσης) για τον οποίο χρησιμοποιήθηκαν οι Νέες Τεχνολογίες.

Στον παρακάτω πίνακα, εμφανίζονται συνοπτικά οι κύριες φάσεις εισαγωγής και ανάπτυξης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση. Αναφέρεται το σχολικό επίπεδο, οι τύποι δράσης, οι προσανατολισμοί, ο τύπος κατάρτισης των εκπαιδευτικών, φυσικά το είδος του λογισμικού και ο εξοπλισμός που χρησιμοποιείται σε κάθε φάση (Βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Φάσεις εισαγωγής και ανάπτυξης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση σύμφωνα με G.-L. Baron, E. Bruillard.1996(Κόμης, 2019, σ. 31).

Χαρακτηριστικά	Πρώτη Φάση (πριν το 1970) Media και τεχνολογίες	Δεύτερη Φάση (1970-1980) Η πληροφορική προσέγγιση	Τρίτη Φάση (1980-1989) Μέσο/αντικείμε νο εκπαίδευσης	Τέταρτη Φάση (μετά το 1990) Τεχνολογίες ως μέσο
Επίπεδο	γυμνάσια - λύκεια	λύκειο	δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια	όλα τα επίπεδα
Τύποι δράσης	πειραματισμοί	έρευνες	ανάπτυξη προωθούμενη από το κράτος	τοπική δράση
Προσανατολισμοί	οπτικοακουστικ ά μέσα / προγραμματισμ ένη διδασκαλία	Πληροφορική = τρόπος σκέψης	Πληροφορική: αντικείμενο ή μέσο;	Μέσο Πληροφορική Πολυμέσα
Κατάρτιση εκπαιδευτικών		συνεχής μακράς διάρκειας κατάρτιση	συνεχής μακράς διάρκειας κατάρτιση, αρχική κατάρτιση	σύντομη κατάρτιση, αρχική κατάρτιση
Λογισμικό		Λογισμικό "Παιδαγωγικής Έρευνας"	Λογισμικό παραγωγή της πολιτείας	λογική της αγοράς
Εξοπλισμός	οπτικοακουστικ ός εξοπλισμός	κάποιοι μικροϋπολογιστέ ς	διάφοροι τύποι μικροϋπολογιστ ών (Apple, IBM compatible, Thomson, Atari)	συγκέντρωση γύρω από το standard PC

1.5 Βασικές έννοιες

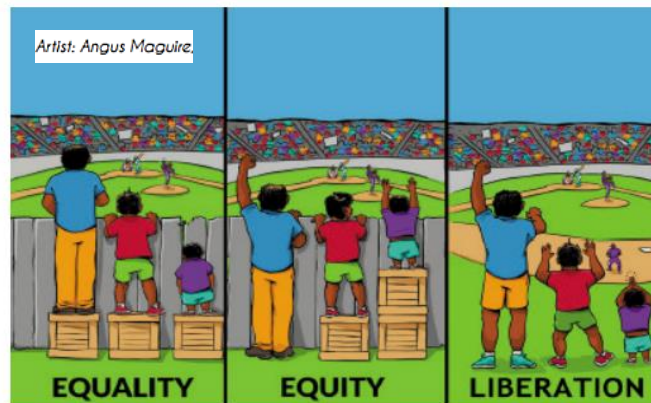
1.5.1 Εκπαιδευτική συμπερίληψη

Ο όρος Εκπαιδευτική Συμπερίληψη (Inclusive education), σημαίνει την εκπαίδευση που συμπεριλαμβάνει όλους τους μαθητές/τριες και τους δίνει τη δυνατότητα να φοιτούν στο γενικό σχολείο όπου η διαφορετικότητα δεν είναι πρόβλημα αλλά αντίθετα μπορεί και πρέπει να γίνει πηγή γνώσης και μάθησης. Η Συμπεριληπτική εκπαίδευση έχει άμεση σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, με αυτό που ονομάζουμε εκπαιδευτική ισότητα αλλά και την κοινή αποδοχή από όλους πάσης φύσεως ετερότητας (Πέτρου, 2012).

Η UNESCO ορίζει την συμπερίληψη ως: Μία διαδικασία για την αντιμετώπιση και την ανταπόκριση στην ποικιλομορφία των αναγκών όλων των παιδιών, των νέων και των ενηλίκων μέσω της αύξησης της συμμετοχής στην καλλιέργεια της μάθησης, του πολιτισμού και της

κοινότητας και μέσω της μείωσης και εξάλειψης του αποκλεισμού μέσα και από την εκπαίδευση (Policy Guidelines on Inclusion in Education, 2009).

Η συμπεριληπτική εκπαίδευση σχετίζεται με την άρση των εμποδίων και των διακρίσεων (είτε αφορά άτομα από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, είτε άτομα με ειδικές μαθησιακές ανάγκες). Είναι αναγκαία για τη μείωση της περιθωριοποίησης και τον στιγματισμό των ατόμων με αναπηρία καθώς προσφέρει ισοτιμία ευκαιριών στους μαθητές/τριες για να αποκτήσουν όλοι τα εφόδια που μπορεί και οφείλει να προσφέρει το σχολείο (Βλ. Εικόνα 2). Η συμπεριληπτική εκπαίδευση είναι το ζητούμενο στο εκπαιδευτικό σύστημα παγκοσμίως.

Εικόνα 2: Ισότητα ή ισοτιμία ευκαιριών.

Πηγή: British Council, Εκπαιδευτικό εγχειρίδιο, Πρόγραμμα Inclusive Schools, σελ.25

1.5.2 Ειδικές μαθησιακές Δυσκολίες

Ο όρος «Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες» αφορά μία σειρά δυσκολιών που συνδέονται με τη μάθηση. Όπως αναφέρεται και στο νόμο 3699/2008, στις ειδικές μαθησιακές δυσκολίες περιλαμβάνονται «...η δυσλεξία, δυσγραφία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία, δυσορθογραφία, σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής με ή χωρίς υπερκινητικότητα, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (φάσμα αυτισμού)» (άρθρο 3 παρ.1). Οι μαθητές/τριες αυτοί παρ' ότι δεν έχουν κάποια εμφανή νοητική ή αισθητηριακή στέρηση δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις σχολικές απαιτήσεις και ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη χρήση συμβόλων και κωδικών (Αγαλιώτης, 2021). Οι μαθητές/τριες με Ε.Μ.Δ. έχουν τα προσόντα - ικανότητες να αποκτήσουν σχολικές γνώσεις και να αναπτύξουν δεξιότητες όμως λόγω των αδυναμιών που έχουν εμποδίζεται η σχολική τους πρόοδος.

Οι ΕΜΔ είναι κατά βάση εγγενείς και ως αιτία του προβλήματος θεωρείται η δυσλειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος που μπορεί να οφείλεται σε κληρονομικότητα ή σε κάποιο συμβάν κατά τη διάρκεια του τοκετού ή της κύησης. Εντούτοις, όπως τονίζουν οι Weller και Strawser (1987) δεν αποκλείεται και η επίδραση αρνητικών

περιβαλλοντικών παραγόντων, καθώς όπως τονίζουν, για την εκδήλωση των μαθησιακών δυσκολιών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο οι περιβαλλοντικοί παράγοντες. Ο Σακκάς διατυπώνει την άποψη ότι η πληθώρα των διαταραχών προκύπτουν από τη δυσκολία που υπάρχει στη συγκέντρωση πληροφοριών από διαφορετικά σημεία του εγκεφάλου (Σακκάς, 2002). Οι έρευνες που πραγματοποίησε το 1999 το National Institute of Mental Health των Η.Π.Α., καταδεικνύουν ότι η αιτία για τις μαθησιακές δυσκολίες δεν είναι μόνο μία, καθώς εμπλέκεται ένα περίπλοκο σύνολο νευρολογικών διαταραχών. Τέλος, όπως αναφέρει και η Πολυχρονοπούλου (2012), το θέμα της συσχέτισης των μαθησιακών δυσκολιών και των γενετικών παραγόντων δεν έχει διευκρινιστεί ακόμα πλήρως.

1.5.3 Ειδικά σχολεία

Σύμφωνα με την Ελληνική Νομοθεσία το πρώτο ειδικό σχολείο στην Ελλάδα ιδρύθηκε το 1937 (Αναγκαστικός Νόμος 726/4-6-1937, 1937) στην Καισαριανή. Σήμερα η Ελληνική πολιτεία αναγνωρίζοντας το ισότιμο δικαίωμα στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες και μαθησιακές δυσκολίες έχει ιδρύσει την Πρωτοβάθμια Ειδική Εκπαίδευση, α) Ειδικά Νηπιαγωγεία και β) Ειδικά Δημοτικά Σχολεία, ενώ στη Δευτεροβάθμια Ειδική Εκπαίδευση λειτουργούν, α) τα Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια-Λύκεια (ΕΝΕΕΓΥΛ) και β) τα Ειδικά Εργαστήρια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ).

Στο σημείο αυτό να αναφέρω ότι εκτός από τα Ειδικά σχολεία, στο πλαίσιο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, λειτουργούν τμήματα ένταξης και παράλληλης στήριξης σε όλες τις βαθμίδες της γενικής παιδείας, για τους μαθητές που παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν επιλέγουν να μην φοιτήσουν στα Ειδικά σχολεία.

1.5.4 Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.)

Η τεχνολογία έχει διεισδύσει και βρίσκεται σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας μας. Η σημερινή γενιά των μαθητών/τριων είναι η γενιά της ψηφιακής τεχνολογίας, έτσι το σχολείο και γενικότερα η εκπαίδευση δεν μπορεί παρά να ακολουθήσει αυτά τα νέα δεδομένα.

Όταν λέμε ΤΠΕ εννοούμε Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ICT: Information and Communications Technologies). Με τον όρο ΤΠΕ αναφερόμαστε τόσο στις τεχνολογίες που επιτρέπουν να επεξεργαστούμε και να μεταδώσουμε μία μεγάλη ποικιλία μορφών αναπαράστασης της πληροφορίας όπως: διάφορα σύμβολα, ήχοι, εικόνες, video, λογισμικά, όσο και στα μέσα που λειτουργούν ως φορείς άυλων μηνυμάτων, όπως το κινητό τηλέφωνο, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, η τηλεόραση και οι υπηρεσίες που αυτά παρέχουν όπως είναι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Κόμης, 2019)

Η έννοια της εκπαιδευτικής τεχνολογίας είναι μια πολύπλοκη και ολοκληρωμένη διαδικασία καθώς συμπεριλαμβάνει το ανθρώπινο δυναμικό, τις ιδέες, τις διαδικασίες, όλες τις

συσκευές που χρησιμοποιούνται και φυσικά απαιτείται οργάνωση και προγραμματισμός. Με τη χρήση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση γίνεται προσπάθεια να ξεπεραστούν προβλήματα που ανακύπτουν σχετικά με τη μάθηση, αναλύοντας τα προβλήματα είναι δυνατή η ανάπτυξη προγραμμάτων και μέσων που είναι ικανά λύσουν τα προβλήματα. Με τη στενή έννοια του όρου εκπαιδευτική τεχνολογία αναφερόμαστε στη χρησιμοποίηση των τεχνολογιών και των συσκευών τόσο στη διάρκεια της διδασκαλίας όσο και στη διαδικασία της μάθησης. Με την ευρεία έννοια, αναφερόμαστε στην ορθολογική χρήση των τεχνολογιών με απώτερο στόχο να πετύχουμε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στη μαθησιακή διαδικασία.

Οι νέες τεχνολογίες έχει αποδειχτεί ότι συμβάλλουν θετικά όσον αφορά την επικοινωνία που αναπτύσσεται μεταξύ μαθητή/τριας και εκπαιδευτικού αλλά και με τους συμμαθητές τους και βοηθά στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης των ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες. Η αποτελεσματική ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι αναγκαία, γιατί βοηθά τους μαθητές/τριες με μαθησιακές δυσκολίες να ενταχθούν ευκολότερα στην εκπαιδευτική κοινότητα, ενώ ταυτόχρονα πετυχαίνει την κοινωνική τους ενσωμάτωση και την ενεργή συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία.

Η χρησιμοποίηση των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών) στη διδασκαλία βοηθά και βελτιώνει τη διαδικασία της μάθησης για όλους τους μαθητές/τριες αλλά κυρίως γι' αυτούς που αντιμετωπίζουν ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Ειδικότερα για τους μαθητές/τριες με ΕΜΔ, η χρήση ΤΠΕ προκαλεί το ενδιαφέρον, βοηθά να αναπτύξουν τις δεξιότητες επικοινωνίας, ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους και την αυτονομία του μαθητή/τριας αλλά και των εκπαιδευτικών, αξιοποιεί ποικίλες πηγές πληροφόρησης, βοηθά στην απόκτηση της γνώσης. Μέσα από τις διαδραστικές δυνατότητες που μας δίνει η χρήση των ΤΠΕ ενισχύεται η μαθησιακή διαδικασία και δημιουργούνται κίνητρα για την εμπλοκή των μαθητών/τριων σε αυτήν καθώς επίσης αναπτύσσεται και η λειτουργία της μακροπρόθεσμης μνήμης. Επιπρόσθετα οι ΤΠΕ βοηθούν στην εξατομικευμένη διδασκαλία και στην δια βίου αυτόνομη μάθηση (Μακράκης Β. , 2000).

Η αξιοποίηση στη μαθησιακή διαδικασία των ΤΠΕ ως βασικό εργαλείο για τα άτομα με ΕΑ και μαθησιακές δυσκολίες, αρχικά προϋποθέτει τη σωστή κατάρτιση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αλλά και την επιλογή κατάλληλου περιβάλλοντος και τεχνικών.

Η τεχνολογική πρόοδος έχει οδηγήσει σε ανάπτυξη ειδικών λογισμικών και εξοπλισμού που βοηθούν τα άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες (αναπηρίες, κινητικά προβλήματα, μαθησιακές δυσκολίες κ.α.). Οι ΤΠΕ λειτουργούν ως εξισορροπιστές σε μαθητές/τριες με ειδικές ανάγκες καθώς τους δίνουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν όλες τις ικανότητές τους και να μην μένουν στο περιθώριο.

1.5.5 Εικαστικές τέχνες

Οι τέχνες σε κάθε πολιτισμό αποτελούν μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Αν και από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα ο Amos Comenius είχε αντιληφτεί και επισήμανε την αξία που έχει η χρήση της τέχνης στη διαπαιδαγώγηση των νέων, σήμερα η αξιοποίηση έργων τέχνης στην εκπαίδευση αποτελεί μία καινοτόμα πρακτική διδασκαλίας. Η εκπαίδευση μέσω της τέχνης τα τελευταία χρόνια είναι πιο συστηματική (Βρετός, 1999). Η τέχνη συμβάλει στην ανάπτυξη των ατόμων με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους.

Η εκπαίδευση μέσα από την τέχνη συνδυάζει διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα, προσφέρει εναλλακτικούς τρόπους μάθησης, βοηθά στην αλληλοεπίδραση και την προώθηση των ειδικών ικανοτήτων των μαθητών/τριων, υποστηρίζει τα πολλαπλά είδη μάθησης που με τη χρήση της τέχνης μπορούν να καλλιεργηθούν και να ενισχυθούν, δίνει τη δυνατότητα για εξωτερίκευση των συναισθημάτων. Η τέχνη αναγκάζει το άτομο να δραστηριοποιηθεί για την κατανόηση ενός έργου ζωγραφικής, μίας μελωδίας ή θεατρικής παράστασης και προωθεί την πολυφωνία καθώς οι ερμηνείες ή οι απόψεις των ατόμων δεν ταυτίζονται (Μαλαφάντης & Καρέλα, 2012).

Όπως αναφέρουν το 2016 και οι Μιχαηλίδου και Πετρά: Η έκθεση Gulbenkian «Οι τέχνες στα σχολεία», 25 χρόνια πριν, έδωσε απαντήσεις στο ερώτημα «Ποια η αξία των τεχνών για την εκπαίδευση;». Σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα, οι τέχνες συνιστούν ιδιαίτερες κατηγορίες σκέψης και αποτελούν το μέσο για την κατανόηση ενός πολιτισμού. Συγκεκριμένα, διαπίστωσαν πως η ενασχόληση με τις τέχνες ενεργοποιεί το δεξί ημισφαίριο του εγκεφάλου και την τάση του να εστιάζει στα αισθητηριακά, διαισθητικά και χωρικά στοιχεία της αντίληψης και της πράξης. Ακόμα, υποστήριξαν πως βοηθούν στην ανάπτυξη της αυτοκυριαρχίας, αναπτύσσουν το συντονισμό, την ακρίβεια των κινήσεων, την προσοχή στις λεπτομέρειες και βοηθούν τη διαπροσωπική και διαπολιτισμική κατανόηση (2016, p. 2).

Οι εικαστικές τέχνες έχουν πολυδιάστατο χαρακτήρα και σχετίζονται με το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Με τις εικαστικές τέχνες σχετίζονται:

- Η Αρχιτεκτονική
- Η Ζωγραφική
- Ο Κινηματογράφος
- Η Φωτογραφία
- Η Γλυπτική
- Τα Κόμικς
- Η Γραφιστική
- Η Χαρακτική

- Ο Σχεδιασμός
- Η Κεραμική
- Η Τυπογραφία

Οι εικαστικές τέχνες στην εκπαιδευτική διαδικασία έχουν αλληλεπιδραστικό χαρακτήρα, προσφέρουν γνώσεις, συμβάλουν στη συμμετοχικότητα, την ομαδικότητα, στην επικοινωνία, στην ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και τον πολιτισμό, στην καλλιέργεια αξιών και αποκλίνουσας σκέψης, στην έκφραση των συναισθημάτων, στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων αλλά και στη διάχυση των ιδεών. Μέσω των αισθήσεων, της αφής, της ακοής και της όρασης, οι μαθητές/τριες δημιουργούν νοήματα για την κατανόηση του κόσμου.

Πολλές έρευνες καταδεικνύουν ότι η χρήση εικαστικών τεχνών σε Άτομα με Ειδικές Ανάγκες λειτουργούν θεραπευτικά. Εντούτοις, όπως αναφέρει και η Αναστασιάδου «στον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής στον χώρο της διδακτικής των μαθητών/τριών με αναπηρία, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, οι τέχνες αντιμετωπίζονται κατά κύρια προσέγγιση ως εμπλουτισμός» (2020, σ. 8).

Η καινοτόμος αυτή διδασκαλία μπορεί να εφαρμοστεί τόσο σε παιδιά και εφήβους όσο και σε ενήλικες μαθητές/τριες. Η χρήση των εικαστικών τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία, προϋποθέτει ο/η εκπαιδευτικός να έχει τις κατάλληλες γνώσεις ώστε να είναι σε θέση να σχεδιάσει τη μαθησιακή διαδικασία με τρόπο που να καλύπτει τις διαφορετικές ανάγκες (καθολικός σχεδιασμός μάθησης) των μαθητών/τριων του και να εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων.

1.5.5.1 Η ιστορία του Grant Maniér

Ίσως δεν είναι και τόσο γνωστή ακόμη η ιστορία του Grant Maniér αλλά αποτελεί ένα παράδειγμα για όλους μας. Ο Grant είναι ένα αυτιστικό άτομο που ως παιδί είχε την ενοχλητική - καταναγκαστική συνήθεια να τεμαχίζει χαρτιά. Κατάφερε λοιπόν να μετατρέψει αυτή τη συνήθεια σε τέχνη, και να δημιουργεί κολάζ από λωρίδες χαρτιού. Σήμερα 25χρονος είναι ένας Eco-Artist (Οικολόγος καλλιτέχνης), βραβευμένος για το έργο του και θεωρείται από τους πιο αξιόλογους της χιλιετίας. Ο Grant με τη βοήθεια της μητέρας του κατάφερε να γράψει μία σειρά εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων «The Jigsaw Giraffe», πρόκειται για μια σειρά για τα ζώα με αναπηρίες.

1.6 Σχετικές έρευνες

Είναι γεγονός ότι δεν υπάρχουν πολλές έρευνες στον Ελλαδικό χώρο που να εξετάζουν τις στάσεις και τις αντιλήψεις των καθηγητών ειδικής αγωγής για τη χρήση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Από την άλλη όμως, υπάρχουν αρκετές

περιπτωσιολογικές μελέτες μικρής κλίμακας που καταδεικνύουν την αξία και τη χρησιμότητα της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία και τα οφέλη που προσφέρουν στα άτομα με ειδικές ανάγκες και μαθησιακές δυσκολίες.

Στην μελέτη περίπτωσης που πραγματοποίησαν οι Καμπούρη-Δανού και Πιερίδου (2016), στο μάθημα των Φυσικών Επιστημών για τη διδασκαλία του λεξιλογίου, χρησιμοποίησαν σε παιδιά που έχουν ως δεύτερη γλώσσα τα Ελληνικά, την τεχνική του δράματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν αισθητή διαφορά στην απομνημόνευση και τη χρήση του νέου λεξιλογίου στους μαθητές/τριες που χρησιμοποίησαν την τεχνική του δράματος σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Η έρευνα των Deboys, Holttum και Wright που πραγματοποιήθηκε σε παιδιά ΑμΕΑ Α/θμιας εκπαίδευσης στη Μεγάλη Βρετανία (2016) αφορούσε την καλλιτεχνική θεραπεία στο σχολείο. Στην έρευνα συμμετείχαν 14 μαθητές/τριες δημοσίου σχολείου σε ατομική καλλιτεχνική θεραπεία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι μαθητές/τριες είχαν σημαντικά οφέλη από τη θεραπεία. Βελτίωσαν την επικοινωνία και τη διάθεσή τους, την κατανόηση και την ακαδημαϊκή τους μάθηση.

Στην ποσοτική έρευνα που πραγματοποίησε ο Μπαράκος (2007), διερεύνησε τις αντιλήψεις και τις στάσεις εκπαιδευτών ειδικής αγωγής που διδάσκουν σε ειδικά δημοτικά σχολεία σχετικά με τη χρήση των Τ.Π.Ε. στη διάρκεια του μαθήματος. Σε ένα δείγμα 92 εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής από επτά (7) Νομούς της Ελλάδας (Λάρισας, Μαγνησίας, Τρικάλων, Καρδίτσας, Φθιώτιδας, Θεσσαλονίκης και Αθήνας). Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής κατανοούν τη χρησιμότητα των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία και θεωρούν ότι δημιουργούν νέα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα.

Οι Baglama, Yikmis & Demirok (2017) διερεύνησαν τις απόψεις καθηγητών ειδικής αγωγής για την χρήση ΤΠΕ στη διδασκαλία των Μαθηματικών. Η έρευνα αφορούσε 15 εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής που υπηρετούν σε σχολεία ειδικής αγωγής της Βορείου Κύπρου. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρούν τον εαυτό τους ικανό στη χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία, αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα των ΤΠΕ όσον αφορά την κατανόηση εννοιών αλλά και την απόκτηση δεξιοτήτων. Όσον αφορά την αποτελεσματική χρήση των ΤΠΕ θεωρούν ότι η συνεχής επιμόρφωση σχετική με την χρήση των ΤΠΕ στο διδακτικό αντικείμενο θα βοηθήσει ουσιαστικά τόσο το εκπαιδευτικό έργο όσο και τα μαθησιακά αποτελέσματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογία έρευνας

2.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

2.1.1 Σκοπός

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως στόχο να διερευνήσει τις αντιλήψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας Ειδικής Αγωγής στην περιφέρεια ΑΜΘ ως προς την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των εικαστικών τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία για άτομα με ΕΑ και μαθησιακές δυσκολίες.

Επιμέρους στόχο αποτελεί η ανάδειξη της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Επίσης θα διερευνηθεί η ύπαρξη διαφοροποιήσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών των δύο εκπαιδευτικών βαθμίδων

2.1.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που πλαισιώνουν την έρευνα είναι τα κάτωθι:

- ✓ Πόσο σημαντική θεωρούν οι εκπαιδευτικοί την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία παιδιών με ΕΑ και μαθησιακές δυσκολίες
- ✓ Πόσο σημαντική θεωρούν οι εκπαιδευτικοί την ενσωμάτωση των Εικαστικών τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία παιδιών με ΕΑ και μαθησιακές δυσκολίες
- ✓ Αν σχετίζονται οι παραπάνω αντιλήψεις και στάσεις με τα ιδιαίτερα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους

Οι βασικές υποθέσεις της Έρευνας είναι:

1. Η ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών δεν σχετίζεται με την επιμόρφωση
2. Η ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών σχετίζεται με την επιμόρφωση

Οι υποθέσεις της έρευνας προέκυψαν κατόπιν μελέτης της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αλλά και από προσωπικούς προβληματισμούς που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης.

2.2 Μεθοδολογική προσέγγιση

Στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας, πραγματοποιήθηκε μία ποσοτική έρευνα με τη μέθοδο της στρωματοποιημένης δειγματοληψίας. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι ένα δομημένο ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε στην εφαρμογή Forms του GoogleDrive σύμφωνα με τα ερευνητικά μας ερωτήματα. Το ερωτηματολόγιο είναι και αυτό που αποτελεί και το μέσον επικοινωνίας (interface) μεταξύ του ερευνητή και των ερωτώμενων. Για τη δημιουργία των ερωτήσεων χρησιμοποιήθηκαν: ως επί το πλείστον ερωτήσεις κλειστού τύπου και της πεντάβαθμης κλίμακας Likert και μία ερώτηση

ανοιχτού τύπου όπου οι εκπαιδευτικοί καλούνται να συμπληρώσουν την ειδικότητά τους. Το ερωτηματολόγιο είναι χωρισμένο σε τρεις ενότητες και αποτελείται από 30 ερωτήσεις (Βλ.Παράρτημα Α). Η πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα, η δεύτερη ενότητα διερευνά τις αντιλήψεις για την ενσωμάτωση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη μαθησιακή διαδικασία και τέλος, η τρίτη ενότητα διερευνά τις αντιλήψεις για την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία. Οι ερωτώμενοι είναι υποχρεωμένοι να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις, καθώς υπάρχει ασφαλιστική δικλείδα στο ερωτηματολόγιο, για να μπορέσουν να στείλουν το ερωτηματολόγιό τους.

Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά με αποστολή mail, σε όλα Ειδικά σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης καθώς και στα σχολεία που έχουν τμήματα ένταξης και παράλληλης στήριξης, καθώς αφορά καθηγητές Ειδικής Αγωγής, με ημερομηνία έναρξης την 14^η Δεκέμβρη 2022 και έκλεισε την 7^η Ιανουαρίου 2023.

Πριν την διανομή του ερωτηματολογίου, έγινε μία προέρευνα την τελευταία εβδομάδα του Νοεμβρίου (28-30/11/22)σε επιλεγμένο αριθμό δείγματος(περίπου το 10% του τελικού δείγματος) δηλαδή 40 εκπαιδευτικοί Ειδικής Αγωγής που είχε σκοπό να διερευνήσει την καταλληλότητα και τη σαφήνεια των ερωτημάτων, αλλά και το βαθμό δυσκολίας. Από την προέρευνα δεν προέκυψε κάποια δυσκολία ή πρόβλημα στη χρήση του ερωτηματολογίου. Ο μέσος χρόνος συμπλήρωσης κάθε ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου εκτιμάται ότι είναι περίπου από 5 έως 7 λεπτά.

Επελέγη η μέθοδος της στρωματοποιημένης δειγματοληψίας γιατί διασφαλίζει ίσες πιθανότητες σε όλους να απαντήσουν. Η αποστολή και η απάντηση των ερωτηματολογίων έγινε ηλεκτρονικά με mail στα σχολεία των εκπαιδευτικών ΕΑ. Με αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται αρχικά η ανωνυμία των ερωτώμενων, επιπρόσθετα ο κάθε ερωτώμενος θα απαντήσει απρόσκοπτα από το δικό του περιβάλλον και σε χρόνο που ο ίδιος καθορίζει προκειμένου να καταθέσει ειλικρινώς και αντικειμενικά την άποψή του. Στους ερωτώμενους δόθηκε ως καταλυτική ημερομηνία για τη συλλογή των απαντήσεων η 4^η Ιανουαρίου 2023, αλλά επειδή δεν είχε συγκεντρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός απαντήσεων σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα, δόθηκε μία μικρή παράταση και τελικά μετά από προσωπικές παροτρύνσεις προς ορισμένους εκπαιδευτικούς, το ερωτηματολόγιο έκλεισε στις 7 Ιανουαρίου 2023 καθώς τότε συμπληρώθηκε ο απαιτούμενος αριθμός του δείγματος. Οι απαντήσεις που δίνουν οι ερωτώμενοι καταγράφονται αυτόματα και ανώνυμα σε ένα αρχείο του

προγράμματος Microsoft Excel στο GoogleDrive. Μετά τη συλλογή όλων των δεδομένων, αυτά εισήχθησαν για κωδικοποίηση, όπου στο στάδιο αυτό έγινε και ο απαραίτητος έλεγχος για την πιστότητα της εισαγωγής (για τυχόν λάθη και παραλείψεις). Τέλος ακολούθησε η εισαγωγή και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων στο SPSS για την εξαγωγή των συμπερασμάτων και των δεικτών.

2.2.1. Περιγραφή δείγματος

Αρχικά ορίστηκε το δείγμα της έρευνας, το οποίο αποτελείται από εκπαιδευτικούς Ειδικής Αγωγής που υπηρετούν κατά το σχολικό έτος 2022-2023, τόσο στην Α/θμια όσο και στην Β/θμια εκπαίδευση της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Πρόκειται για ένα δείγμα με βάση την ευκολία πρόσβασης (convenience) καθώς, επιλέγει τη συγκεκριμένη Περιφέρεια γιατί είναι οικεία, είναι η Περιφέρεια την οποία γνωρίζει πολύ καλά η ερευνήτρια καθώς κατάγεται, διαμένει και εργάζεται σε αυτή. Ένας δεύτερος αλλά ουσιαστικός λόγος είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης Περιφέρειας. Ειδικότερα η περιφέρεια ΑΜΘ έχει πολλούς μαθητές/τριες μη ομιλούντες την Ελληνική γλώσσα, επίσης σημαντικό αριθμό παλιννοστούντων και προσφύγων καθώς και οικονομικούς μετανάστες που αντιμετωπίζουν διάφορες μαθησιακές δυσκολίες.

Κατόπιν σχολαστικής και επίπονης έρευνας συγκεντρώθηκε ο συνολικός αριθμός των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής που υπηρετούν στην Περιφέρεια ΑΜΘ. Ο συνολικός αριθμός των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής, μέχρι και τη Γ' φάση πρόσληψης αναπληρωτών (18/11/2022), είναι 835 μόνιμοι, αναπληρωτές, ειδικότερα οι 378 υπηρετούν στην Β/θμια και 457 στην Α/θμια εκπαίδευση. Για την εγκυρότητα και την αξιοπιστία του δείγματος έπρεπε να συγκεντρωθούν απαντήσεις τουλάχιστον από το 50% + 1 των εκπαιδευτικών. Ορίστηκε λοιπόν το δείγμα στα 420 απαντημένα ερωτηματολόγια, 189 από εκπαιδευτικούς της Β/θμιας και 229 της Α/θμιας. Τελικά ο αριθμός των απαντημένων ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκε είναι 422 (191 στην Β/θμια και 231 στην Α/θμια).

2.2.2 Περιορισμοί – προβλήματα της έρευνας

Ένα από τα δυσκολότερα σημεία της έρευνας αποδείχτηκε η συγκέντρωση του συνολικού αριθμού των εκπαιδευτικών ΕΑ που υπηρετούν στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης το σχολικό έτος 2022-23, προκειμένου να καθορίσουμε το δείγμα της έρευνάς μας. Το πρόβλημα προέκυψε γιατί δεν υπάρχουν και δεν τηρούνται συγκεντρωτικοί πίνακες ή αρχεία με τον αριθμό των υπηρετούντων εκπαιδευτικών ΕΑ, τόσο στο τμήμα Ειδικής Αγωγής της Περιφερειακής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Α.Μ.Θ. όσο και στις περισσότερες διευθύνσεις εκπαίδευσης.

Η δια ζώσης επικοινωνία τόσο με τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης όσο και με τους διευθυντές των σχολείων και τους εκπαιδευτικούς δεν ήταν εφικτή λόγω της πανδημίας Covid19 και των μέτρων προστασίας που ίσχυαν για τη δημόσια υγεία. Οπότε όλη η επικοινωνία έγινε απρόσωπα, με την ανταλλαγή mails και μέσω τηλεφώνου.

Επιπλέον, σημαντικός περιορισμός είναι ότι δυστυχώς οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των εικαστικών τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία είναι ελάχιστες και σε πολύ μικρό αριθμό ερωτώμενων, οπότε αυτό δυσχεραίνει τη σύγκριση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας με παλαιότερα πορίσματα.

Πριν ακόμη αρχίσει η έρευνα υπήρχε ένας περιορισμός ο οποίος δεν μπορούσε να αρθεί καθώς συνδέονταν με τη χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, τις διακοπές των Χριστουγέννων, όπου τα σχολεία είναι κλειστά. Παρόλα αυτά, το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε, όπως είχε προγραμματιστεί, στα σχολεία όσο ακόμη ήταν σε λειτουργία οπότε οι διευθυντές κατόπιν επικοινωνίας το προώθησαν στους εκπαιδευτικούς του σχολείου τους πριν τη διακοπή των μαθημάτων. Παρ' όλα αυτά το αρχικό χρονικό διάστημα που το ερωτηματολόγιο έμεινε ανοιχτό δεν ήταν ικανό ώστε να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός των ερωτηματολογίων και έτσι δόθηκε μία μικρή παράταση, χρειάστηκαν τρεις επιπλέον ημέρες μέχρι να φτάσουμε τον αριθμό του δείγματός μας.

Επιπρόσθετα, ένας περιορισμός που υπήρχε ως πιθανότητα να εμφανιστεί στην έρευνα και πιθανόν να επηρέασε τη συμπλήρωση ή μη των ερωτηματολογίων, σχετίζεται με τη χρήση του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου και αυτό γιατί απαιτεί κάποιες βασικές γνώσεις πληροφορικής, προϋποθέτει την ύπαρξη ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, να διαθέτουν όλοι οι εκπαιδευτικοί ένα μέσο για την προβολή των mail (Υπολογιστή, tablet, smartphone) καθώς επίσης και τακτικό έλεγχο της ηλεκτρονικής τους αλληλογραφία.

Τέλος, η απειρία της ερευνήτριας μπορεί να οδηγήσει σε ενδεχόμενη μεροληψία και υποκειμενισμό που πηγάζουν από προσωπικές απόψεις και αντιλήψεις και ενδεχομένως να επηρεάσουν την εγκυρότητα της έρευνας, Παρ' όλα αυτά έγινε κάθε δυνατή προσπάθεια από την μεριά της ερευνήτριας να υπερβεί τις προαναφερθείσες δυσκολίες και περιορισμούς ώστε να διεξάγει, μία άρτια από την πλευράς μεθοδολογίας και αντικειμενική ερευνητική προσπάθεια.

Κεφάλαιο 3. Ευρήματα της έρευνας

Για την ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS (Statistical Package for Social Sciences) Version 23. Η προετοιμασία των στοιχείων προς ανάλυση περιέλαβε τον έλεγχο των ερωτηματολογίων (ώστε να απορριφθούν τα ερωτηματολόγια που τυχόν δεν είχαν συμπληρωθεί σωστά ή παρουσίαζαν μεγάλο αριθμό αναπάντητων ερωτήσεων), την αρίθμηση των ερωτηματολογίων και την κωδικοποίησή τους. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε η στατιστική ανάλυση που οδήγησε στα αντίστοιχα ευρήματα και στην εξαγωγή των συμπερασμάτων.

3.1 Η ταυτότητα του δείγματος

Στην ανάλυση που ακολουθεί θα περιγραφεί η ταυτότητα του δείγματος, όπως αυτή προέκυψε από την επεξεργασία των αντίστοιχων απαντήσεων. Τα στοιχεία που αναφέρονται αφορούν σε όλο το δείγμα (N=422). Η παρουσίαση θα πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τη σειρά εμφάνισης των ερωτήσεων, που αφορούν στην ταυτότητα του δείγματος.

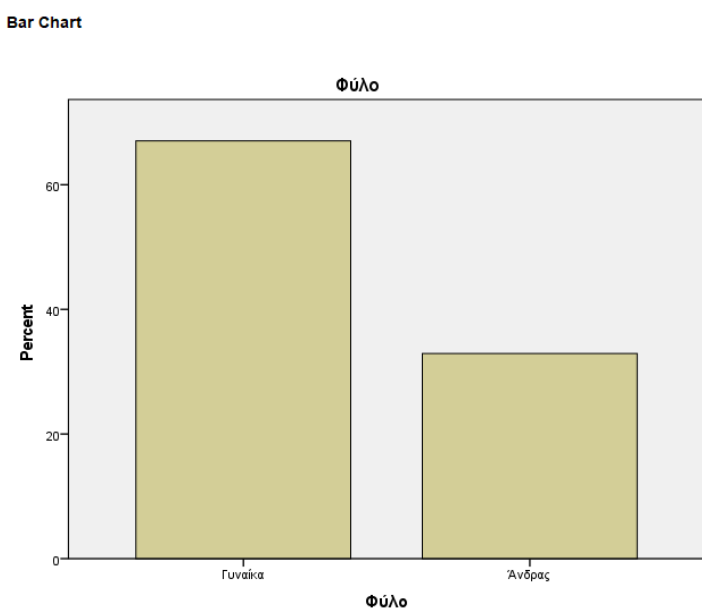
3.1.1 Δημογραφικά στοιχεία

Αρχικά, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, όπως αυτά προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων.

Το φύλο

Το δείγμα αποτέλεσαν 422 εκπαιδευτικοί, εκ των οποίων το 32,9% ήταν άνδρες και το 67,1% γυναίκες (βλ. Γράφημα1).

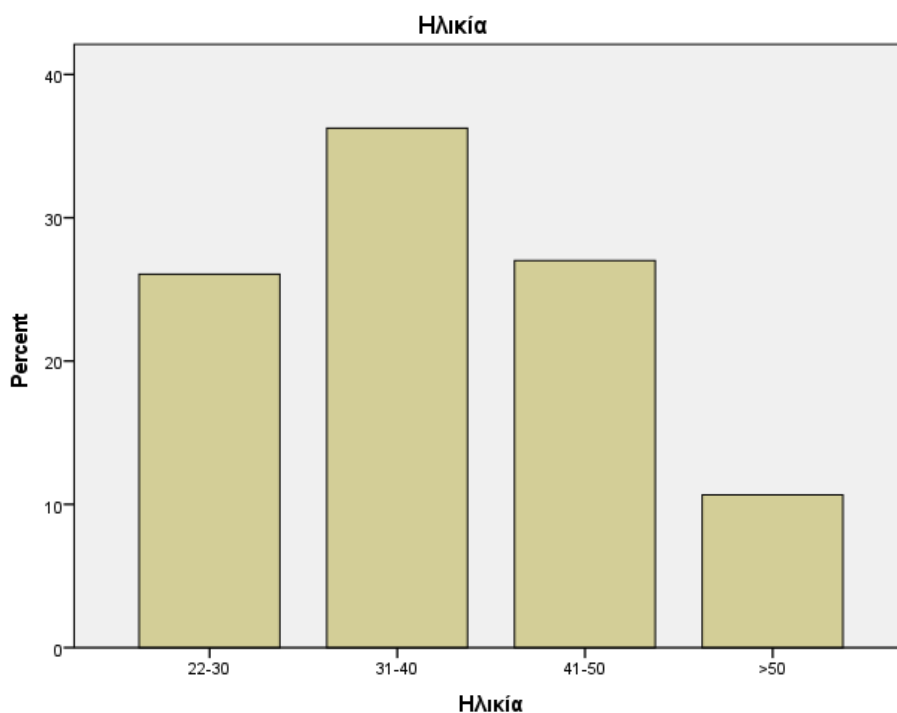
Γράφημα 1: Φύλο

Ηλικία

Το 26,1% είναι από 22 μέχρι 30 ετών, το 36,3% είναι 31-40, το 27% είναι 41-50 και πάνω απ'50ετών είναι το 10,7% (Βλ. Γράφημα 2).

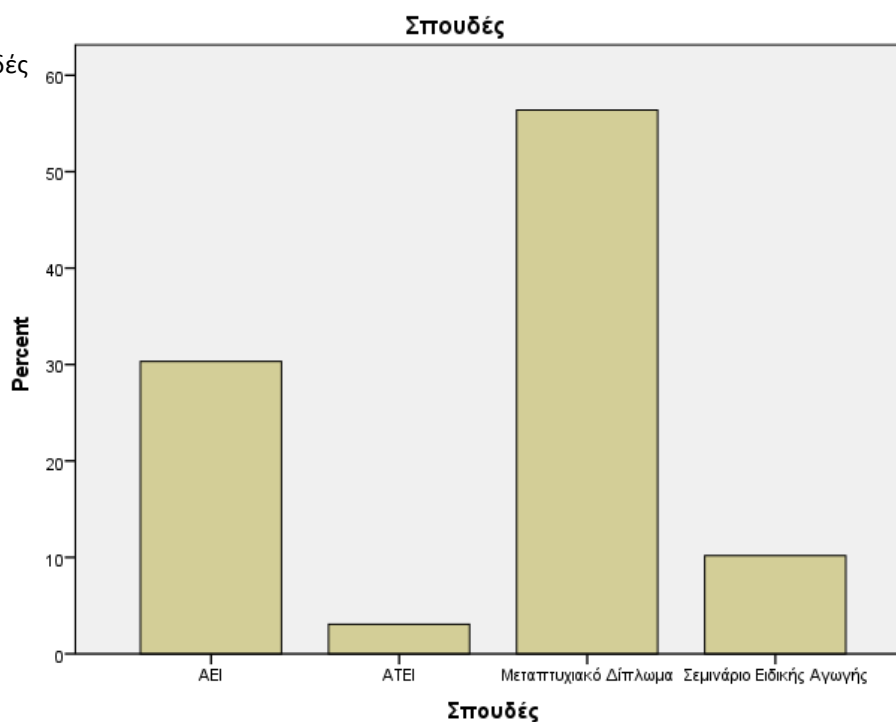
Γράφημα 2: Ηλικία

Σπουδές

Το 30,3% του δείγματος είναι πτυχιούχου ΑΕΙ, το 3,1% ΑΤΕΙ, το 56,4% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών και το 10,2% έχουν Σεμινάριο Ειδικής Αγωγής (Βλ. Γράφημα 3).

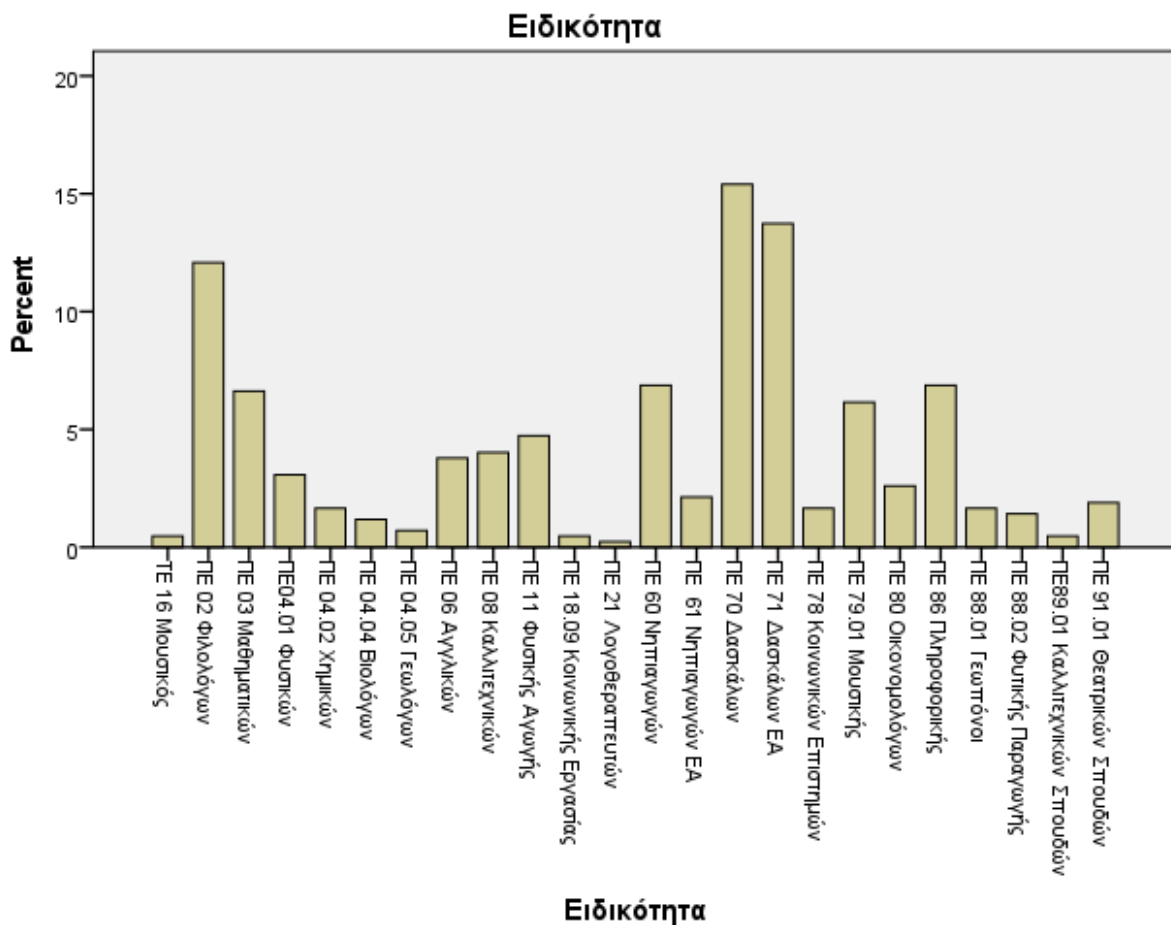
Γράφημα 3: Σπουδές

Ειδικότητα

Από την ανάλυση του δείγματος προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των καθηγητών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι ΠΕ70 Δάσκαλοι με 15,4% και ΠΕ71 Δάσκαλοι ΕΑ με 13,7%. Οι υπόλοιπες ειδικότητες κατανέμονται ως εξής: 0,5% του δείγματος έχουν ειδικότητα ΤΕ16 Μουσικών σπουδών, το 12,1% είναι ΠΕ02 Φιλολόγων, το 6,6% ΠΕ03 Μαθηματικών, το 3,1% ΠΕ04.01 Φυσικών, οι ΠΕ04.02 Χημικών είναι το 1,7%, οι ΠΕ04.04 Βιολόγων είναι 1,2%, το 0,7% είναι ειδικότητας ΠΕ04.05 Γεωλόγων, το 3,8% είναι ΠΕ06 Αγγλικών, το 4% είναι ΠΕ08 Καλλιτεχνικών, οι ΠΕ11 Φυσικής Αγωγής είναι το 4,7%, σε ποσοστό 0,5% είναι οι ΠΕ18.09 Κοινωνικής Εργασίας, το 0,2% είναι ΠΕ21 Λογοθεραπευτών, το 6,9% είναι ΠΕ60 Νηπιαγωγών, το 2,1% ΠΕ 61 Νηπιαγωγών Ειδικής Αγωγής, το 1,7% ΠΕ78 Κοινωνικών Επιστημών, το 6,2% ΠΕ79.01 Μουσικής, 2,6% ΠΕ80 Οικονομολόγων, το 6,9% ΠΕ86 Πληροφορικής, το 1,7% είναι ΠΕ88.01 Γεωπόνους, 1,4% είναι ΠΕ88.02 Φυτικής Παραγωγής, το 0,5% Πε Καλλιτεχνικών Σπουδών και το 1,9% του δείγματος είναι ΠΕ91.01 Θεατρικών Σπουδών (Βλ. Γράφημα 4).

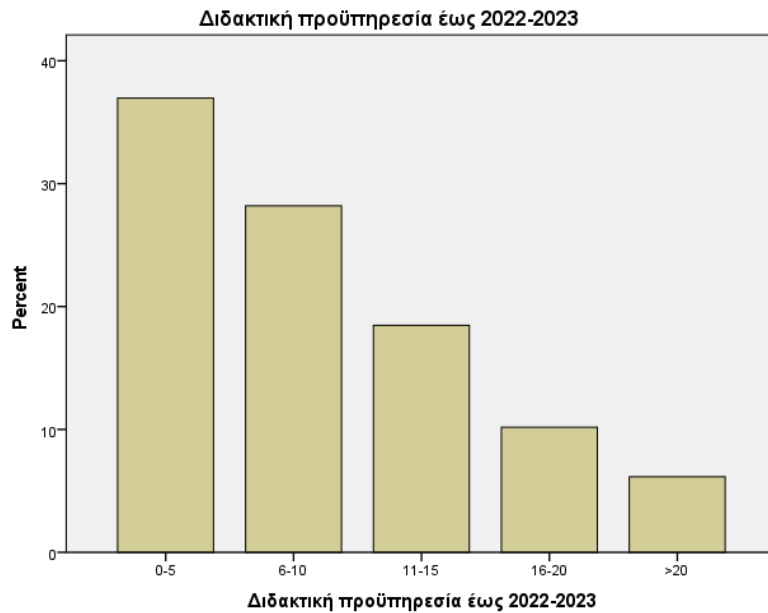
Γράφημα 4: Ειδικότητα

Διδακτική προϋπηρεσία

Το 37% έχει διδακτική προϋπηρεσία 0-5 έτη, το 28,2% έχει 6-10, το 18,5 %, το 18,5% έχει 11-15 χρόνια και πάνω από 20 χρόνια έχει το 6,2% (βλ. Γράφημα 5).

Γράφημα 5: Διδακτική προϋπηρεσία

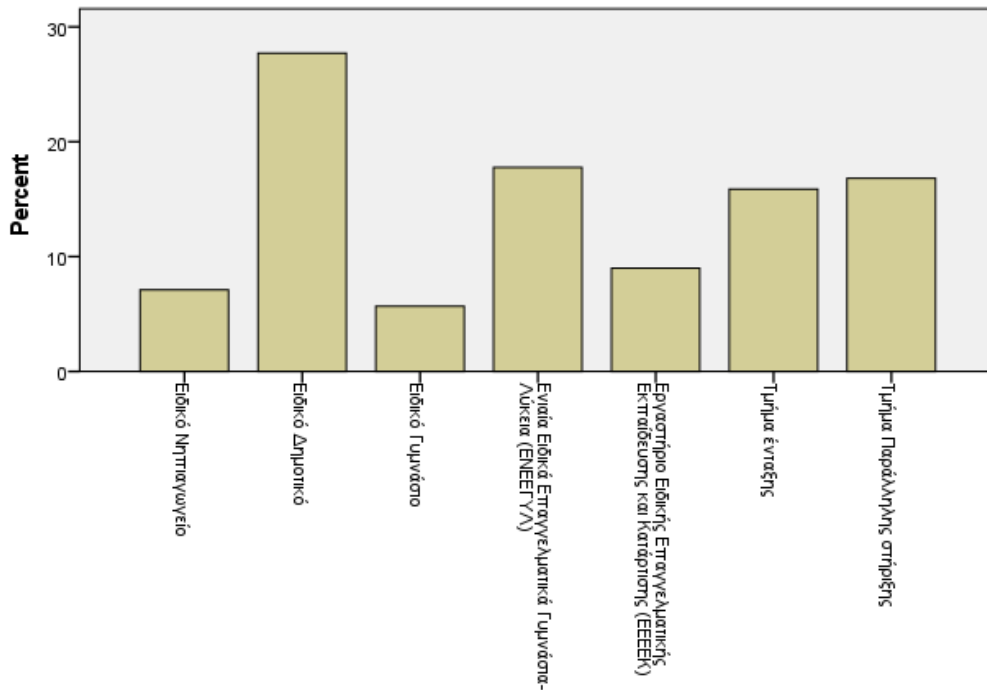

Σχολική μονάδα υπηρετήσης

Το 7,1% του δείγματος υπηρετεί στο Ειδικό νηπιαγωγείο, το 27,7% στο Ειδικό Δημοτικό σχολείο, 5,7% στο Ειδικό Γυμνάσιο, το 17,8% στο ΕΝΕΕΓΥΛ, το 9% στο ΕΕΕΕΚ, 15,9% σε τμήματα ένταξης και το 16,8 στην παράλληλη στήριξη (βλ. Γράφημα 6).

Γράφημα 6: Σχολική μονάδα υπηρετείτε το σχολικό έτος 2022-2023

Σχολική μονάδα στην οποία υπηρετείτε - ανήκετε το τρέχον σχολικό έτος 2022-2023

Σχολική μονάδα στην οποία υπηρετείτε - ανήκετε το τρέχον σχολικό έτος ...

Διεύθυνση εκπαίδευσης

Το 54,7% ανήκει στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το 45,3% στην Δευτεροβάθμια (βλ. Γράφημα7).

Γράφημα 7: Διεύθυνση Εκπαίδευσης

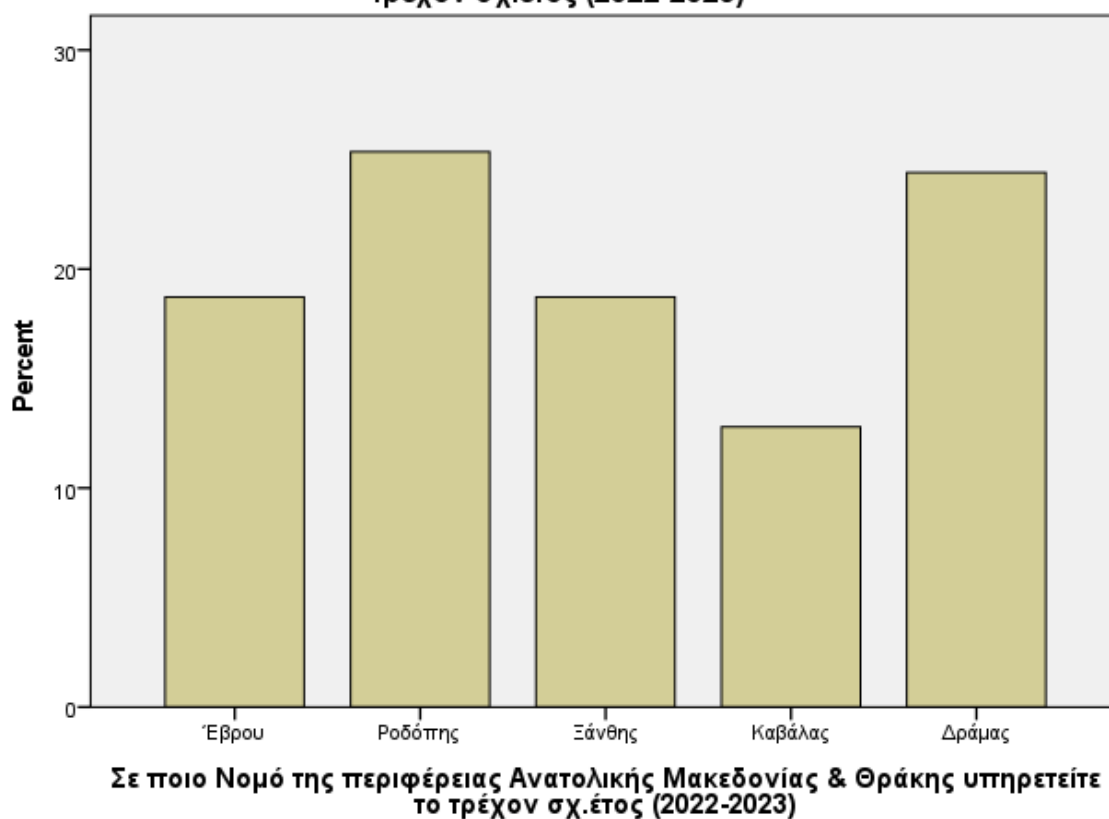

Νομός υπηρετήσης

Όλοι οι εκπαιδευτικοί εργάζονται το σχολικό έτος 2022-2023 στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, πιο συγκεκριμένα, στο Νομό Έβρου υπηρετεί το 18,7% του δείγματος, το 25,4% στο Νομό Ροδόπης, 18,7% στην Ξάνθη, το 12,8% στη Δράμα και το 24,4% στο Νομό Καβάλας (Βλ. Γράφημα 8).

Γράφημα 8: Νομός υπηρετήσης

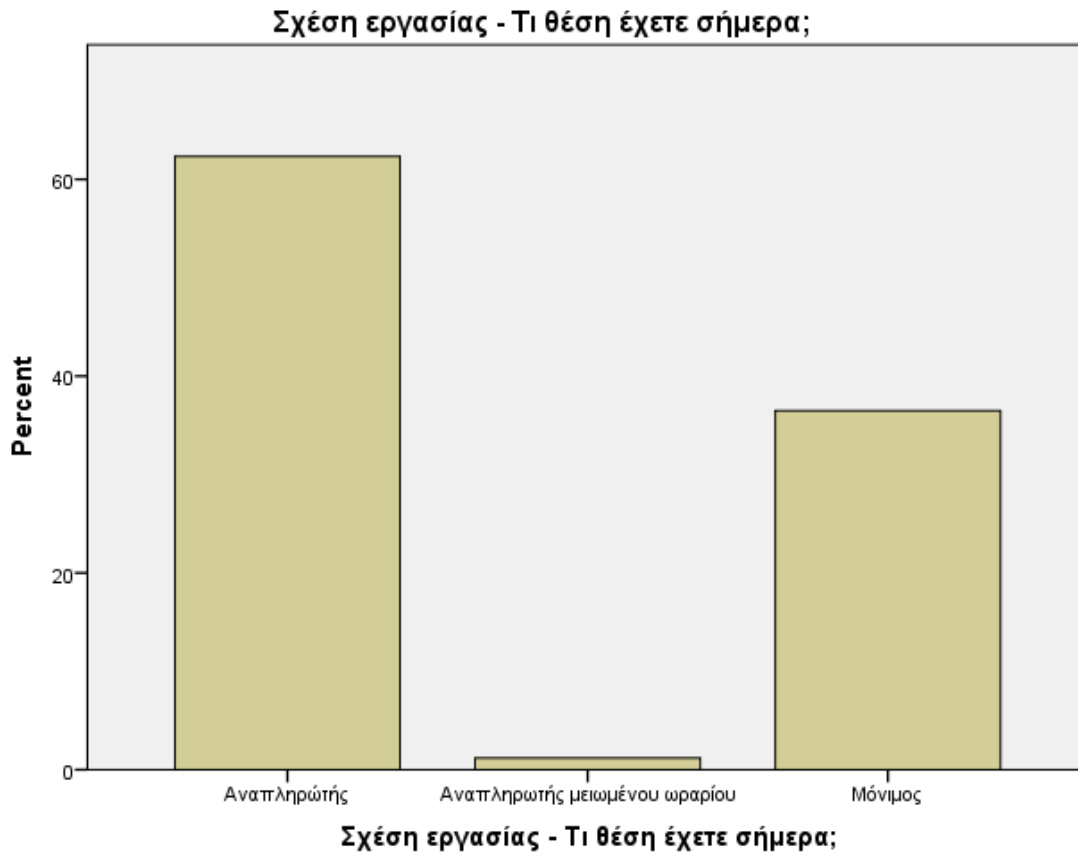
Σε ποιο Νομό της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης υπηρετείτε το τρέχον σχ.έτος (2022-2023)

Σχέση εργασίας

Το 62,3% των εκπαιδευτικών που απάντησαν είναι αναπληρωτές, το 36,5% μόνιμοι και μόλις το 1,2% αναπληρωτές μειωμένου ωραρίου (Βλ. Γράφημα 9)

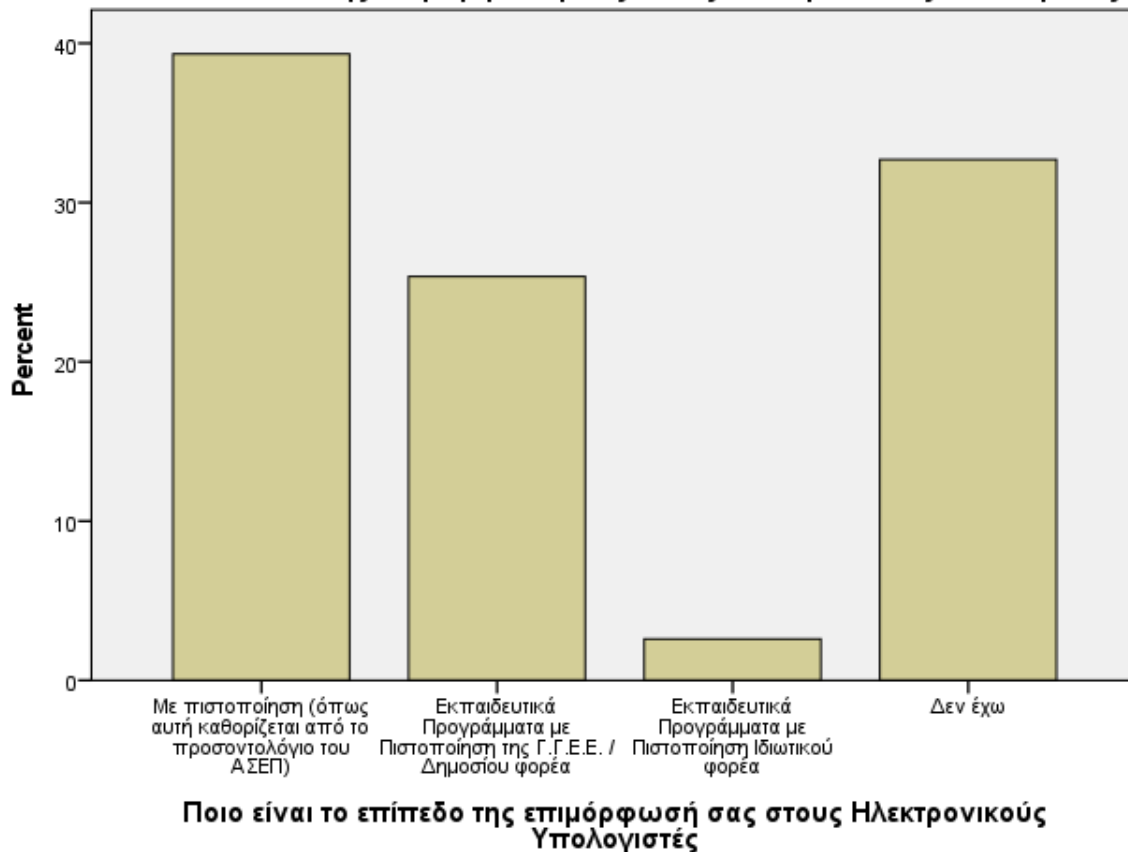
Γράφημα 9: Σχέση εργασίας

Επίπεδο επιμόρφωσης στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές

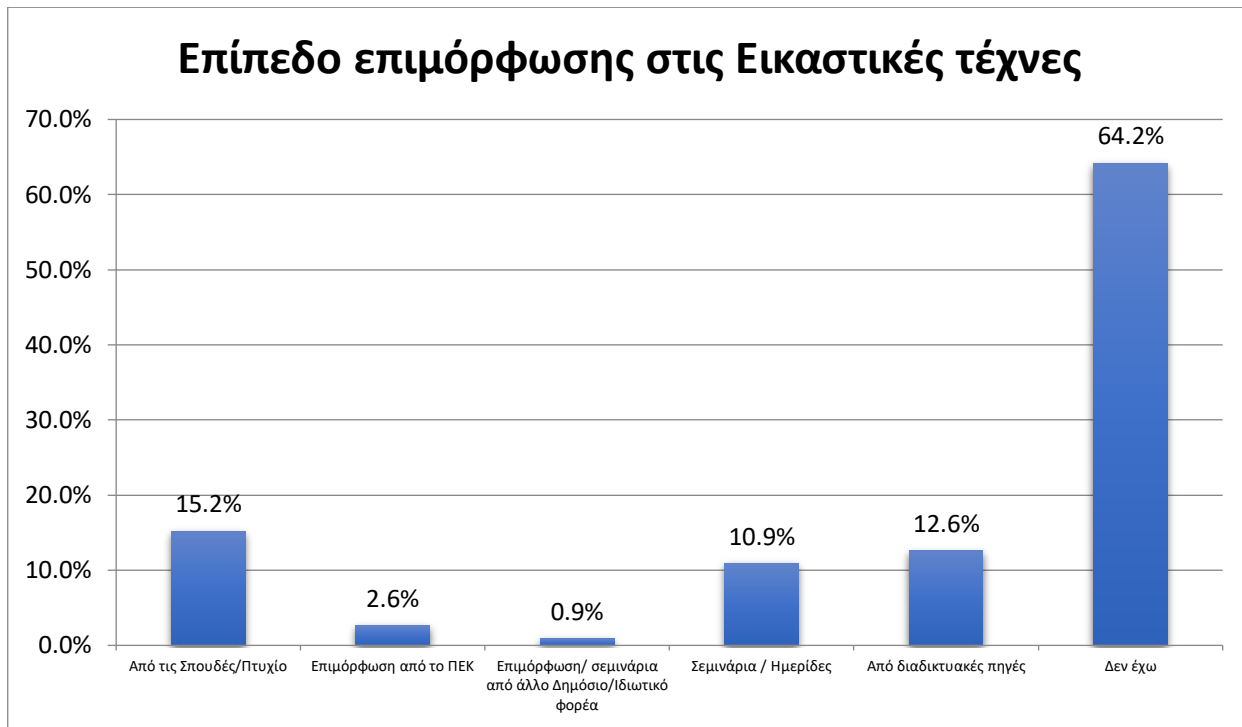
Το 39,9% του δείγματος έχει επιμόρφωση στους Η/Υ με πιστοποίηση (όπως αυτή καθορίζεται από το προσοντολόγιο του ΑΣΕΠ), το 25,4% επιμορφώθηκε σε Εκπαιδευτικά Προγράμματα με Πιστοποίηση της Γ.Γ.Ε.Ε. / Δημοσίου φορέα, το 2,6% σε Εκπαιδευτικά Προγράμματα με Πιστοποίηση Ιδιωτικού φορέα, ενώ το 32,7% δηλώνει ότι δεν διαθέτει κάποια επιμόρφωση στους Η/Υ (Βλ. Γράφημα 10).

Ποιο είναι το επίπεδο της επιμόρφωσή σας στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές

Επίπεδο επιμόρφωσης στις Εικαστικές Τέχνες

Όσον αφορά την επιμόρφωση στις Εικαστικές Τέχνες ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων, συγκεκριμένα το 64,2%, δηλώνει ότι δε διαθέτει καμία επιμόρφωση πάνω στις Εικαστικές Τέχνες. Το 15,2% του δείγματος έχει επιμόρφωση μέσα από τις σπουδές ή το πτυχίο του, το 2,6% έχει επιμόρφωση από ΠΕΚ, το 0,9% έχει κάνει Επιμόρφωση/σεμινάρια από άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα, το 10,9% έχει παρακολουθήσει σεμινάρια/ημερίδες, το 12,6% έχει επιμορφωθεί μέσα από διαδικτυακές πηγές (Βλ. Γράφημα 11).

3.1.2 Αντιλήψεις για την ενσωμάτωση των τεχνολογιών της πληροφορικής και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη μαθησιακή διαδικασία.

Στη δεύτερη θεματική ενότητα του ερωτηματολογίου εξετάζονται οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία.

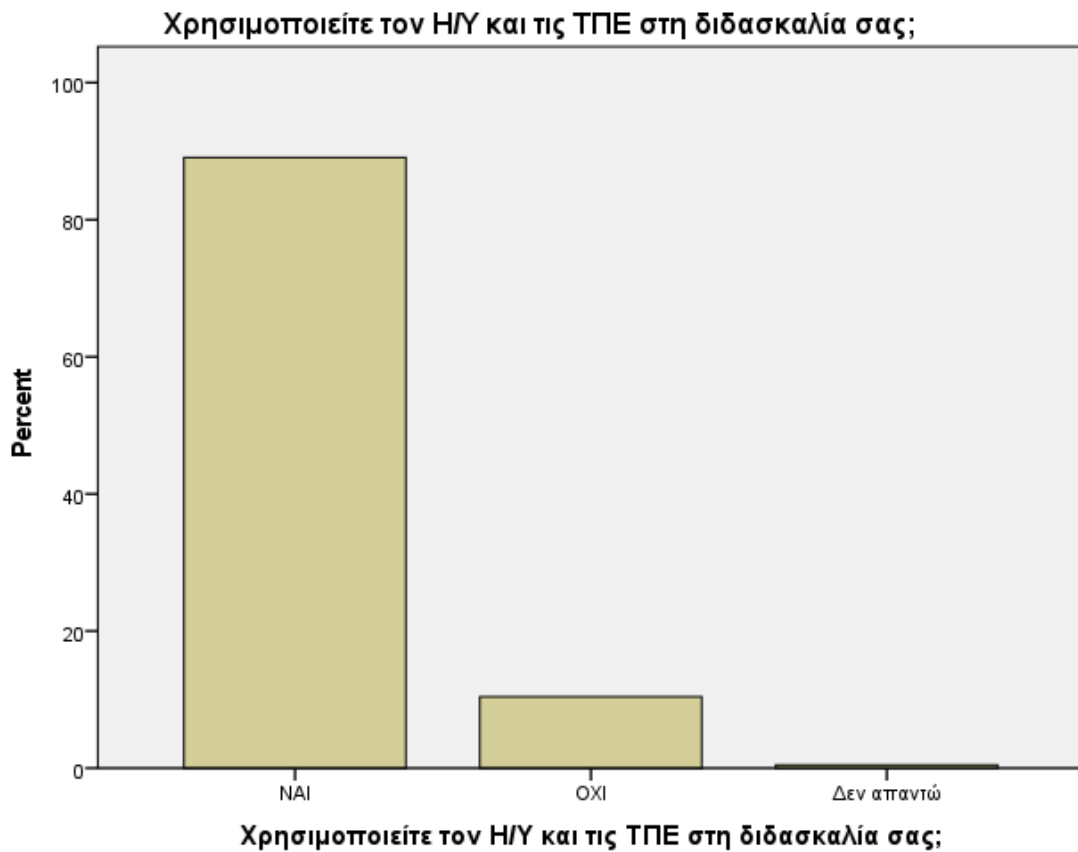
Ο παρακάτω πίνακας αφορά το 11^ο ερώτημα του ερωτηματολογίου και απεικονίζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι απαντήσεις είναι τύπου κλίμακας Likert όπου: 1= Πάρα πολύ, 2 Πολύ, 3= Μέτρια, 4= Λίγο και 5= Καθόλου. Το 39,8% απάντησαν πολύ και το 33,6 & πάρα πολύ(βλ. Πίνακα 2). Συνολικά το 73,4% θεωρεί ότι η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι πολύ ή και πάρα πολύ απαραίτητη.

Πίνακας 2: Απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ερώτηση	1	2	3	4	5
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.	33,6%	39,8%	14,5%	9%	3,1%

Στο ερώτημα για τη χρήση Ηλεκτρονικού Υπολογιστή και ΤΠΕ στη διδασκαλία το 89,1% απάντησε θετικά, το 10,4% αρνητικά και ένα πολύ μικρό ποσοστό 0,5% δεν απάντησε (βλ. Γράφημα 12).

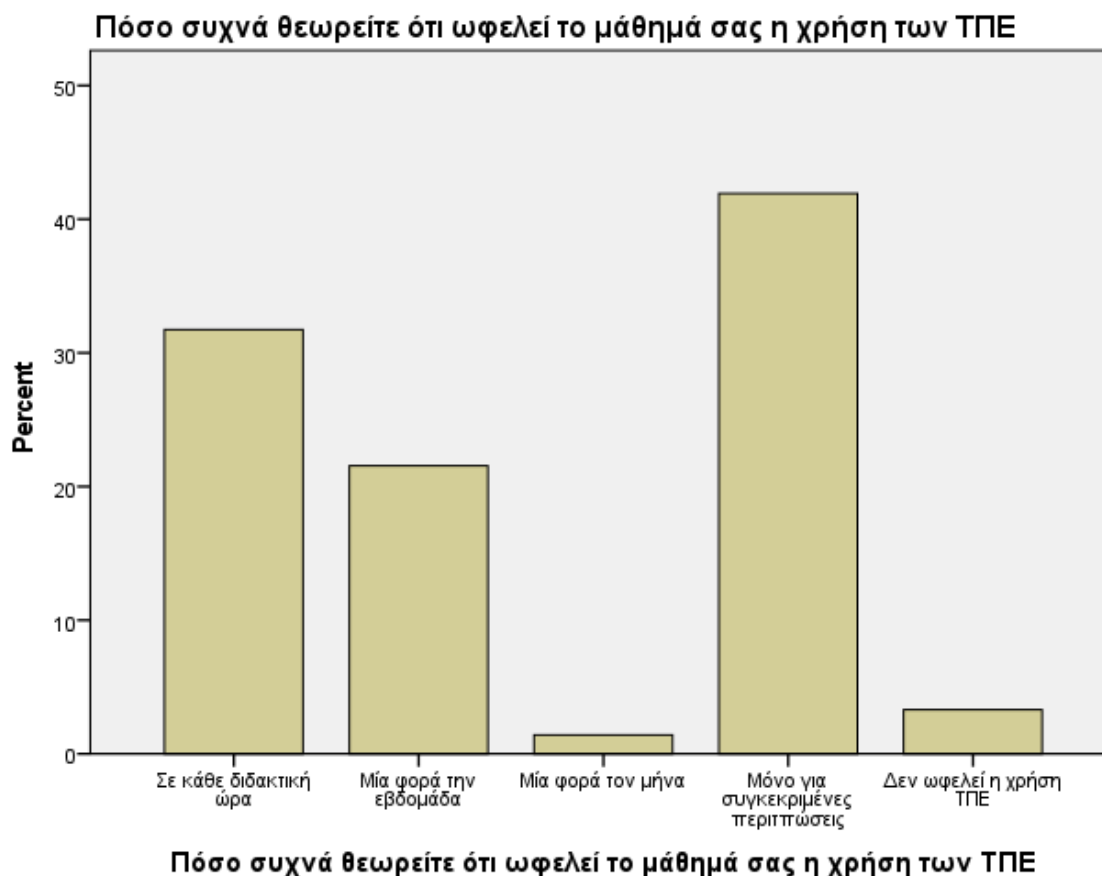
Γράφημα 12: Χρήση Ηλεκτρονικού υπολογιστή και ΤΠΕ στη διδασκαλία

Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ.

Οι ερωτώμενοι απάντησαν για τη συχνότητα που θεωρούν ωφέλιμη την χρήση ΤΠΕ στο μάθημά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό, 41,9%, χρησιμοποιεί μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις τις ΤΠΕ, το 31,8% σε κάθε διδακτή ώρα, το 21,6% μία φορά την εβδομάδα, το 1,4% μία φορά το μήνα και το 3,3% θεωρεί ότι η χρήση ΤΠΕ δεν ωφελεί τη διεξαγωγή του μαθήματός τους (Βλ.Γράφημα13).

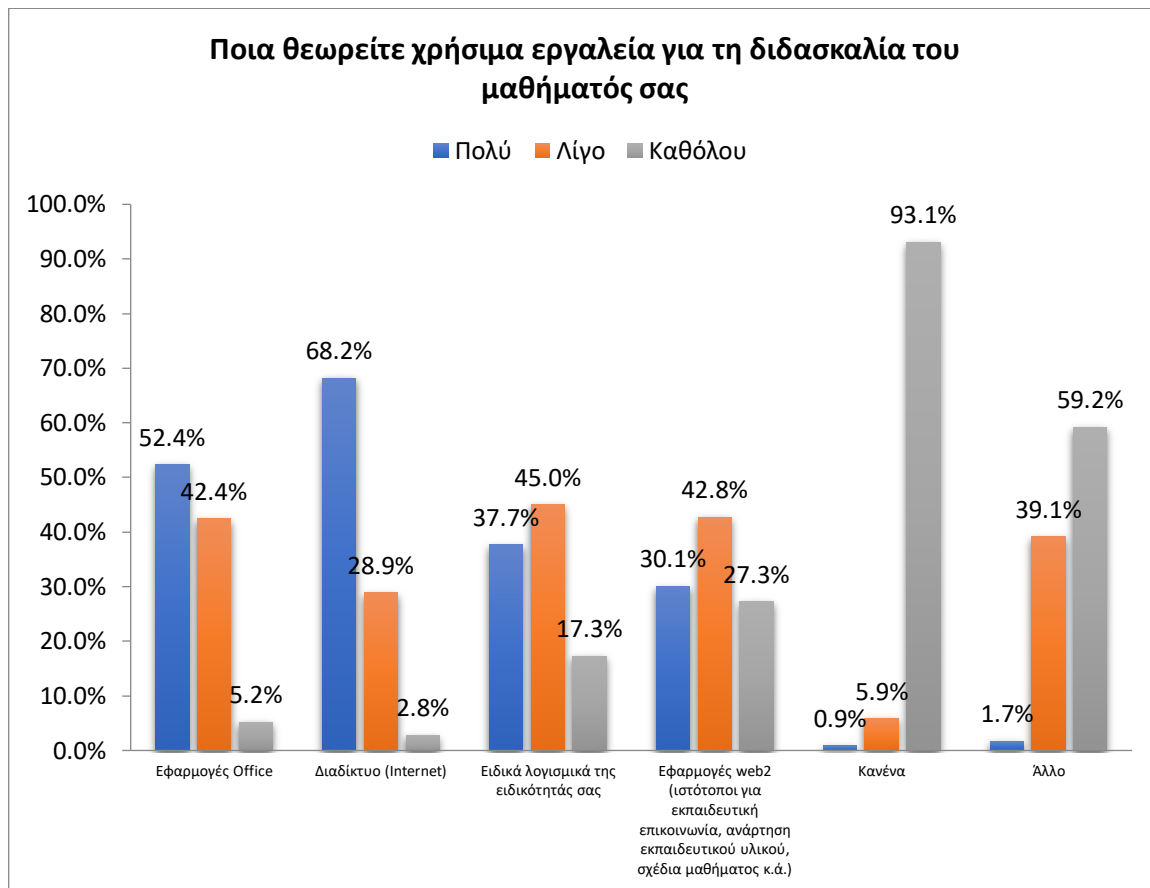
Γράφημα 13: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ

Ποια θεωρείτε χρήσιμα εργαλεία για τη διδασκαλία του γνωστικού σας αντικειμένου.

Οι πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε ότι χρησιμοποιεί για τη διδασκαλία του μαθήματός του, πάρα πολύ το διαδίκτυο σε ποσοστό 68,2% και τις εφαρμογές του Office 52.4%. Αξίζει να αναφερθεί ότι ένα ποσοστό της τάξης του 93,1% που αντιπροσωπεύει την απάντηση καθόλου σε κανένα εργαλείο, δηλώνει πως χρησιμοποιεί κάποιο εργαλείο είτε από αυτά που αναφέρονται είτε κάποιο άλλο.

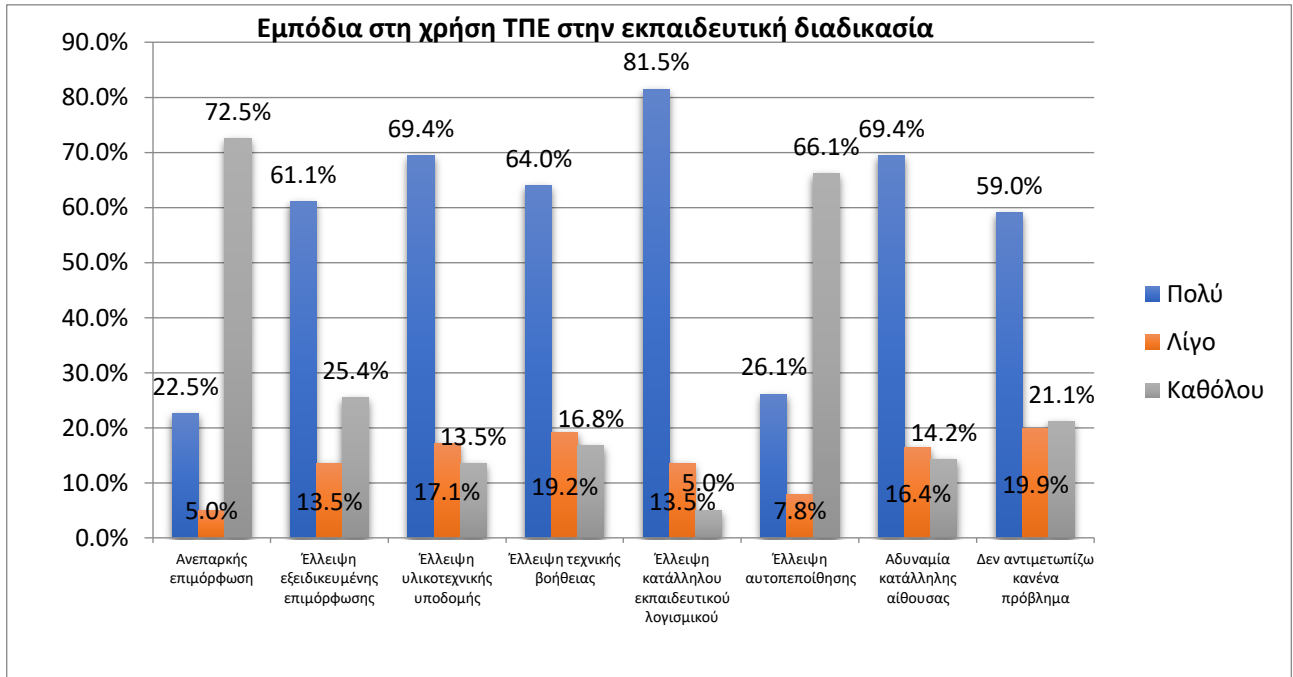
Γράφημα 14: Χρήσιμα εργαλεία για τη διδασκαλία του γνωστικού σας αντικειμένου

Εμπόδια στη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

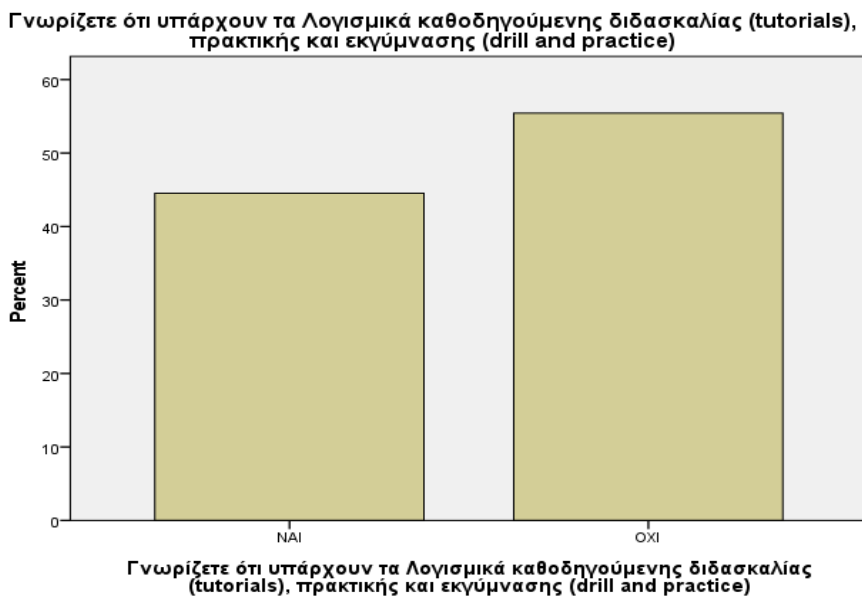
Οι ερωτώμενοι απάντησαν για τα τυχόν εμπόδια που αντιμετωπίζουν κατά τη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους στα ερωτήματα που τους τέθηκαν με πιθανά εμπόδια που μπορεί να αντιμετωπίσουν, απάντησαν ότι δεν θεωρούν καθόλου εμπόδιο την ανεπαρκής επιμόρφωση με ποσοστό 72,5% και την έλλειψη αυτοπεποίθησης με ποσοστό 66,1%, Αντίθετα θεωρούν ότι αποτελούν εμπόδιο, καθώς επέλεξαν την απάντηση πολύ, για την έλλειψη εξειδικευμένης επιμόρφωσης σε ποσοστό 61,1%, την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής με 69,4%, την έλλειψη τεχνικής βοήθειας 64%, η έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού λογισμικού με το υψηλότερο ποσοστό 81,5%, αδυναμία κατάλληλης αίθουσας 69,4%. Ενώ ένα σημαντικό ποσοστό, το 59% δήλωσε ότι δεν αντιμετωπίζει κανένα πρόβλημα (βλ. Γράφημα 15).

Γράφημα15: Εμπόδια στη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Το 44,5% του δείγματός μας δηλώνει ότι γνωρίζει την ύπαρξη λογισμικών καθοδηγούμενης διδασκαλίας (tutorials), πρακτικής και εκγύμνασης (drill and practice) ενώ το 55,5% τα αγνοεί (Βλ. Γράφημα 16).

Γράφημα16: Γνωρίζετε τα Λογισμικά καθοδηγούμενης διδασκαλίας (tutorials), πρακτικής και εκγύμνασης (drill and practice).

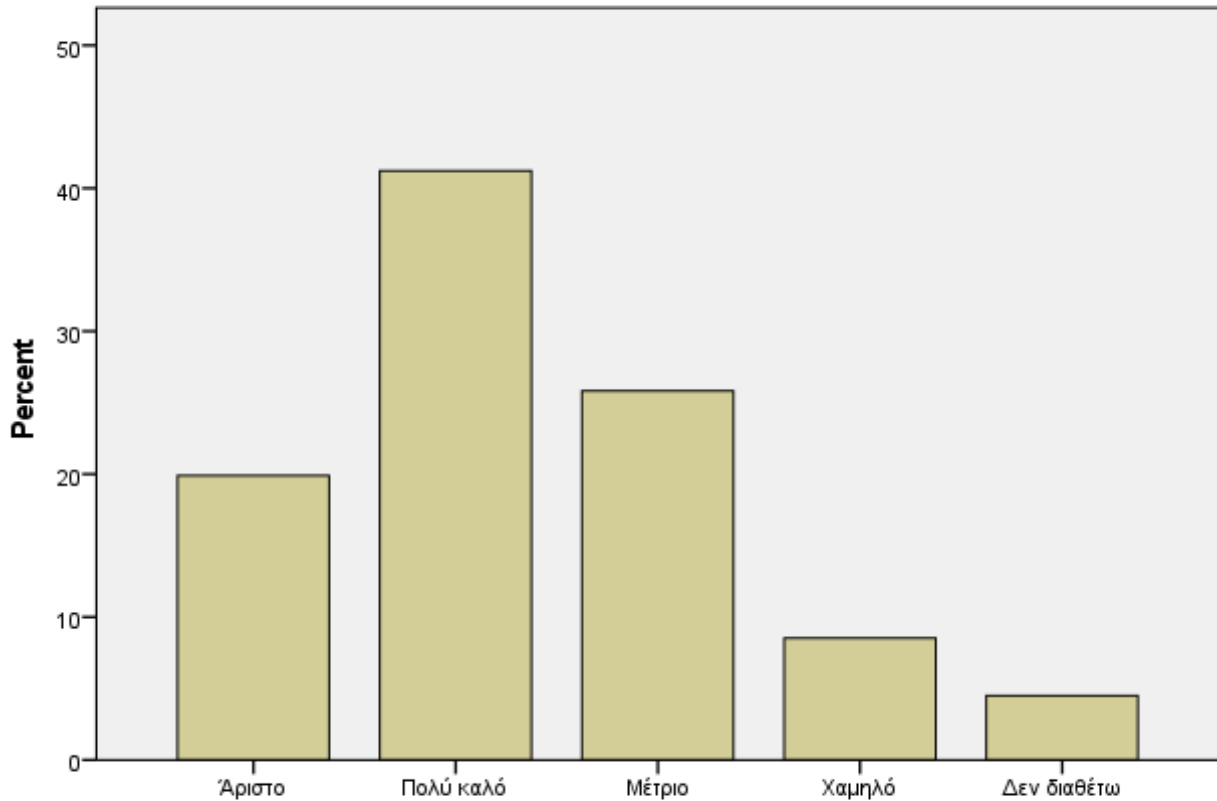

Στην ερώτηση, πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδό σας σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία σας, το 19,9% των ερωτηθέντων

χαρακτηρίζει άριστο το επίπεδο του σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητες του, το 41,2% θεωρεί ότι έχει πολύ καλό επίπεδο, το 25,8% μέτριο, το 8,5% χαμηλό και το 4,5% δεν διαθέτει σχετικές γνώσεις και δεξιότητες (Βλ. Γράφημα 17).

Γράφημα 17: Επίπεδο σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητες για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδό σας σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία σας;

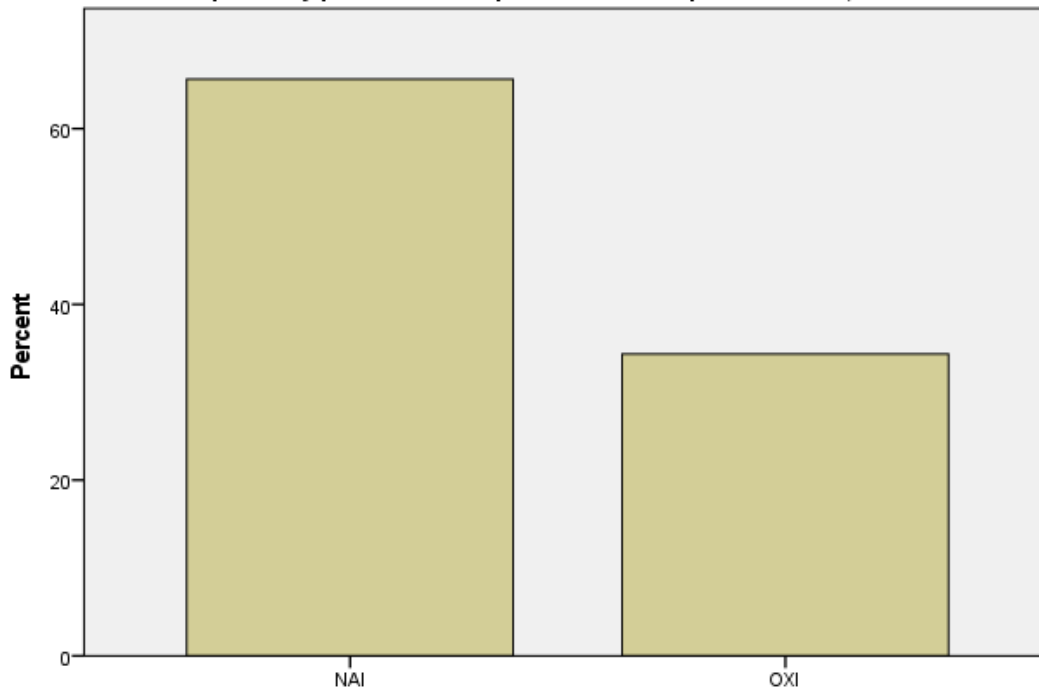

Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδό σας σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία σας;

Στην ερώτηση αν πιστεύουν ότι χρειάζονται περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία, το 65,6% του δείγματος πιστεύουν ότι χρειάζονται περαιτέρω ή και στοχευμένη επιμόρφωση για να μπορούν να εντάξουν στην μαθησιακή τους διαδικασία τις ΤΠΕ. Αντίθετα το 34,4% θεωρεί ότι δεν χρειάζεται κάποια επιπλέον επιμόρφωση (Βλ. Γράφημα 18).

Γράφημα 18: Περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;

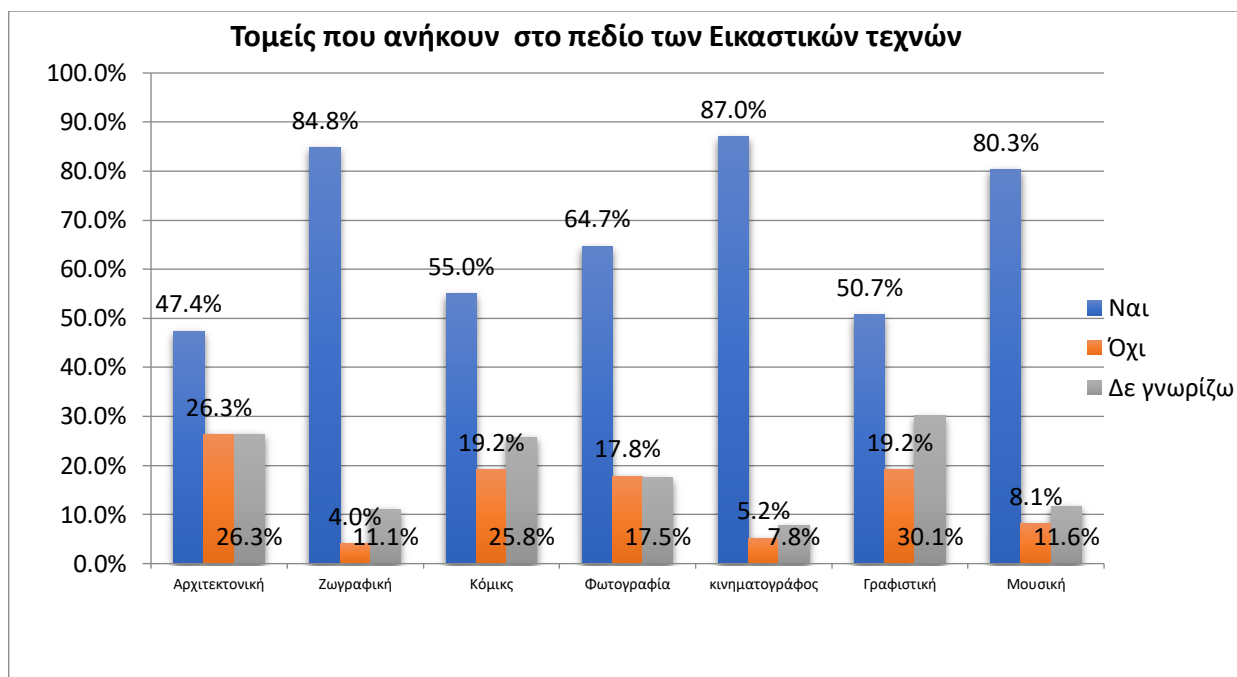
Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;

3.1.3 Αντιλήψεις για την ενσωμάτωση των Εικαστικών τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία.

Στην τρίτη θεματική ενότητα του ερωτηματολογίου εξετάζονται οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία.

Στην ερώτηση 20 που αναφέρεται στο αν γνωρίζουν ποιοι τομείς ανήκουν στις Εικαστικές Τέχνες από το αποτέλεσμα γίνεται κατανοητό ότι οι πλειοψηφία γνωρίζει ποιοί από τους τομείς που αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο ανήκουν στο πεδίο των Εικαστικών Τεχνών. Το υψηλότερο ποσοστό, 87% συγκεντρώνει ο κινηματογράφος και το χαμηλότερο, 47,4% η Αρχιτεκτονική (Βλ. Γράφημα 19).

Γράφημα 19: Τομείς που ανήκουν στις Εικαστικές τέχνες

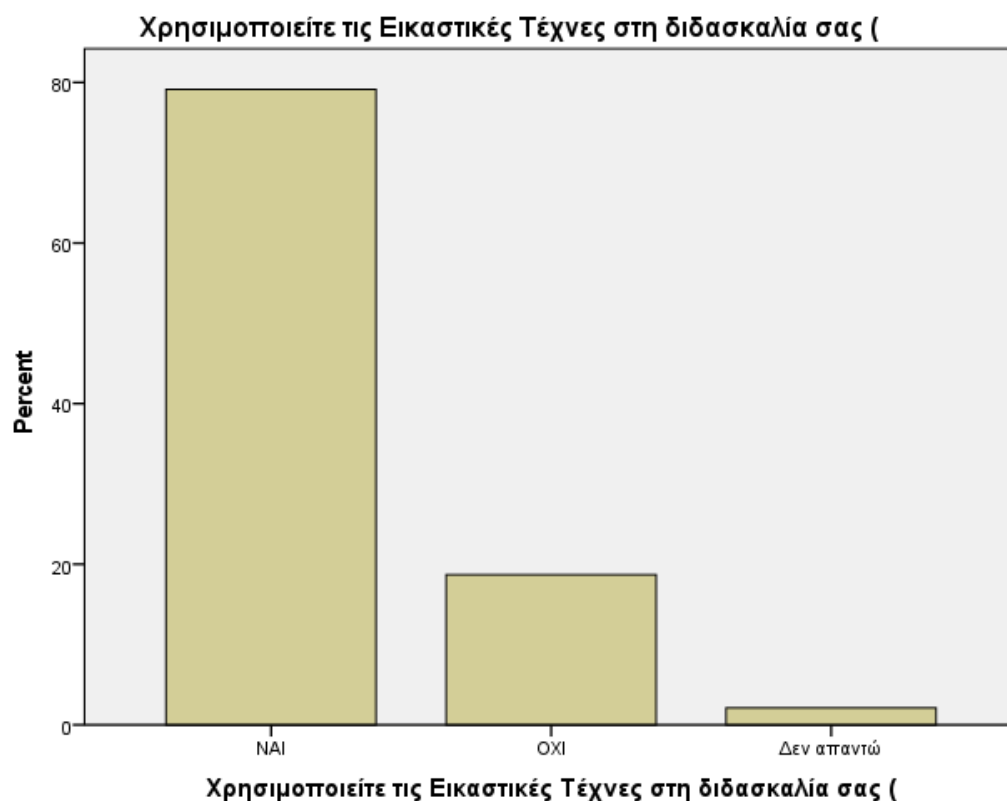
Ο παρακάτω πίνακας 3 αφορά το 21^ο ερώτημα του ερωτηματολογίου και απεικονίζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι απαντήσεις είναι σε 5 /βάθμια κλίμακα τύπου Likert όπου: 1= Πάρα πολύ, 2 Πολύ, 3= Μέτρια, 4= Λίγο και 5= Καθόλου. Το 40% των ερωτώμενων απάντησε ότι θεωρεί πάρα πολύ απαραίτητη την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία, το 37% έδωσε ως απάντηση το πολύ (βλ. Πίνακα 3).

Πίνακας 3: Απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ερώτηση	1	2	3	4	5
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία.	40%	37%	17,1%	4%	3,1%

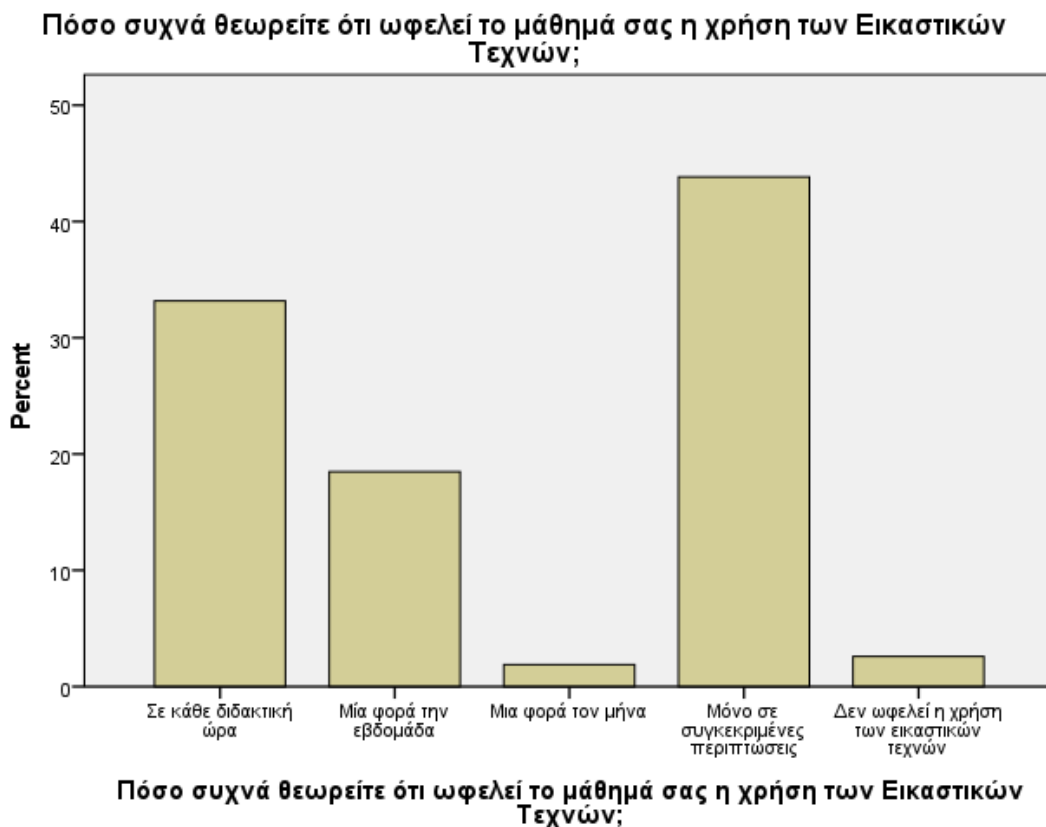
Στο ερώτημα για το αν χρησιμοποιούν τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία τους, το 79,1% απάντησε θετικά, το 18,7% αρνητικά και ένα πολύ μικρό ποσοστό 2,1% δεν απάντησε (βλ. Γράφημα 20).

Γράφημα 20: Χρήση Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

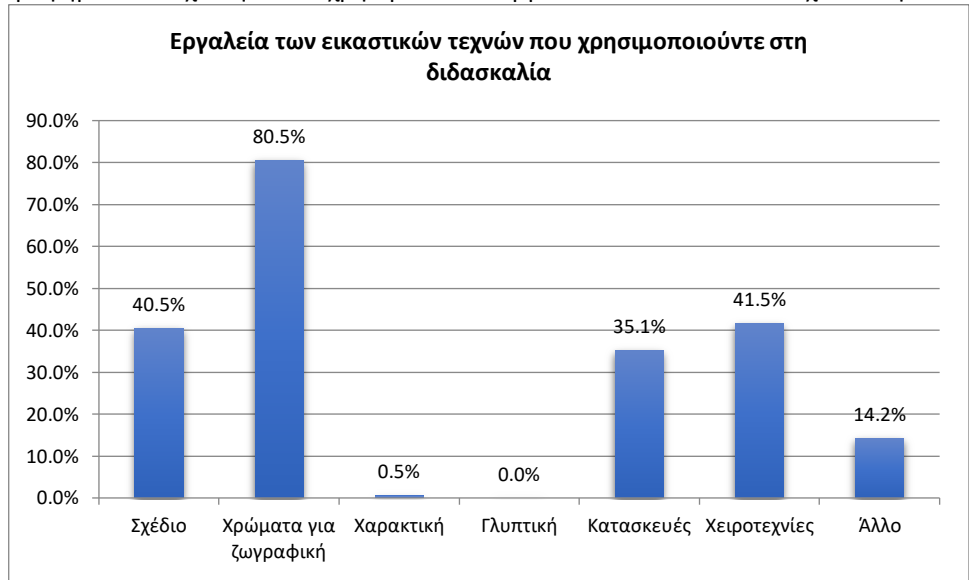
Οι ερωτώμενοι απάντησαν για τη συχνότητα που θεωρούν ωφέλιμη την χρήση Εικαστικών Τεχνών στο μάθημά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό, 43,8 %, χρησιμοποιεί μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία του, το 33,2% σε κάθε διδακτική ώρα, το 18,5% μία φορά την εβδομάδα, το 1,9% μία φορά το μήνα και το 2,6% θεωρεί ότι η χρήση Εικαστικών Τεχνών δεν προσδίδει τίποτα παραπάνω στη διεξαγωγή του μαθήματός τους (βλ. Γράφημα 21).

Γράφημα 21: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

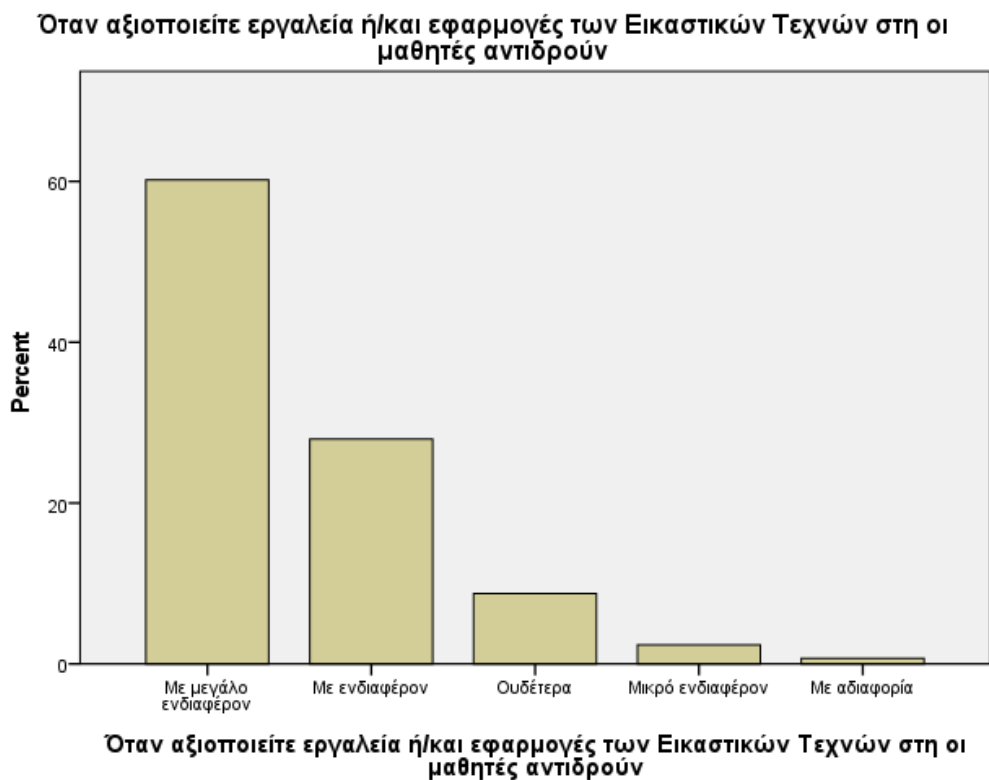
Στη επόμενη ερώτηση οι εκπαιδευτικοί ΕΑ ρωτήθηκαν αν χρησιμοποιούν ή εφαρμόζουν κάποια συγκεκριμένα εργαλεία Εικαστικών Τεχνών κατά τη διδασκαλία τους. Οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν όσες απαντήσεις τους αντιπροσώπευαν. Πέρα από τα εργαλεία που δινόταν στις απαντήσεις της ερώτησης, υπήρχε και η επιλογή Άλλο που έπρεπε να προσδιοριστεί. Συγκεκριμένα επέλεξαν τα χρώματα για ζωγραφική σε ποσοστό 80,5%, χειροτεχνίες το 41,5%, το σχέδιο 40,5%, τις κατασκευές το 35,1%, τη χαρακτηριστική το 0,5% και ένα ποσοστό 14,2% επέλεξε ως απάντηση το Άλλο και το προσδιόρισαν ως εξής: Μουσική, βίντεο, ταινίες, τραγούδι, ποίηση, φωτογραφίες, ενώ υπήρξε και ένα ποσοστό της τάξης του 2,3% που απάντησε τίποτα ή κανένα εργαλείο και ένας ερωτώμενος, ποσοστό 0,2%, απάντησε ότι δεν ωφελεί η χρήση τους (Βλ. Γράφημα 22).

Γράφημα 22: Συχνότητα που χρησιμοποιούν εργαλεία των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

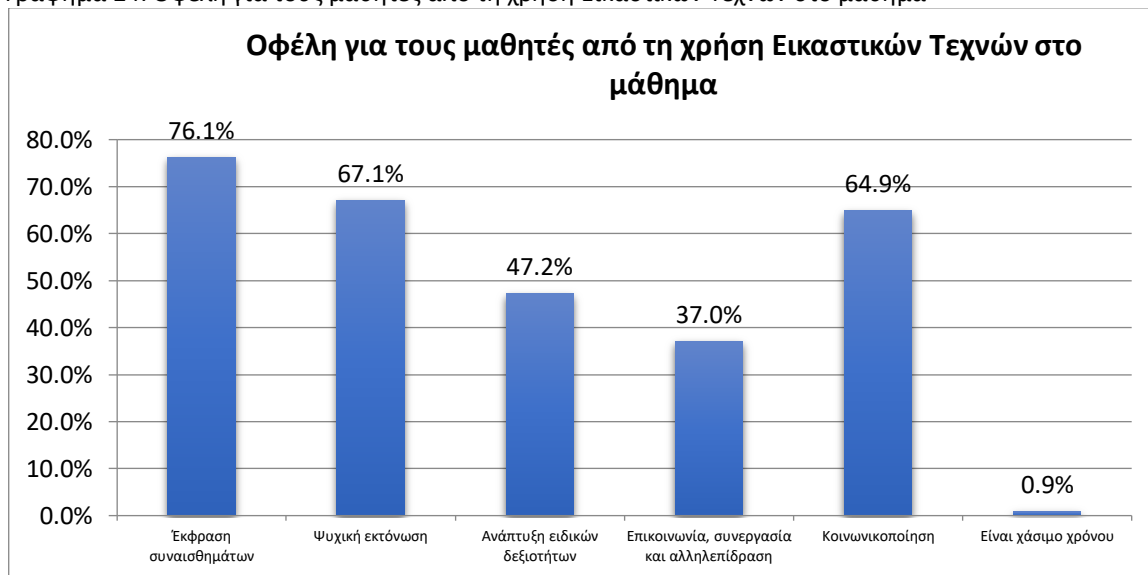
Οι αντιδράσεις των μαθητών όταν γίνεται χρήση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία καταγράφονται παρακάτω στο γράφημα 23. Σύμφωνα με αυτό, το 60,2% δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον για την εκπαιδευτική διαδικασία, το 28% απλά ενδιαφέρον, το 8,8% αντιδρά ουδέτερα, το 2,4% δείχνει μικρό ενδιαφέρον και το 0,7% αδιαφορία.

Γράφημα 23: Οι αντιδράσεις των μαθητών όταν γίνεται χρήση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία

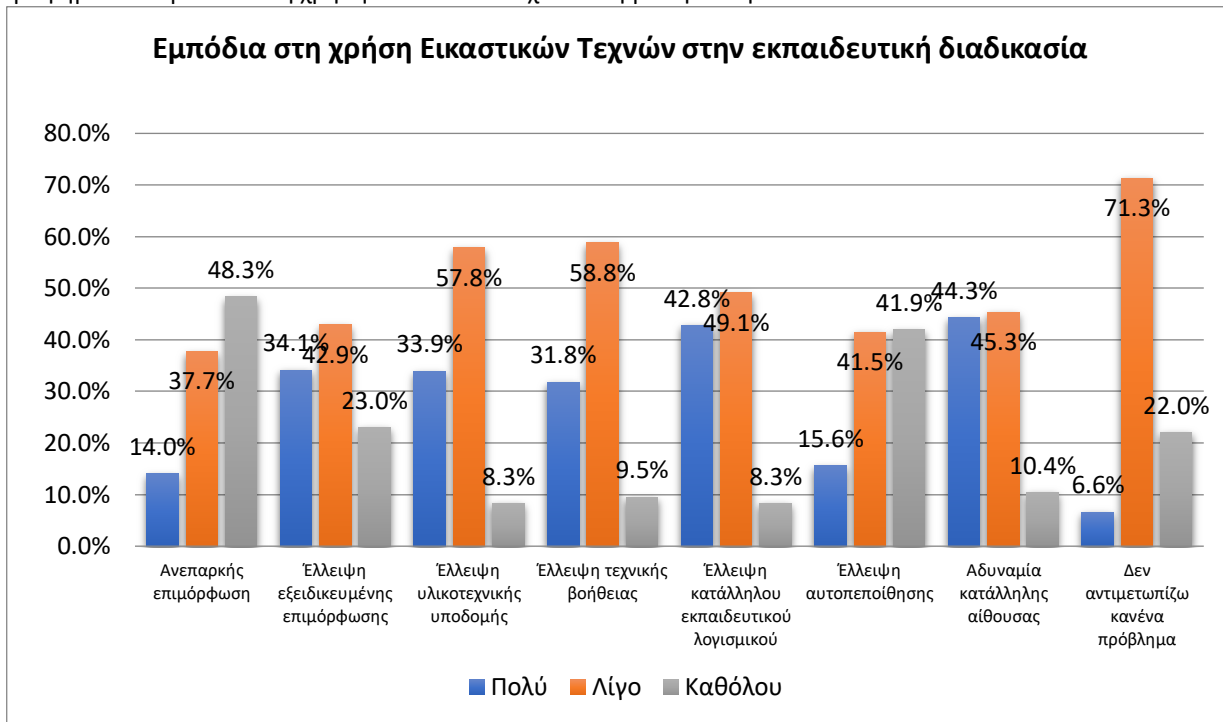
Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς που έλαβαν μέρος στην έρευνα, στο ερώτημα για τα οφέλη που προσφέρει κατά τη διάρκεια του μαθήματος η χρήση των Εικαστικών Τεχνών, το 76,7% θεωρεί ότι αποτελεί έκφραση συναισθημάτων των μαθητών/τριων, ψυχική εκτόνωση το 67,1%, ανάπτυξη ειδικών δεξιοτήτων το 47,2%, επικοινωνία, συνεργασία και αλληλεπίδραση το 37%, κοινωνικοποίηση το 64,9% και χάσιμο χρόνου το 0,9% (Βλ. Γράφημα 24).

Γράφημα 24: Οφέλη για τους μαθητές από τη χρήση Εικαστικών Τεχνών στο μάθημα

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 71,3% δηλώνει ότι αντιμετωπίζει λίγα προβλήματα όσον αφορά τη χρήση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπλέον, λίγο ρόλο παίζει: η έλλειψη εξειδικευμένης επιμόρφωσης σε ποσοστό 42,9%, η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής σε ποσοστό 57,8%, η έλλειψη τεχνικής βοήθειας 58,8%, η έλλειψη κατάλληλου λογισμικού 49,1%, η αδυναμία κατάλληλης αίθουσας 45,3%. Αντίθετα το 48,3% υποστηρίζει ότι η ανεπαρκής επιμόρφωση και η έλλειψη αυτοπεποίθησης (41,9%) δεν παίζουν κανένα ρόλο στη χρήση των Εικαστικών Τεχνών (Βλ. Γράφημα 25).

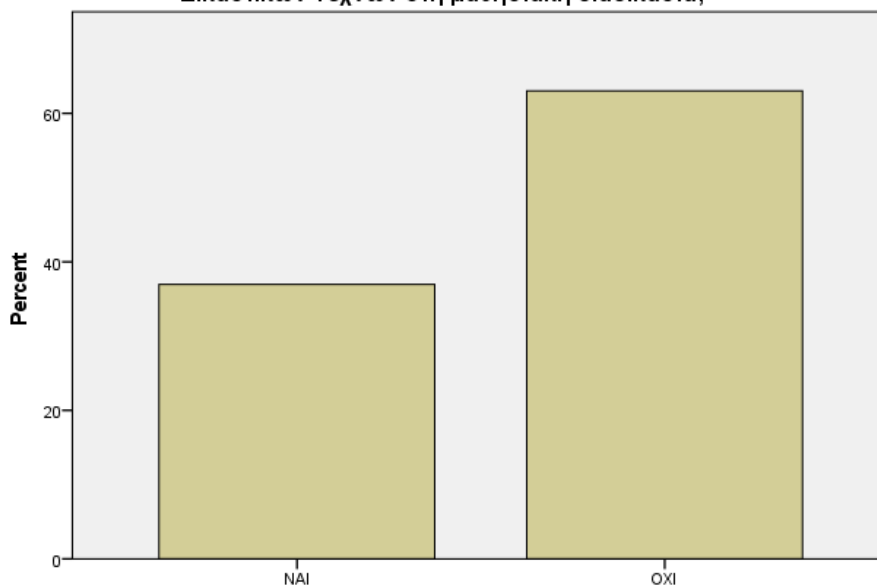
Γράφημα 25: Εμπόδια στη χρήση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία

Στο ερώτημα αν γνωρίζουν ότι υπάρχουν ειδικά λογισμικά και εφαρμογές για την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία το 63% απαντά ότι δεν το γνωρίζει (βλ. Γράφημα 26).

Γράφημα 26: Αν γνωρίζουν τα Λογισμικά καθοδηγούμενης διδασκαλίας (tutorials), πρακτικής και εκγύμνασης (drill and practice).

Γνωρίζετε ότι υπάρχουν ειδικά Λογισμικά και εφαρμογές για την ενσωμάτωση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία;

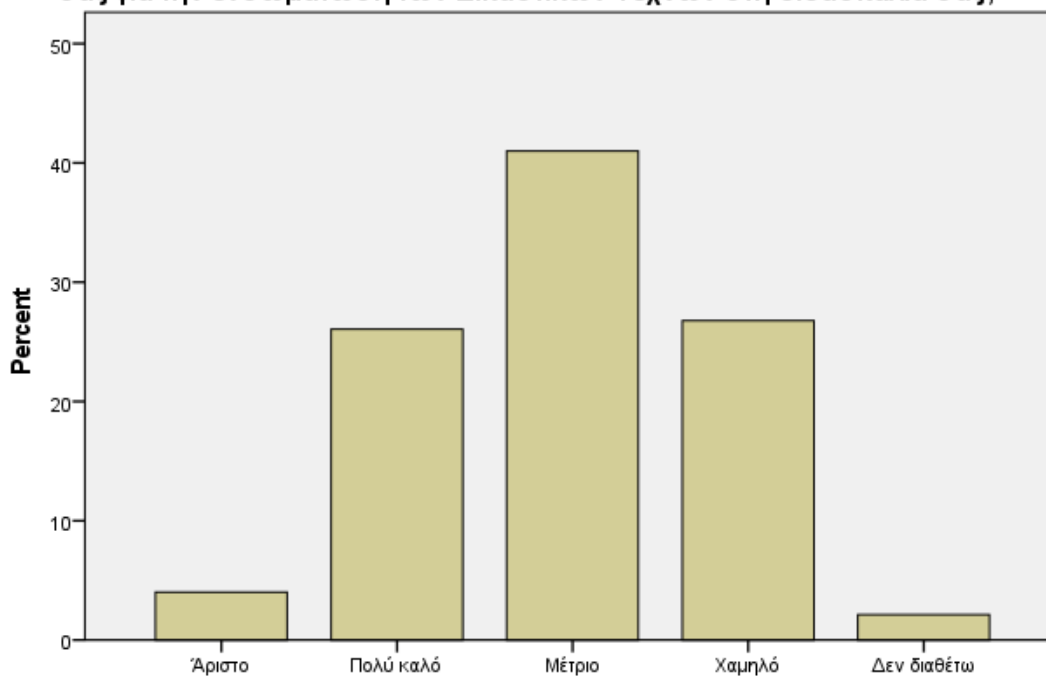
Γνωρίζετε ότι υπάρχουν ειδικά Λογισμικά και εφαρμογές για την ενσωμάτωση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία;

Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών ΕΑ χαρακτηρίζει μέτριο το επίπεδό της, με ποσοστό 41% σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που κατέχουν για την ενσωμάτωση των

Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία τους. Το 28,6% λέει ότι έχει χαμηλό επίπεδο, το 26,1% πολύ καλό, 4% άριστο ενώ ένα μικρό ποσοστό 2,1% παραδέχεται ότι δεν διαθέτει (Βλ. Γράφημα 27).

Γράφημα 27: Το επίπεδο των εκπαιδευτικών σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους για την ενσωμάτωση των Εικαστικών τεχνών

Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδό σας σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας για την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία σας;

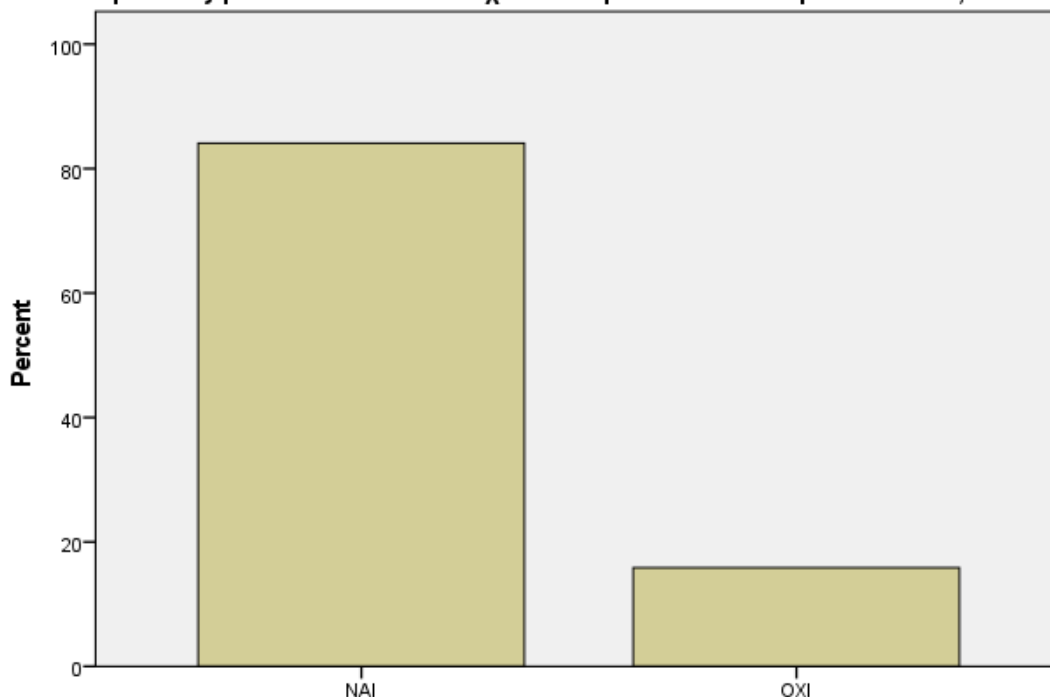

Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδό σας σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας για την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία σας;

Τέλος ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, 84,1% θεωρεί ότι χρειάζεται περαιτέρω ή και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία, αντίθετα το 15,9% πιστεύει ότι δεν χρειάζεται επιπλέον επιμόρφωση (Βλ. Γράφημα 28).

Γράφημα 28: χρειάζεται περαιτέρω ή και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία (βλ. γράφημα 28).

Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία;

3.2 Ανάλυση μεταβλητών

Στη συνέχεια παρατίθενται και αναλύονται οι σχέσεις μεταξύ κάποιων από τις μεταβλητές της κατηγορίας «Α. Δημογραφικά Στοιχεία» του ερωτηματολογίου, με τις μεταβλητές που σχετίζονταν με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων που αφορούν τόσο στην ενσωμάτωση των ΤΠΕ, όσο και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία και εντοπίζονται μεταξύ των μεταβλητών αυτών στατιστικά σημαντικές σχέσεις.

Προκειμένου να καταδειχθεί η επίδραση του φύλου στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία υλοποιήθηκε ο έλεγχος χ^2 (με τη χρήση πίνακα διπλής εισόδου). Τα αποτελέσματα του ελέγχου παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα 4, όπου θα αναλυθούν οι μεταβλητές που σχετίζονται με το φύλο.

Πίνακας 4: Η επίδραση του φύλου στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Φύλο	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;	p value=0,225
Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας	p value=0,242
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	p value=0,006
	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία	p value=0,055
Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας ;	p value=0,175
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	p value=0,023

Από τα αποτελέσματα του ελέγχου, διαπιστώνεται, πως παρουσιάζεται στατιστικά σημαντική διαφορά στο φύλο και στην ερώτηση πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ με $p=0,006 < 0,05$ (Βλ. Πίνακα 4). Το φύλο επηρεάζει την αντίληψη και για το πόσο συχνά η χρήση ΤΠΕ είναι ωφέλιμη κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς οι γυναίκες θεωρούν ότι η συχνότερη χρήση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία είναι ωφέλιμη (Βλ. Πίνακα 5 και Γράφημα 29).

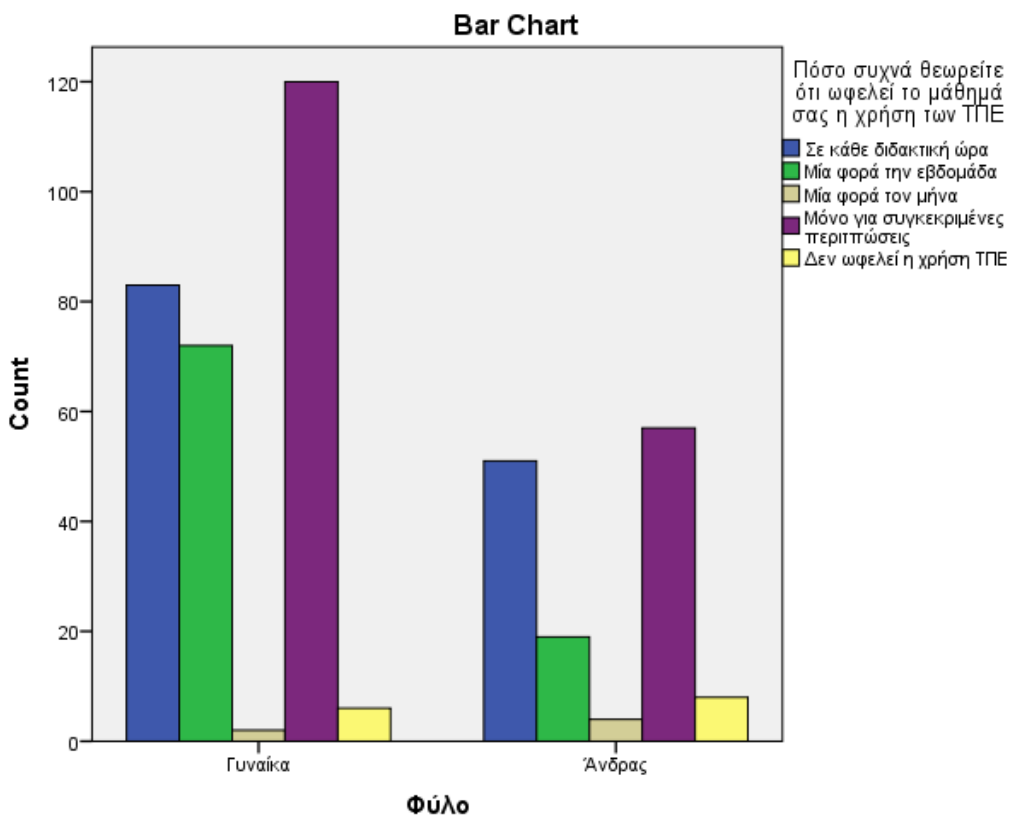
Αναφορικά με τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία, υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο φύλο και στην ερώτηση, πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των εικαστικών τεχνών, με $p=0,023 < 0,05$ (Βλ. Πίνακα 4). Επομένως, η αντίληψη πως οι εικαστικές τέχνες ωφελούν το μάθημα επηρεάζεται από το φύλο του συμμετέχοντα στην έρευνα, με τις γυναίκες συμμετέχουσες να έχουν περισσότερο θετική στάση για τη συχνότητα χρησιμοποίησης των Εικαστικών Τεχνών στο μάθημα (Βλ. Πίνακα 6 και Γράφημα 30).

Πίνακας 5α: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ

Φύλο * Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ

		Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ					Total
		Σε κάθε διδακτική ώρα	Μία φορά την εβδομάδα	Μία φορά τον μήνα	Μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις	Δεν ωφελεί η χρήση ΤΠΕ	
Φύλο	Γυναίκα	Count 83 % of Total 19,7%	72 17,1%	2 0,5%	120 28,4%	6 1,4%	283 67,1%
	Άνδρας	Count 51 % of Total 12,1%	19 4,5%	4 0,9%	57 13,5%	8 1,9%	139 32,9%
Total		Count 134 % of Total 31,8%	91 21,6%	6 1,4%	177 41,9%	14 3,3%	422 100,0%

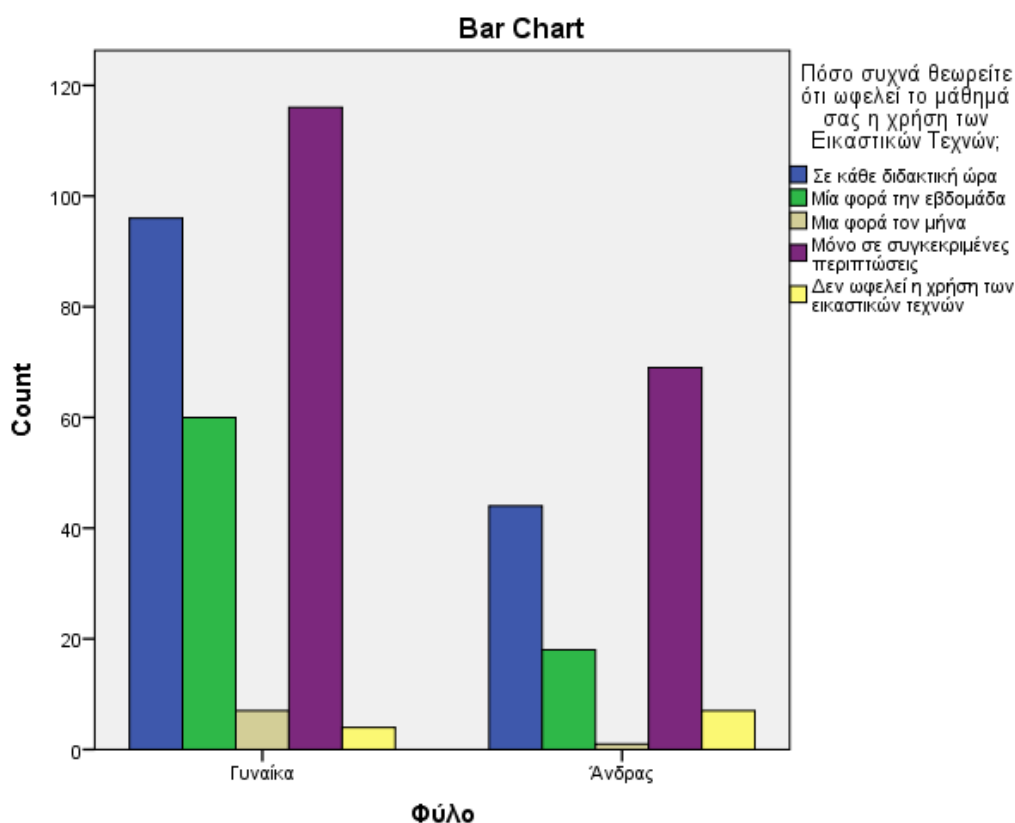
Γράφημα 29: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ

Πίνακας 5β: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

		Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;					Total
		Σε κάθε διδακτική ώρα	Μία φορά την εβδομάδα	Μια φορά τον μήνα	Μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις	Δεν ωφελεί η χρήση των εικαστικών τεχνών	
Φύλο	Γυναίκα	Count 96 % of Total 22,7%	60 14,2%	7 1,7%	116 27,5%	4 0,9%	283 67,1%
	Άνδρας	Count 44 % of Total 10,4%	18 4,3%	1 0,2%	69 16,4%	7 1,7%	139 32,9%
Total		Count 140 % of Total 33,2%	78 18,5%	8 1,9%	185 43,8%	11 2,6%	422 100,0%

Γράφημα 30: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Η επίδραση της ηλικίας στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία, σύμφωνα με την επεξεργασία, φαίνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά, $p \text{ value}=0,000 < 0,05$ (βλ. Πίνακα 6). Η ηλικία σχετίζεται συγκεκριμένα με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση

των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η ηλικιακή ομάδα 31-40 ετών έχει τη θετικότερη στάση (βλ. Πίνακα 7 και Γράφημα 31).

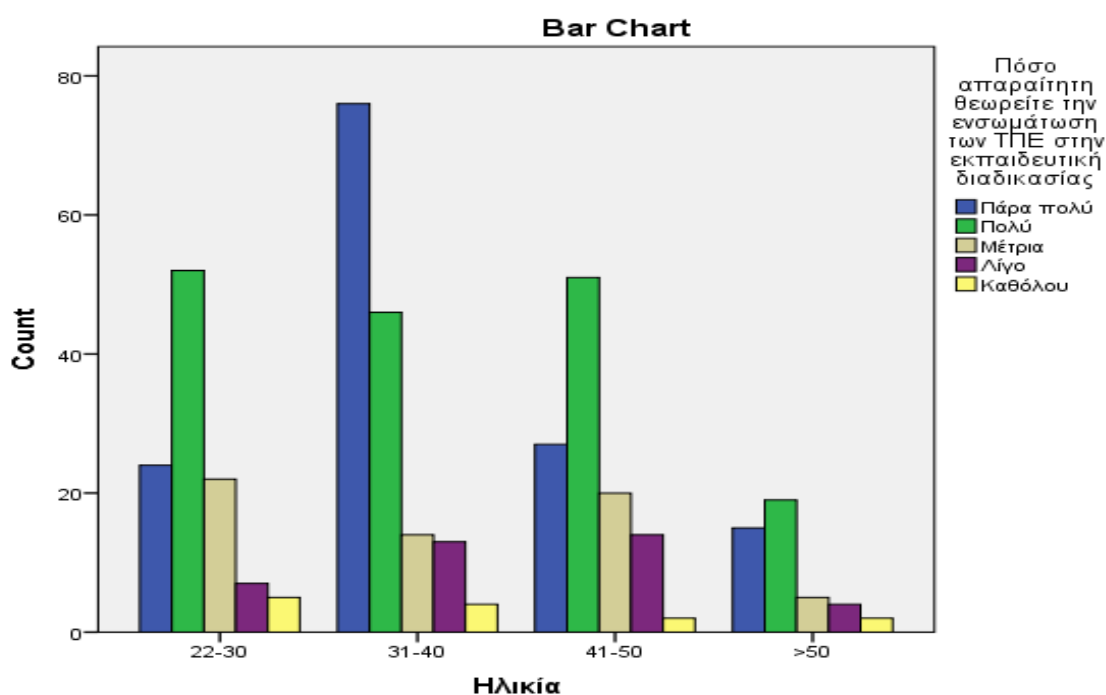
Πίνακας 6: Η επίδραση της ηλικίας στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Ηλικία	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;	p value=0,000
Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας	p value=0,180
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	p value=0,264
	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία	p value=0,055
Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας ;	p value=0,333
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	p value=0, ,775

Πίνακας 7: Η επίδραση της ηλικίας στη μεταβλητή που αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

			Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία					Total
			Πάρα πολύ	Πολύ	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	
Ηλικία 22-30	Count		24	52	22	7	5	110
	% of Total		5,7%	12,3%	5,2%	1,7%	1,2%	26,1%
31-40	Count		76	46	14	13	4	153
	% of Total		18,0%	10,9%	3,3%	3,1%	0,9%	36,3%
41-50	Count		27	51	20	14	2	114
	% of Total		6,4%	12,1%	4,7%	3,3%	0,5%	27,0%
>50	Count		15	19	5	4	2	45
	% of Total		3,6%	4,5%	1,2%	0,9%	0,5%	10,7%
Total	Count		142	168	61	38	13	422
	% of Total		33,6%	39,8%	14,5%	9,0%	3,1%	100,0%

Γράφημα 31: Η επίδραση της ηλικίας στη μεταβλητή που αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

Η επίδραση του επιπέδου σπουδών στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία, διαπιστώνεται σύμφωνα με την επεξεργασία, ότι δεν σχετίζονται, καθώς τα pvalue είναι μεγαλύτερα από 0,05 (Βλ. Πίνακα 8).

Πίνακας 8: Η επίδραση των σπουδών στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Σπουδές	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;	p value=0,796
Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας	p value=0,370
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	p value=0,136
	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία	p value=0,085
Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας ;	p value=0,138
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	p value=0,476

Η επίδραση της ειδικότητας των εκπαιδευτικών στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία, σύμφωνα με την επεξεργασία διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά, p value $0,000 < 0,05$ (Βλ. Πίνακα 9). Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της επεξεργασίας υπάρχει συσχέτιση της ειδικότητας με το πόσο συχνά θεωρούν ότι η χρήση των Εικαστικών Τεχνών ωφελεί το μάθημα. Τη θετικότερη στάση και αντίληψη έχουν οι εκπαιδευτικοί της ειδικότητας ΠΕ70 Δασκάλων και ΠΕ 71 Δασκάλων ΕΑ (Βλ. Πίνακα 10 και Γράφημα 32).

Πίνακας 9: Η επίδραση της ειδικότητας στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Ειδικότητα	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;	p value=0,346
Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας	p value=0,935
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	p value=0,008
	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία	p value=0,100
Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας ;	p value=0,384
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	p value=0,000

Πίνακας 10: Ειδικότητα και πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

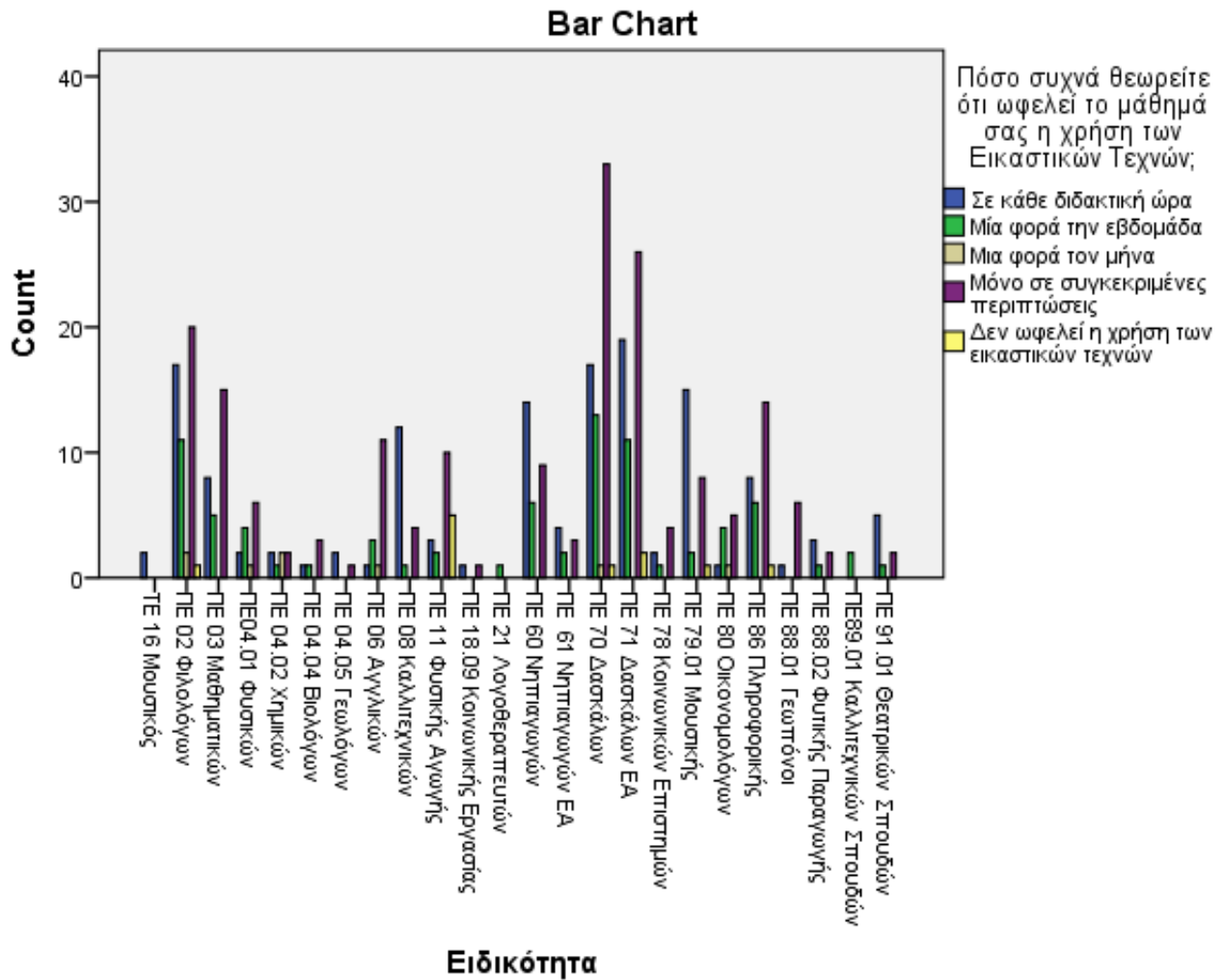
		Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;					Total	
		Σε κάθε διδακτική ώρα	Μία φορά την εβδομάδα	Μια φορά τον μήνα	Μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις	Δεν ωφελεί η χρήση των εικαστικών τεχνών		
Ειδικότητα	TE 16	Count	2	0	0	0	0	2
	Μουσικός	ExpectedCount	,7	,4	,0	,9	,1	2,0
		% of Total	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
	ΠΕ 02	Count	17	11	2	20	1	51

Φιλολόγων	ExpectedCount	16,9	9,4	1,0	22,4	1,3	51,0
	% of Total	4,0%	2,6%	0,5%	4,7%	0,2%	12,1%
ΠΕ 03 Μαθηματικών	Count	8	5	0	15	0	28
	ExpectedCount	9,3	5,2	,5	12,3	,7	28,0
	% of Total	1,9%	1,2%	0,0%	3,6%	0,0%	6,6%
ΠΕ04.01 Φυσικών	Count	2	4	1	6	0	13
	ExpectedCount	4,3	2,4	,2	5,7	,3	13,0
	% of Total	0,5%	0,9%	0,2%	1,4%	0,0%	3,1%
ΠΕ 04.02 Χημικών	Count	2	1	2	2	0	7
	ExpectedCount	2,3	1,3	,1	3,1	,2	7,0
	% of Total	0,5%	0,2%	0,5%	0,5%	0,0%	1,7%
ΠΕ 04.04 Βιολόγων	Count	1	1	0	3	0	5
	ExpectedCount	1,7	,9	,1	2,2	,1	5,0
	% of Total	0,2%	0,2%	0,0%	0,7%	0,0%	1,2%
ΠΕ 04.05 Γεωλόγων	Count	2	0	0	1	0	3
	ExpectedCount	1,0	,6	,1	1,3	,1	3,0
	% of Total	0,5%	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,7%
ΠΕ 06 Αγγλικών	Count	1	3	1	11	0	16
	ExpectedCount	5,3	3,0	,3	7,0	,4	16,0
	% of Total	0,2%	0,7%	0,2%	2,6%	0,0%	3,8%
ΠΕ 08 Καλλιτεχνικών	Count	12	1	0	4	0	17
	ExpectedCount	5,6	3,1	,3	7,5	,4	17,0
	% of Total	2,8%	0,2%	0,0%	0,9%	0,0%	4,0%
ΠΕ 11 Φυσικής Αγωγής	Count	3	2	0	10	5	20
	ExpectedCount	6,6	3,7	,4	8,8	,5	20,0
	% of Total	0,7%	0,5%	0,0%	2,4%	1,2%	4,7%
ΠΕ 18.09	Count	1	0	0	1	0	2

Κοινωνικής Εργασίας	ExpectedCount % of Total	,7 0,2%	,4 0,0%	,0 0,0%	,9 0,2%	,1 0,0%	2,0 0,5%
ΠΕ 21 Λογοθεραπειών	Count ExpectedCount % of Total	0 ,3 0,0%	1 ,2 0,2%	0 ,0 0,0%	0 ,4 0,0%	0 ,0 0,0%	1 1,0 0,2%
ΠΕ 60 Νηπιαγωγών	Count ExpectedCount % of Total	14 9,6 3,3%	6 5,4 1,4%	0 ,5 0,0%	9 12,7 2,1%	0 ,8 0,0%	29 29,0 6,9%
ΠΕ 61 Νηπιαγωγών ΕΑ	Count ExpectedCount % of Total	4 3,0 0,9%	2 1,7 0,5%	0 ,2 0,0%	3 3,9 0,7%	0 ,2 0,0%	9 9,0 2,1%
ΠΕ 70 Δασκάλων	Count ExpectedCount % of Total	17 21,6 4,0%	13 12,0 3,1%	1 1,2 0,2%	33 28,5 7,8%	1 1,7 0,2%	65 65,0 15,4%
ΠΕ 71 Δασκάλων ΕΑ	Count ExpectedCount % of Total	19 19,2 4,5%	11 10,7 2,6%	0 1,1 0,0%	26 25,4 6,2%	2 1,5 0,5%	58 58,0 13,7%
ΠΕ 78 Κοινωνικών Επιστημών	Count ExpectedCount % of Total	2 2,3 0,5%	1 1,3 0,2%	0 ,1 0,0%	4 3,1 0,9%	0 ,2 0,0%	7 7,0 1,7%
ΠΕ 79.01 Μουσικής	Count ExpectedCount % of Total	15 8,6 3,6%	2 4,8 0,5%	0 ,5 0,0%	8 11,4 1,9%	1 ,7 0,2%	26 26,0 6,2%
ΠΕ 80 Οικονομολόγων	Count ExpectedCount % of Total	1 3,6 0,2%	4 2,0 0,9%	1 ,2 0,2%	5 4,8 1,2%	0 ,3 0,0%	11 11,0 2,6%
ΠΕ 86	Count	8	6	0	14	1	29

Πληροφορική ς	ExpectedCo unt	9,6	5,4	,5	12,7	,8	29,0
	% of Total	1,9%	1,4%	0,0 %	3,3%	0,2%	6,9%
ΠΕ 88.01 Γεωπόνοι	Count	1	0	0	6	0	7
	ExpectedCo unt	2,3	1,3	,1	3,1	,2	7,0
	% of Total	0,2%	0,0%	0,0 %	1,4%	0,0%	1,7%
ΠΕ 88.02 Φυτικής Παραγωγής	Count	3	1	0	2	0	6
	ExpectedCo unt	2,0	1,1	,1	2,6	,2	6,0
	% of Total	0,7%	0,2%	0,0 %	0,5%	0,0%	1,4%
ΠΕ89.01 Καλλιτεχνικών Σπουδών	Count	0	2	0	0	0	2
	ExpectedCo unt	,7	,4	,0	,9	,1	2,0
	% of Total	0,0%	0,5%	0,0 %	0,0%	0,0%	0,5%
ΠΕ 91.01 Θεατρικών Σπουδών	Count	5	1	0	2	0	8
	ExpectedCo unt	2,7	1,5	,2	3,5	,2	8,0
	% of Total	1,2%	0,2%	0,0 %	0,5%	0,0%	1,9%
Total	Count	140	78	8	185	11	422
	ExpectedCo unt	140,0	78,0	8,0	185,0	11,0	422,0
	% of Total	33,2%	18,5%	1,9 %	43,8%	2,6%	100,0 %

Γράφημα 32: Ειδικότητα και πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Από τα αποτελέσματα του ελέγχου, διαπιστώνεται, πως παρουσιάζεται στατιστικά σημαντική διαφορά που σχετίζεται με την προϋπηρεσία των εκπαιδευτικών και την ερωτήσεις, πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία με p value=0,005<0,05 και αν χρησιμοποιούν τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία στους p value=0,011<0,05(βλ. Πίνακα 11). Ο χρόνος προϋπηρεσίας επηρεάζει την αντίληψη για το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί με προϋπηρεσία από 0-5 έτη απάντησαν θετικά σε ποσοστό 16,4% και ακολουθούν με 12,1% αυτοί που έχουν προϋπηρεσία 6-10 χρόνια (βλ. Πίνακα 12 και Γράφημα 33). Επίσης υπάρχει συσχέτιση των ετών προϋπηρεσίας και της χρησιμοποίησης του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή (Η/Υ) και των ΤΠΕ στη διδασκαλία, ειδικότερα οι εκπαιδευτικοί με προϋπηρεσία 0-5 έτη χρησιμοποιούν περισσότερο από τους υπόλοιπους τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία των μαθημάτων τους(βλ. Πίνακα 13 και Γράφημα 34).

Πίνακας 11: Προϋπηρεσία και αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

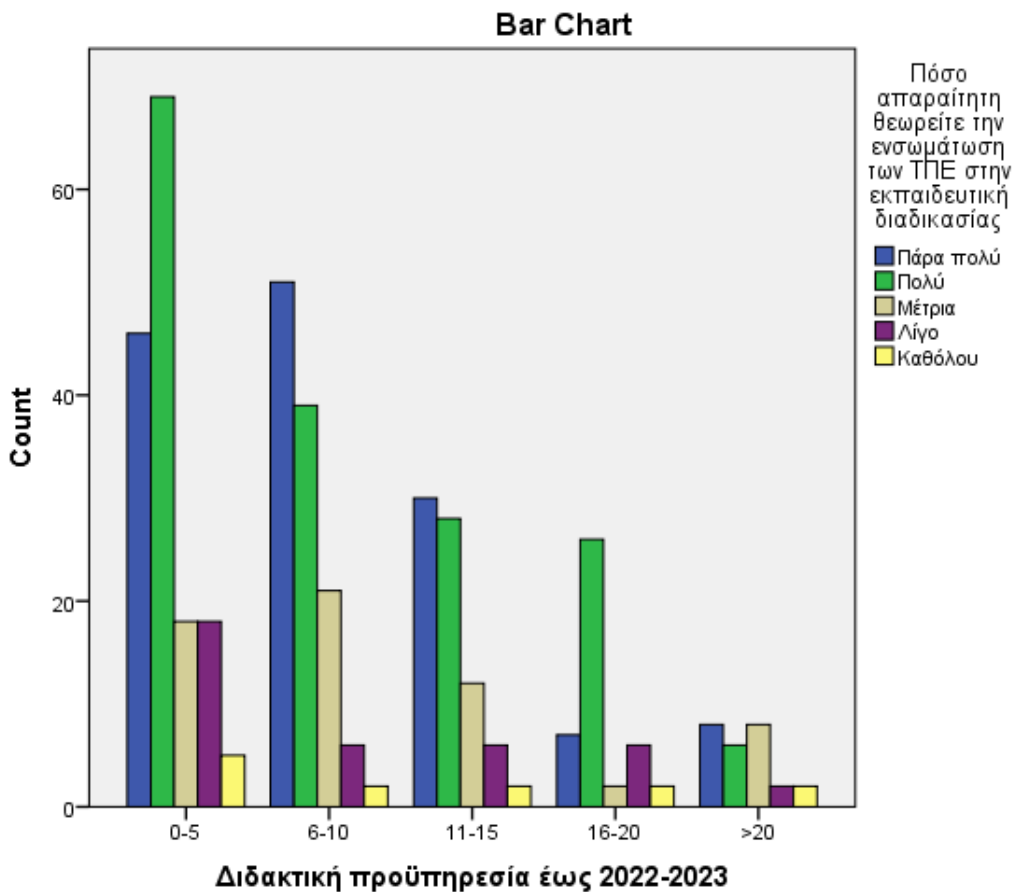
Προϋπηρεσία	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;	p value=0,005
Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας	p value=0,011
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	p value=0,108
	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία	p value=0,419
Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας;	p value=0,854
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	p value=0,052

Πίνακας 12: Προϋπηρεσία και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

	Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία					Total	
	Πάρα πολύ	Πολύ	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου		
Διδακτική προϋπηρεσία έως 2022-2023	0-5 Count	46	69	18	18	5	156
	ExpectedCount	52,5	62,1	22,5	14,0	4,8	156,0
	% of Total	10,9%	16,4%	4,3%	4,3%	1,2%	37,0%
	6-10 Count	51	39	21	6	2	119
	ExpectedCount	40,0	47,4	17,2	10,7	3,7	119,0
	% of Total	12,1%	9,2%	5,0%	1,4%	0,5%	28,2%
11-15	Count	30	28	12	6	2	78
	ExpectedCount	26,2	31,1	11,3	7,0	2,4	78,0

	% of Total	7,1%	6,6%	2,8%	1,4%	0,5%	18,5%
16-	Count	7	26	2	6	2	43
20	ExpectedCount	14,5	17,1	6,2	3,9	1,3	43,0
	% of Total	1,7%	6,2%	0,5%	1,4%	0,5%	10,2%
>20	Count	8	6	8	2	2	26
	ExpectedCount	8,7	10,4	3,8	2,3	,8	26,0
	% of Total	1,9%	1,4%	1,9%	0,5%	0,5%	6,2%
Total	Count	142	168	61	38	13	422
	ExpectedCount	142,0	168,0	61,0	38,0	13,0	422,0
	% of Total	33,6%	39,8%	14,5%	9,0%	3,1%	100,0%

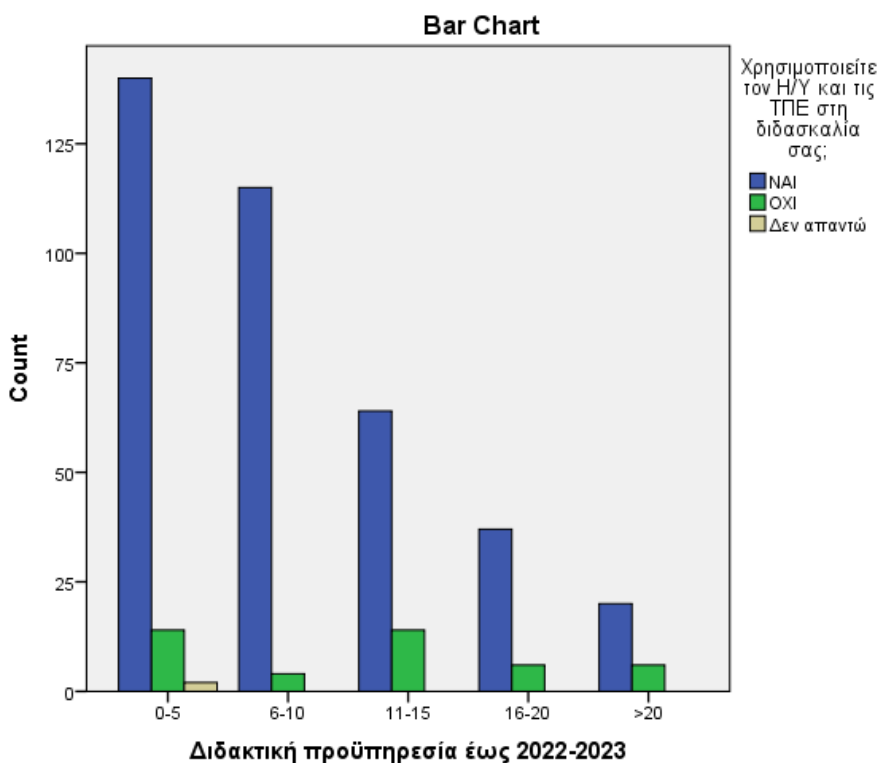
Γράφημα 33: Προϋπηρεσία και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 13: Προϋπηρεσία και χρησιμοποιούν τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία τους

			Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας;			Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	Δεν απαντώ	
Διδακτική προϋπηρεσία έως 2022-2023	0-5	Count	140	14	2	156
		ExpectedCount	139,0	16,3	,7	156,0
		% of Total	33,2%	3,3%	0,5%	37,0%
	6-10	Count	115	4	0	119
		ExpectedCount	106,0	12,4	,6	119,0
		% of Total	27,3%	0,9%	0,0%	28,2%
	11-15	Count	64	14	0	78
		ExpectedCount	69,5	8,1	,4	78,0
		% of Total	15,2%	3,3%	0,0%	18,5%
	16-20	Count	37	6	0	43
		ExpectedCount	38,3	4,5	,2	43,0
		% of Total	8,8%	1,4%	0,0%	10,2%
	>20	Count	20	6	0	26
		ExpectedCount	23,2	2,7	,1	26,0
		% of Total	4,7%	1,4%	0,0%	6,2%
Total	Count	376	44	2	422	
	ExpectedCount	376,0	44,0	2,0	422,0	
	% of Total	89,1%	10,4%	0,5%	100,0%	

Γράφημα 34: Προϋπηρεσία και χρησιμοποιούν τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία τους

Η εκπαιδευτική βαθμίδα (Πρωτοβάθμια ή Δευτεροβάθμια) που υπηρετούν οι εκπαιδευτικοί, επιδρά στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία, διαπιστώνεται σύμφωνα με την επεξεργασία, ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά, $p \text{ value } 0,041 < 0,05$ και $p \text{ value } 0,007 < 0,05$ (Βλ. Πίνακα 14). Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων μας δείχνει ότι υπάρχει συσχέτιση της εκπαιδευτικής βαθμίδας με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και με το πόσο συχνά θεωρούν ότι ωφελεί το μάθημά τους η χρήση των Εικαστικών Τεχνών. Πιο συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Βλ. Πίνακα 15 και Γράφημα 35), θεωρούν σε μεγαλύτερο ποσοστό απαραίτητη την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και επιπλέον είναι και αυτοί που θεωρούν ότι η χρήση των Εικαστικών Τεχνών ωφελεί στην εκπαιδευτική διαδικασία (Βλ. Πίνακα 16 και Γράφημα 36).

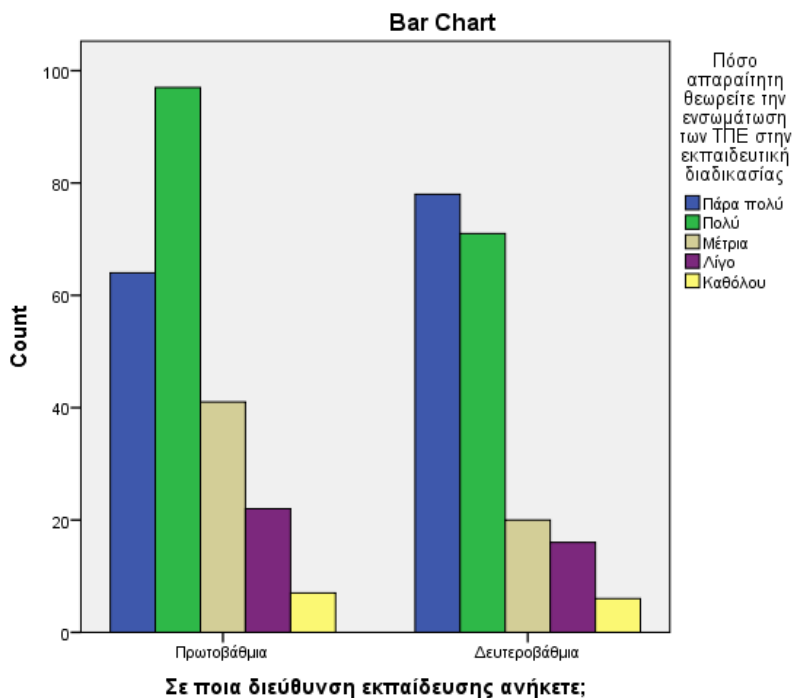
Πίνακας 14: Εκπαιδευτική βαθμίδα και αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Εκπαιδευτική βαθμίδα	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;	$p \text{ value}=0,041$
Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας	$p \text{ value}=0,607$
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	$p \text{ value}=0,053$
	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία	$p \text{ value}=0,820$
Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας;	$p \text{ value}=0,217$
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	$p \text{ value}=0,007$

Πίνακας 15: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

			Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία					Total
			Πάρα πολύ	Πολύ	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	
Σε ποια διεύθυνση εκπαίδευσης ανήκετε;	Πρωτοβάθμια	Count	64	97	41	22	7	231
		ExpectedCount	77,7	92,0	33,4	20,8	7,1	231,0
		% of Total	15,2 %	23,0 %	9,7%	5,2 %	1,7%	54,7%
Δευτεροβάθμια	Count	Count	78	71	20	16	6	191
		ExpectedCount	64,3	76,0	27,6	17,2	5,9	191,0
		% of Total	18,5 %	16,8 %	4,7%	3,8 %	1,4%	45,3%
Total	Count	Count	142	168	61	38	13	422
		ExpectedCount	142,0	168,0	61,0	38,0	13,0	422,0
		% of Total	33,6 %	39,8 %	14,5%	9,0 %	3,1%	100,0 %

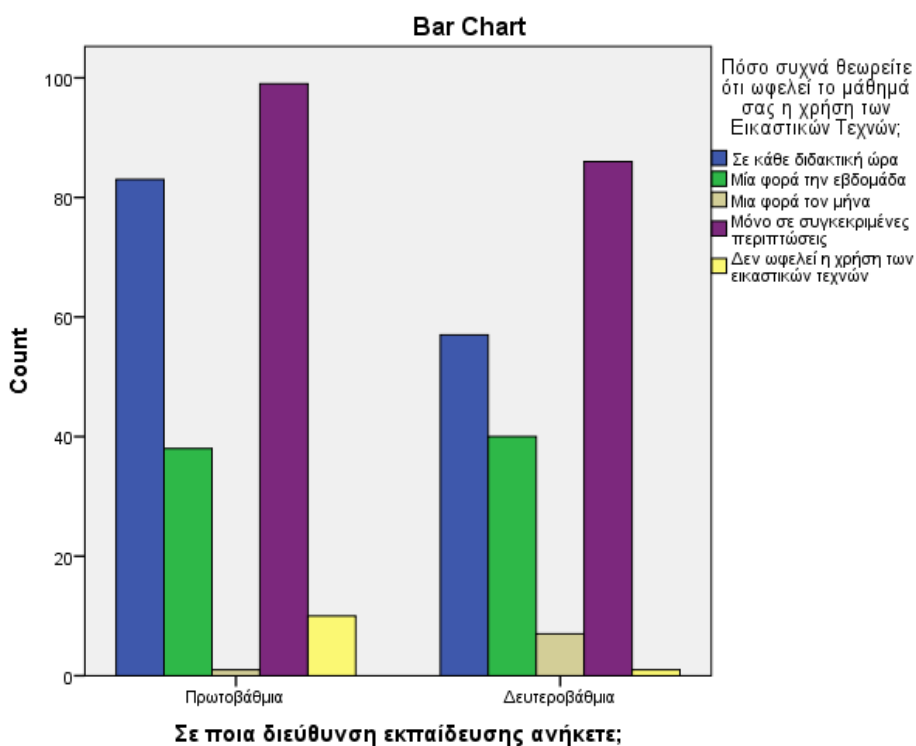
Γράφημα 35: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 16: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο συχνά θεωρούν ότι το ωφελεί μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

			Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;					Total
			Σε κάθε διδακτική ώρα	Μία φορά την εβδομάδα	Μια φορά τον μήνα	Μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις	Δεν ωφελεί η χρήση των εικαστικών τεχνών	
Σε ποια διεύθυνση εκπαίδευσής ανήκετε;	Πρωτοβάθμια	Count ExpectedCount % of Total	83 76,6 19,7%	38 42,7 9,0%	1 4,4 0,2%	99 101,3 23,5%	10 6,0 2,4%	231 231,0 54,7%
	Δευτεροβάθμια	Count ExpectedCount % of Total	57 63,4 13,5%	40 35,3 9,5%	7 3,6 1,7%	86 83,7 20,4%	1 5,0 0,2%	191 191,0 45,3%
Total		Count ExpectedCount % of Total	140 140,0 33,2%	78 78,0 18,5%	8 8,0 1,9%	185 185,0 43,8%	11 11,0 2,6%	422 422,0 100,0%

Γράφημα 36: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο συχνά θεωρούν ότι το ωφελεί μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Η σχέση εργασίας (Μόνιμος εκπαιδευτικός, Αναπληρωτής πλήρους ωραρίου ή Αναπληρωτής μειωμένου ωραρίου), επιδρά στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία, καθώς διαπιστώνεται σύμφωνα με την επεξεργασία, ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά, $p \text{ value } 0,027 < 0,05$ (Βλ. Πίνακα 17). Συνεπώς βλέπουμε ότι υπάρχει συσχέτιση της σχέσης εργασίας με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ειδικότερα, οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί θεωρούν σε μεγαλύτερο ποσοστό πόσο απαραίτητη την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία (Βλ. Πίνακα 18 και Γράφημα 37).

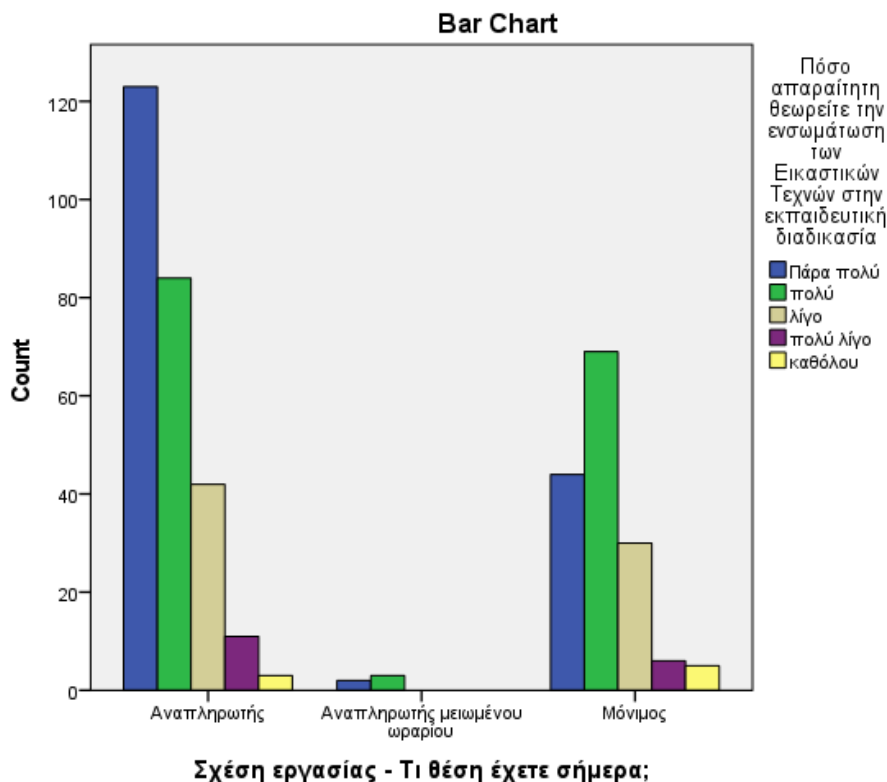
Πίνακας 17: Σχέση εργασίας και αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Σχέση εργασίας	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;	$p \text{ value}=0,682$
Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας	$p \text{ value}=0,377$
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	$p \text{ value}=0,071$
	Αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των Εικαστικών στη διδασκαλία
Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία	$p \text{ value}=0,027$
Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας;	$p \text{ value}=0,829$
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	$p \text{ value}=0,616$

Πίνακας 18: Σχέση εργασίας πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία

			Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία					Total
			Πάρα πολύ	πολύ	λίγο	πολύ λίγο	καθόλου	
Σχέση εργασίας - Τι θέση έχετε σήμερα;	Αναπληρωτής	Count	123	84	42	11	3	263
		ExpectedCount	105,3	97,2	44,9	10,6	5,0	263,0
		% of Total	29,1%	19,9%	10,0%	2,6%	0,7%	62,3%
Αναπληρωτής μειωμένου ωραρίου	Μόνιμος	Count	2	3	0	0	0	5
		ExpectedCount	2,0	1,8	,9	,2	,1	5,0
		% of Total	0,5%	0,7%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%
Total	Count	Count	169	156	72	17	8	422
		ExpectedCount	169,0	156,0	72,0	17,0	8,0	422,0
		% of Total	40,0%	37,0%	17,1%	4,0%	1,9%	100,0%

Γράφημα 37: Σχέση εργασίας πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία

3.3 Συμπεράσματα

Στην έρευνά μας συμμετείχαν 422 εκπαιδευτικοί Ειδικής Αγωγής της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, σε σύνολο 835 καταγεγραμμένων εκπαιδευτικών ΕΑ που εργάζονται στην Περιφέρεια ΑΜΘ το σχολικό έτος 2022-2023, μόνιμοι και αναπληρωτές (αναπληρωτές που προσλήφθηκαν μέχρι και τις 18/11/2022). Όσον αφορά τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι γυναίκες σε ποσοστό 67,1%, η ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν είναι η 31-40 ετών με 36,3%, το 56,4% των ερωτώμενων είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, το 29,1% του δείγματος είναι Δάσκαλοι (ΠΕ70 και ΠΕ71) και υπηρετούν σε Ειδικό Δημοτικό σχολείο (27,7%), ανήκουν στην Α/θμια εκπαίδευση (54,7%), έχουν σχετικά μικρή διδακτική προϋπηρεσία καθώς το 37% δηλώνει 0-5 έτη, είναι αναπληρωτές πλήρους ωραρίου (62,3%) και το 25,4% εξ' αυτών εργάζονται στο Νομό Ροδόπης τη δεδομένη χρονική στιγμή. Το 67,3% διαθέτει κάποιου είδους επιμόρφωση στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ενώ ένα σχετικά σημαντικό ποσοστό της τάξης του 32,7% δεν έχει καμία επιμόρφωση. Αντίθετα στις Εικαστικές Τέχνες το 64,2% δήλωσε ότι δεν διαθέτει κανένα επίπεδο επιμόρφωσης.

Ειδικότερα μετά από τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων, συμπεραίνουμε ότι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων (φύλο, ηλικία, ειδικότητα, σχέση εργασίας, προϋπηρεσία) σχετίζονται με τις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών ΕΑ σχετικά με την ενσωμάτωση, τόσο των ΤΠΕ, όσο και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία του μαθήματος, ενώ το επίπεδο των σπουδών δεν σχετίζεται. Οι μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών ΕΑ σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία εμφανίζουν στην πλειοψηφία τους θετική στάση. Ειδικότερα για τη ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία το 73,5% απάντησε ότι είναι πολύ ή και πάρα πολύ απαραίτητη, επιπρόσθετα ένα μεγάλο ποσοστό, 89,1%, δηλώνει ότι χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή και ΤΠΕ βλέπουμε ότι μόνο το 31,8% τα χρησιμοποιεί σε κάθε διδακτική ώρα, ενώ η πλειοψηφία επιλέγει να κάνει χρήση μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις. Το αντίστοιχο ποσοστό για την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών είναι 77% και το 79,1% των ερωτηθέντων τις χρησιμοποιεί στη διδασκαλία του αλλά μόνο το 33,2% σε κάθε διδακτική ώρα. Και εδώ οι πλειοψηφία των εκπαιδευτικών ΕΑ απάντησε σε ποσοστό 43,8% ότι κάνει χρήση μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής, τεχνικής βοήθειας, κατάλληλης αίθουσας και λογισμικών αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την συχνότητα χρήσης των ΤΠΕ στην μαθησιακή διαδικασία. Αντίθετα, στις Εικαστικές Τέχνες αν και

εμφανίζονται τα παραπάνω εμπόδια, οι ερωτώμενοι δεν τα θεωρούν τόσο μεγάλης σπουδαιότητας καθώς η πλειοψηφία επέλεξε ως απάντηση το λίγο.

Ένα ακόμη σημείο που χρήζει αναφοράς είναι ότι οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 85,8% χρησιμοποιούν ή και εφαρμόζουν στη διδασκαλία τους ως εργαλείο των Εικαστικών Τεχνών τα χρώματα για ζωγραφική, δηλαδή παλιές πρακτικές. Αυτό οφείλεται σαφώς στην έλλειψη επιμόρφωσης.

Για τον έλεγχο των υποθέσεων υλοποιήθηκε στατιστικός έλεγχος χ^2 . Η μηδενική υπόθεση που έχει διατυπωθεί είναι πως η ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών δεν σχετίζεται με την επιμόρφωση. Αυτό σημαίνει ότι το πλήθος των επιμορφωμένων εκπαιδευτικών που αφορά η αντίληψη για το πόσο ωφελεί το μάθημα των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών αντίστοιχα θα είναι ίσο.

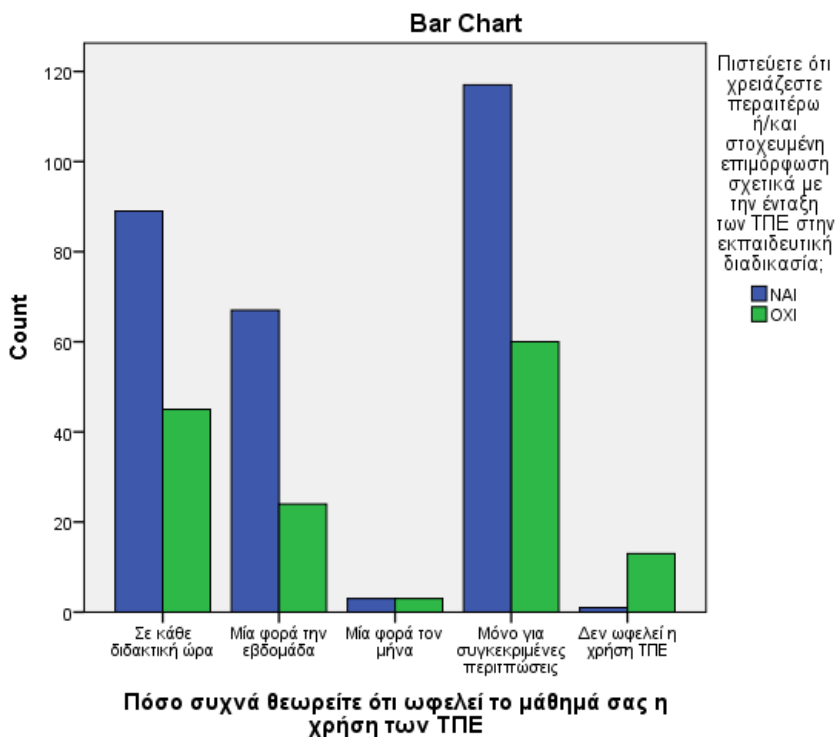
Εναλλακτική υπόθεση είναι πως οι δύο μεταβλητές είναι εξαρτημένες και επομένως σχετίζονται μεταξύ τους. Δηλαδή το πλήθος των επιμορφωμένων εκπαιδευτικών που αφορά η αντίληψη για το πόσο ωφελεί στο μάθημα η χρήση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών αντίστοιχα θα είναι διαφορετικό μεταξύ τους.

Βρήκαμε λοιπόν ότι το αποτέλεσμα του χ^2 είναι στατιστικώς σημαντικό $p=0,000$ και στις δύο περιπτώσεις (βλ. Πίνακες 19, 20 και Γραφήματα 38, 39). Συμπερασματικά, θεωρούμε τα ευρήματα του ερευνητή ότι είναι επαρκή και πείθουν ότι υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ των μεταβλητών και έτσι επιβεβαιώνεται η εναλλακτική υπόθεση, δηλαδή, πως η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ΕΑ παίζει σημαντικό ρόλο, τόσο στην αντίληψή τους αναφορικά με τη χρήση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών όσο και στη χρήση αυτών κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων τους.

Πίνακας 19: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ. Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

			Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;		Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ	Σε κάθε διδακτική ώρα	Count	89	45	134
		ExpectedCount	88,0	46,0	134,0
		% of Total	21,1%	10,7%	31,8%
	Μία φορά την εβδομάδα	Count	67	24	91
		ExpectedCount	59,7	31,3	91,0
		% of Total	15,9%	5,7%	21,6%
	Μία φορά τον μήνα	Count	3	3	6
		ExpectedCount	3,9	2,1	6,0
		% of Total	0,7%	0,7%	1,4%
	Μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις	Count	117	60	177
		ExpectedCount	116,2	60,8	177,0
		% of Total	27,7%	14,2%	41,9%
	Δεν ωφελεί η χρήση ΤΠΕ	Count	1	13	14
		ExpectedCount	9,2	4,8	14,0
		% of Total	0,2%	3,1%	3,3%
	Total	Count	277	145	422
		ExpectedCount	277,0	145,0	422,0
		% of Total	65,6%	34,4%	100,0%

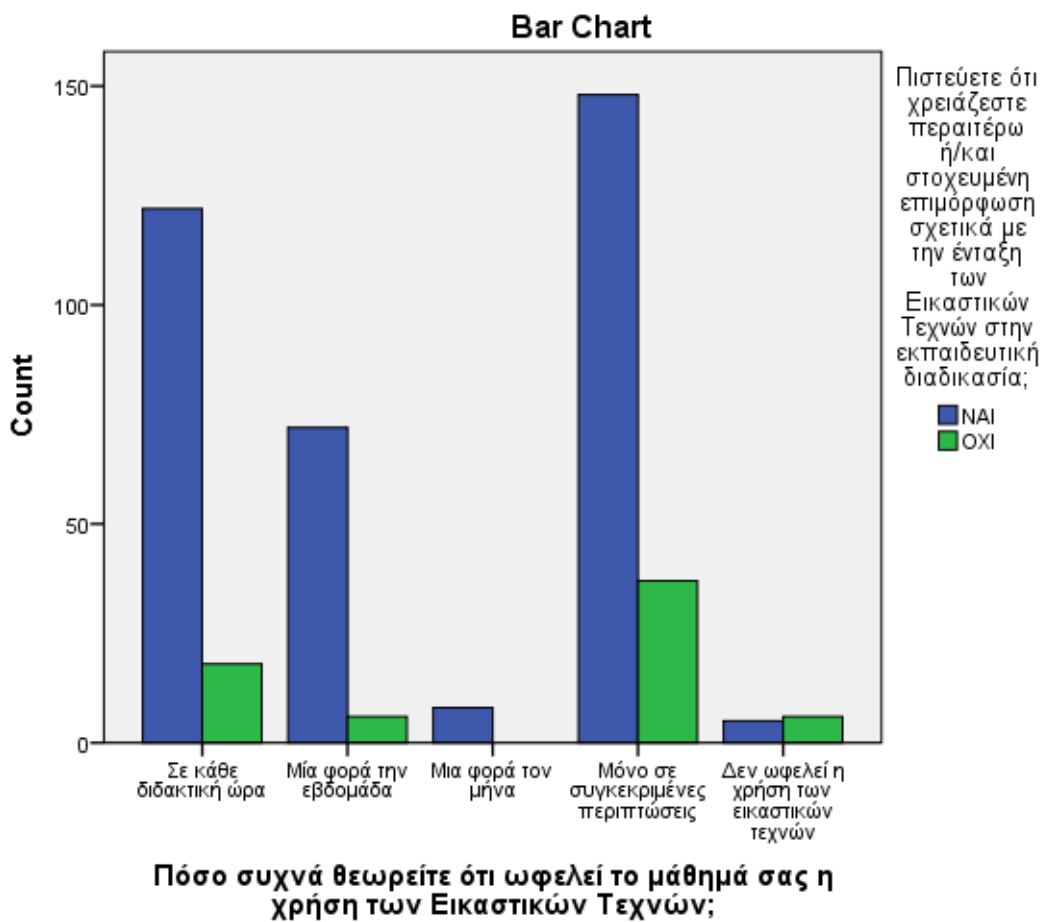
Γράφημα 38: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ. Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πίνακας 20: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών; * Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία;

			Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία;		Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;	Σε κάθε διδακτική ώρα	Count	122	18	140
		ExpectedCount	117,8	22,2	140,0
		% of Total	28,9%	4,3%	33,2%
	Μία φορά την εβδομάδα	Count	72	6	78
		ExpectedCount	65,6	12,4	78,0
		% of Total	17,1%	1,4%	18,5%
	Μια φορά τον μήνα	Count	8	0	8
		ExpectedCount	6,7	1,3	8,0
		% of Total	1,9%	0,0%	1,9%
	Μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις	Count	148	37	185
		ExpectedCount	155,6	29,4	185,0
		% of Total	35,1%	8,8%	43,8%
	Δεν ωφελεί η χρήση των εικαστικών τεχνών	Count	5	6	11
		ExpectedCount	9,3	1,7	11,0
		% of Total	1,2%	1,4%	2,6%
Total	Count	355	67	422	
	ExpectedCount	355,0	67,0	422,0	
	% of Total	84,1%	15,9%	100,0%	

Γράφημα 39: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών. Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Κεφάλαιο 4. Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό να μελετήσει τις αντιλήψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών ΕΑ σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία της ΕΑΕ. Επίσης, διερευνάται εάν αυτές σχετίζονται με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος.

Τα δεδομένα που προέκυψαν από την επεξεργασία των στοιχείων του ερωτηματολογίου οδήγησαν σε κάποια συμπεράσματα, τα οποία αφενός μεν δεν μπορούν να πάρουν χαρακτήρα γενίκευσης καθώς αντανακλούν τις απόψεις των συμμετεχόντων, αφετέρου δε, μας δίνουν μια εικόνα σχετικά με τις στάσεις και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών ΕΑ της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, όσον αφορά τη χρησιμότητα των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών αλλά και τη χρήση τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Κάνοντας βιβλιογραφική αναζήτηση για να πλαισιώσουμε την έρευνα διαπιστώσαμε ότι δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς το συγκεκριμένο πεδίο, δηλαδή για τις στάσεις και τις αντιλήψεις των καθηγητών ειδικής αγωγής όσον αφορά τη χρήση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία. Θεωρούμε λοιπόν ότι χρήζει περαιτέρω εξέτασης καθώς υπάρχουν ελάχιστες έρευνες που αναφέρονται στον Ελλαδικό χώρο. Ευελπιστούμε η έρευνά μας να γίνει το εφαλτήριο για την διεξαγωγή μίας εις βάθος Πανελλαδικής έρευνας όπου τα πορίσματά της θα βοηθήσουν το έργο των παιδαγωγών Ειδικής Αγωγής και θα συμβάλλουν στη καλύτερη αποτελεσματικότητα της μαθησιακής διαδικασίας. Ωστόσο, τόσο στην παρούσα έρευνα όσο και στις περιπτώσιολογικές μελέτες μικρής κλίμακας, που παρουσιάζονται παραπάνω σχετικά με τη χρησιμότητα των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών, οι εκπαιδευτικοί ΕΑ αναγνωρίζουν τη θετική επίδραση που έχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία και τα οφέλη που προκύπτουν από τη χρησιμοποίησή τους.

Οι νέες τεχνολογίες προκαλούν τους ανθρώπους σε αναζητήσεις στόχων και γνώσεων, είναι ανεξάντλητη πηγή γνώσης και εύκολες στη χρήση, διευκολύνουν πολύ τη ζωή όλων μας, ενώ ταυτόχρονα μας ανοίγουν νέους ορίζοντες. Τα τελευταία χρόνια η αξιοποίηση των τεχνών και η εκπαίδευση μέσω της τέχνης είναι όλο και συχνότερη. Οι τέχνες βοηθούν στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, στην καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης, στην κατανόηση του πολιτισμού, αλλά αποτελούν και μέσο επικοινωνίας (Βρετός, 1999). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ωφελμιστικός χαρακτήρας των Εικαστικών Τεχνών και της χρήσης των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία είναι έκδηλος και στα πορίσματα της έρευνάς μας. Ειδικότερα ένα μεγάλο ποσοστό,

33,2%, των ερωτηθέντων θεωρεί ότι η χρήση εικαστικών τεχνών σε κάθε διδακτική ώρα είναι ωφέλιμη για τη μαθησιακή διαδικασία και αντίστοιχα το ποσοστό για τις ΤΠΕ είναι 31,8%.

Η χρήση ΤΠΕ και Εικαστικών τεχνών καταφέρνει να τραβήξει την προσοχή των μαθητών/τριων με την ποικιλία των δραστηριοτήτων που προσφέρουν και φυσικά κάνει την εκπαίδευση πιο ενδιαφέρουσα για όλους τους μαθητές, είτε αντιμετωπίζουν κάποιες αντικειμενικές δυσκολίες, είτε μαθησιακές ανάγκες, είτε φοιτούν στη γενική εκπαίδευση. Βάση πρέπει να δοθεί όχι απλά στην χρήση, αλλά στην σωστή χρήση και την αξιοποίηση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών, για να έχουν πραγματική διδακτική αξία. Για το λόγο αυτό το ζήτημα της επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι μείζονος σημασίας και αυτό το κατανοούν και οι εκπαιδευτικοί ΕΑ καθώς αν και κρίνουν το επίπεδο των γνώσεων και δεξιοτήτων τους από πολύ καλό και ως άριστο σε ποσοστό 61,1% θεωρούν, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ότι χρειάζονται περαιτέρω ή στοχευμένη επιμόρφωση στις ΤΠΕ σε ποσοστό 65,6%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τις Εικαστικές Τέχνες φτάνει το 84,1%.

4.1 Προτάσεις

Λόγω των περιορισμών που αναπόφευκτα υπήρξαν, τα συμπεράσματα της έρευνας αν και σημαντικά δεν μπορούν να είναι γενικεύσιμα. Ωστόσο στην Ελλάδα δεν έχει γίνει προσπάθεια κατά το παρελθόν για μία ανάλογη έρευνα. Με γνώμονα αυτήν την διαπίστωση μπορούν να διατυπωθούν προτάσεις για παρόμοιες ερευνητικές προσπάθειες σχετικά με θέματα που διαπραγματεύονται στην παρούσα εργασία.

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ και των Εικαστικών τεχνών αναμφισβήτητα αποτελούν καινοτόμες μεθόδους και η αξιοποίησή τους μετατρέπει την εκπαιδευτική διαδικασία σε εκπαιδευτική διεργασία συμβάλλοντας στην απόκτηση δεξιοτήτων και στην κατάκτηση ακαδημαϊκών στόχων από πλευράς των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Η παρούσα έρευνα διερευνά την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών. Οι συμμετέχοντες ανήκουν εργασιακά σε μία συγκεκριμένη περιοχή αυτή της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Για να γίνει περαιτέρω διερεύνηση του θέματος θα μπορούσε να υλοποιηθεί με την συμμετοχή εκπαιδευτικών ΕΑ που εργάζονται σε διάφορες εκπαιδευτικές περιφέρειες της Ελλάδας, προκειμένου να μελετηθούν τα αποτελέσματα και να συγκριθούν με άλλες χρονικές και τοπικές συνθήκες.

Επιπρόσθετα θα μπορούσαν να προκύψουν ενδιαφέροντα αποτελέσματα με την μορφή εκπαιδευτικής παρέμβασης με ταυτόχρονη αξιοποίηση των ΤΠΕ ή των Εικαστικών Τεχνών.

Πρακτικό και ερευνητικό ενδιαφέρον πιθανόν να υπάρχει από την μελέτη των απόψεων μέσω συνέντευξης σε εκπαιδευτικούς, διευθυντές και λοιπό Ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό (ψυχολόγους, Κοινωνικούς Λειτουργούς, νοσηλευτές) οι οποίοι θα συμβάλλουν με λεπτομερή στοιχεία πλέον για το πως επιδρά η ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών τεχνών στην εκπαίδευση παιδιών με Ειδικές Ανάγκες. Με αυτόν τον τρόπο εκτός από τη συγκέντρωση στοιχείων θα δινόταν η ευκαιρία για σύγκριση και εξαγωγή συμπερασμάτων από αξιόπιστα δεδομένα.

Οι προτεινόμενες κατευθύνσεις για περαιτέρω έρευνα θα μπορούσαν να εμπλουτίσουν και να διευρύνουν τη γνώση σχετικά με το αντικείμενο της χρήσης και ενσωμάτωσης των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες έτσι ώστε να συστηματοποιηθεί η ανάλυση και τα οφέλη τους κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Οι προτεινόμενες ερευνητικές κατευθύνσεις που αναφέρθηκαν ενδεικτικά, θα μπορούσαν να διευρύνουν το εμπειρικό πλαίσιο και να δημιουργήσουν ένα νέο σώμα γνώσης σχετικά με το αντικείμενο της παρακίνησης και των κινήτρων συμμετοχής μαθητών/τριων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προκειμένου να συστηματοποιηθεί η ανάλυσή τους. Η παρούσα μελέτη είναι το εφαλτήριο σε αυτή την προσπάθεια και μια συμβολή στο πεδίο της έρευνας για την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα. Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια αποτελεί ένα έναυσμα για την προώθηση και αξιοποίηση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών, αλλά και όλων των Τεχνών, στην εκπαιδευτική διαδικασία, αρχικά, όπως προαναφέρθηκε, το θέμα της έρευνας χρήζει περαιτέρω διερεύνησης και ανάλυσης στα πλαίσια πιθανόν μίας διδακτορικής διατριβής.

Μείζον ζήτημα είναι και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων. Η επιμόρφωση όσον αφορά τις ΤΠΕ είναι υποχρεωτική όμως μόνο για τους μόνιμους εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων καθώς υπάρχουν τα προγράμματα επιμόρφωσης από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, επιπέδου Β1 με θέμα «Εισαγωγική επιμόρφωση για την εκπαιδευτική αξιοποίηση ΤΠΕ» και επιπέδου Β2 η οποία αφορά την «Προχωρημένη επιμόρφωση για την εκπαιδευτική αξιοποίησης και εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη». Η επιμόρφωση αυτή πρέπει να επεκταθεί σε όλους τους εκπαιδευτικούς ανεξάρτητα από τη σχέση εργασίας (μόνιμοι, αναπληρωτές) που έχουν ή αν εργάζονται στην Ειδική αγωγή ή τη γενική εκπαίδευση. Φυσικά κάτι αντίστοιχο πρέπει να προβλεφτεί και να υλοποιηθεί και για τη χρησιμοποίηση των τεχνών στη διδακτική πράξη. Το σημαντικό είναι ότι μέσα από την έρευνα διαπιστώνουμε ότι οι εκπαιδευτικοί ΕΑ κατανοούν τη χρησιμότητα και τα οφέλη από τη χρήση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών και επιθυμούν την περαιτέρω επιμόρφωσή τους.

Κλείνοντας θέλω να επισημάνω ότι ο εξοπλισμός των σχολικών μονάδων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά τη χρησιμοποίηση ή μη των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών. Αυτό σημαίνει πως θα πρέπει να υπάρχουν σε κάθε σχολική μονάδα τα κατάλληλα εργαλεία (υλικοτεχνική υποδομή, λογισμικά, αίθουσες) ώστε να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να κάνουν απρόσκοπτα την εργασία τους.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α - Ερωτηματολόγιο Έρευνας

Ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο

αυτό αποτελεί ερευνητικό εργαλείο της μεταπτυχιακής εργασίας με τίτλο: «**Στάσεις και αντιλήψεις καθηγητών Ειδικής Αγωγής της Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης απέναντι σε καινοτόμους μεθόδους εκπαίδευσης: η περίπτωση της χρήσης**

ΤΠΕ και Εικαστικών Τεχνών στην ΕΑΕ», η οποία εκπονείται στο πλαίσιο του Διδρυματικού Προγράμματος

Μεταπτυχιακών Σπουδών «**Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών**

Προσεγγίσεων», του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Το ερωτηματολόγιο

είναι αυστηρά ανώνυμο, καθώς δεν υπάρχει πρόσβαση στις IP addresses και η συμμετοχή σας είναι εντελώς προαιρετική. Τα στοιχεία που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους ερευνητικούς σκοπούς της παρούσας διπλωματικής εργασίας και για μελλοντικές επιστημονικές δημοσιεύσεις.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για την συμμετοχή σας.

* Απαιτείται

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Φύλο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Γυναίκα

Άνδρας

2. Ηλικία *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

22-30

31-40

41-50

>50

3. Σπουδές *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

ΑΕΙ

ΑΤΕΙ

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα

Διδακτορικό Δίπλωμα

Σεμινάριο Ειδικής Αγωγής

4. Η ειδικότητά σας είναι (γράψτε τον κωδικό και το λεκτικό του κλάδου της ειδικότητας π.χ. ΠΕ 02 Φιλολόγος)

5. Διδακτική προϋπηρεσία σε έτη (έως και το 2022-2023) *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

0-5

6-10

11-15

16-20

>20

6. Η Σχολική μονάδα στην οποία υπηρετείτε - ανήκετε το τρέχον σχολικό έτος *
(2022-2023)

Αν επιλέξετε την απάντηση 'Άλλο' προσδιορίστε

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ειδικό Νηπιαγωγείο
- Ειδικό Δημοτικό
- Ειδικό Γυμνάσιο
- Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια-Λύκεια (ΕΝΕΕΓΥΛ)
- Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ)
- Τμήμα ένταξης
- Τμήμα Παράλληλης στήριξης
- Άλλο: _____

7. Σε ποια διεύθυνση εκπαίδευσης ανήκετε; *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Πρωτοβάθμια
- Δευτεροβάθμια

8. Σε ποιο Νομό της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης υπηρετείτε *
το σχολικό έτος (2022-2023);

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Έβρου
- Ροδόπης
- Ξάνθης
- Καβάλας
- Δράμας

9. Σχέση εργασίας - Τι θέση έχετε σήμερα; *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Μόνιμος
- Αναπληρωτής
- Αναπληρωτής μειωμένου ωραρίου
- Ωρομίσθιος

10. Ποιο είναι το επίπεδο της επιμόρφωσή σας στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές; Αν επιλέξετε την απάντηση «Άλλο», προσδιορίστε (Μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Με πιστοποίηση (όπως αυτή καθορίζεται από το προσοντολόγιο του ΑΣΕΠ)
- Εκπαιδευτικά Προγράμματα με Πιστοποίηση της Γ.Γ.Ε.Ε. / Δημοσίου φορέα
- Εκπαιδευτικά Προγράμματα με Πιστοποίηση Ιδιωτικού φορέα
- Δεν έχω
- Άλλο: _____

11. Ποιο είναι το επίπεδο της επιμόρφωσή σας στις Εικαστικές Τέχνες; Αν επιλέξετε την απάντηση «Άλλο», προσδιορίστε (Μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις). *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Από τις Σπουδές/Πτυχίο
- Επιμόρφωση από το ΠΕΚ
- Σεμινάρια από το ΥΑΙΘ/Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
- Σεμινάρια από την Διεύθυνση/Γραφείο Εκπαίδευσης
- Σεμινάρια από την Ένωση Εκπαιδευτικών Εικαστικών Μαθημάτων
- Επιμόρφωση/ σεμινάρια από άλλο Δημόσιο/Ιδιωτικό φορέα
- Σεμινάρια / Ημερίδες
- Από διαδικτυακές πηγές
- Δεν έχω
- Άλλο: _____

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (ΤΠΕ) ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

12. Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Πάρα πολύ

1

2

3

4

5

Καθόλου

13. Χρησιμοποιείτε τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία σας; *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

Ναι

Όχι

Δεν απαντώ

14. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Σε κάθε διδακτική ώρα
- Μία φορά την εβδομάδα
- Μία φορά το μήνα
- Μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις.
- Δεν ωφελεί η χρήση των ΤΠΕ

15. Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε χρήσιμα εργαλεία για τη διδασκαλία του γνωστικού σας αντικειμένου;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Εφαρμογές office	☐	☐	☐
Διαδίκτυο (Internet)	☐	☐	☐
Ειδικά λογισμικά της ειδικότητάς σας	☐	☐	☐
Εφαρμογές web2 (ιστότοποι για εκπαιδευτική επικοινωνία, ανάρτηση εκπαιδευτικού υλικού, σχέδια μαθήματος κ.ά.)	☐	☐	☐
Κανένα	☐	☐	☐
Άλλο	☐	☐	☐

16. Σημειώστε σε ποιο βαθμό αντιμετωπίζετε εμπόδια στη χρήση των ΤΠΕ στην * εκπαιδευτική διαδικασία

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Ανεπαρκής επιμόρφωση	☐	☐	☐
Έλλειψη εξειδικευμένης επιμόρφωσης	☐	☐	☐
Έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής	☐	☐	☐
Έλλειψη τεχνικής βοήθειας	☐	☐	☐
Έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού λογισμικού	☐	☐	☐
Έλλειψη αυτοπεποίθησης	☐	☐	☐
Αδυναμία κατάλληλης αίθουσας	☐	☐	☐
Δεν αντιμετωπίζω κανένα πρόβλημα	☐	☐	☐

17. Γνωρίζετε ότι υπάρχουν τα Λογισμικά καθοδηγούμενης διδασκαλίας (tutorials), πρακτικής και εκγύμνασης (drill and practice). *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

18. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδό σας σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Άριστο
 Πολύ καλό
 Μέτριο
 Χαμηλό
 Δεν διαθέτω

19. Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

**ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΣΤΗ
ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ**

20. Γνωρίζετε ποιοι από τους παρακάτω τομείς ανήκουν στο πεδίο των Εικαστικών Τεχνών; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Ναι	Όχι	Δε γνωρίζω
Αρχιτεκτονική	☐	☐	☐
Ζωγραφική	☐	☐	☐
Κόμικς	☐	☐	☐
Φωτογραφία	☐	☐	☐
Κινηματογράφος	☐	☐	☐
Γραφιστική	☐	☐	☐
Μουσική	☐	☐	☐

21. Πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία (για τη διδασκαλία ή/και κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας); *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Πάρα πολύ

1

2

3

4

5

Καθόλου

22. Χρησιμοποιείτε τις Εικαστικές Τέχνες στη διδασκαλία σας (για τη διδασκαλία ή /και κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας); *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι
 Δεν απαντώ

23. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Σε κάθε διδακτική ώρα
 Μία φορά την εβδομάδα
 Μία φορά το μήνα
 Μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις/για συγκεκριμένους λόγους
 Δεν ωφελεί η χρήση Εικαστικών Τεχνών

24. Σημειώστε τα εργαλεία των Εικαστικών Τεχνών που συνήθως χρησιμοποιείται/εφαρμόζεται στη διδασκαλία σας. Αν επιλέξετε την απάντηση «Άλλο», προσδιορίστε. Μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Σχέδιο
 Χρώματα για ζωγραφική
 Χαρακτική
 Γλυπτική
 Κατασκευές
 Χειροτεχνίες
 Άλλο: _____

25. Όταν αξιοποιείτε εργαλεία ή/και εφαρμογές των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία σας, οι μαθητές/μαθήτριες αντιδρούν; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Με μεγάλο ενδιαφέρον

1

2

3

4

5

Με αδιαφορία

26. Σημειώστε τα οφέλη για τους μαθητές/μαθήτριες από τη χρήση των Εικαστικών Τεχνών στο μάθημά σας. Μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Έκφραση συναισθημάτων
- Ψυχική εκτόνωση
- Ανάπτυξη ειδικών δεξιοτήτων
- Επικοινωνία, Συνεργασία & Αλληλεπίδραση
- Κοινωνικοποίηση
- Είναι χάσιμο χρόνου

27. Σημειώστε σε ποιο βαθμό αντιμετωπίζετε εμπόδια στη χρήση Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Ανεπαρκής επιμόρφωση	☐	☐	☐
Έλλειψη εξειδικευμένης επιμόρφωσης	☐	☐	☐
Έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής	☐	☐	☐
Έλλειψη βοήθειας	☐	☐	☐
Έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού λογισμικού	☐	☐	☐
Έλλειψη αυτοπεποίθησης	☐	☐	☐
Αδυναμία κατάλληλης αίθουσας	☐	☐	☐
Δεν αντιμετωπίζω κανένα πρόβλημα	☐	☐	☐

28. Γνωρίζετε ότι υπάρχουν ειδικά Λογισμικά και εφαρμογές για την ενσωμάτωση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

29. Πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδό σας σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας για την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Άριστο
- Πολύ καλό
- Μέτριο
- Χαμηλό
- Δεν διαθέτω

30. Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
- Όχι

Παράρτημα Β. Γραφήματα

Γράφημα 1: Φύλο

Γράφημα 2: Ηλικία

Γράφημα 3: Σπουδές

Γράφημα 4: Ειδικότητα

Γράφημα 5: Διδακτική προϋπηρεσία

Γράφημα 6: Σχολική μονάδα υπηρετήσης το σχολικό έτος 2022-2023

Γράφημα 7: Διεύθυνση εκπαίδευσης

Γράφημα 8: : Νομός υπηρετήσης

Γράφημα 9: Σχέση εργασίας

Γράφημα 10: Επίπεδο επιμόρφωσης στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές

Γράφημα 11: Επιμόρφωση στις Εικαστικές τέχνες

Γράφημα 12: Χρήση Ηλεκτρονικού υπολογιστή και ΤΠΕ στη διδασκαλία

Γράφημα 13: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ

Γράφημα 14: Χρήσιμα εργαλεία για τη διδασκαλία του γνωστικού σας αντικειμένου

Γράφημα 15: Εμπόδια στη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Γράφημα 16: Αν γνωρίζουν τα Λογισμικά καθοδηγούμενης διδασκαλίας (tutorials), πρακτικής και εκγύμνασης (drill and practice).

Γράφημα 17: Επίπεδό σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

Γράφημα 18: Περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Γράφημα 19: Τομείς που ανήκουν στις Εικαστικές τέχνες

Γράφημα 20: Χρήση Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Γράφημα 21: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Γράφημα 22. Χρήση εργαλείων Εικαστικών Τεχνών κατά τη διδασκαλία

Γράφημα 23: Οι αντιδράσεις των μαθητών όταν γίνεται χρήση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία

Γράφημα 24: Οφέλη για τους μαθητές από τη χρήση Εικαστικών Τεχνών στο μάθημα

Γράφημα 25: Εμπόδια στη χρήση Εικαστικών Τεχνών στη μαθησιακή διαδικασία

Γράφημα 26: Αν γνωρίζουν τα Λογισμικά καθοδηγούμενης διδασκαλίας (tutorials), πρακτικής και εκγύμνασης (drill and practice).

Γράφημα 27: Το επίπεδο των εκπαιδευτικών σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους για την ενσωμάτωση των Εικαστικών τεχνών

Γράφημα 28: χρειάζεται περαιτέρω ή και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία

Γράφημα 29: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ

Γράφημα 30: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Γράφημα 31: Η επίδραση της ηλικίας στη μεταβλητή που αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

Γράφημα 32: Ειδικότητα και πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών;

Γράφημα 33: Προϋπηρεσία και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Γράφημα 34: Προϋπηρεσία και χρησιμοποιούν τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία τους

Γράφημα 35: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Γράφημα 36: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο συχνά θεωρούν ότι το ωφελεί μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Γράφημα 37: Σχέση εργασίας πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία

Γράφημα 38: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ. / Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Γράφημα 39: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών; / Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Παράρτημα Γ. Πίνακες

Πίνακας 1: Φάσεις εισαγωγής και ανάπτυξης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση σύμφωνα με G.-L. Baron, E. Bruillard.1996 (Κόμης, 2019, σ. 31).

Πίνακας 2: Απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 3: Απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πίνακας 4: Η επίδραση του φύλου στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Πίνακας 5α: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ

Πίνακας 5β: Φύλο. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση Εικαστικών Τεχνών

Πίνακας 6: Η επίδραση της ηλικίας στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Πίνακας 7: Η επίδραση της ηλικίας στη μεταβλητή που αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

Πίνακας 8: Η επίδραση των σπουδών στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Πίνακας 9: Η επίδραση της ειδικότητας στις μεταβλητές που αφορούν τις αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Πίνακας 10: Ειδικότητα και πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Πίνακας 11: Προϋπηρεσία και αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Πίνακας 12: Προϋπηρεσία και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 13: Προϋπηρεσία και χρησιμοποιούν τον Η/Υ και τις ΤΠΕ στη διδασκαλία τους

Πίνακας 14: Εκπαιδευτική βαθμίδα και αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Πίνακας 15: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο απαραίτητη θεωρείτε την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 16: Εκπαιδευτική βαθμίδα και πόσο συχνά θεωρούν ότι το ωφελεί μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών

Πίνακας 17: : Σχέση εργασίας και αντιλήψεις σχετικά με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των Εικαστικών Τεχνών στη διδασκαλία

Πίνακας 18: Σχέση εργασίας πόσο απαραίτητη θεωρούν την ενσωμάτωση των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 19: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των ΤΠΕ. Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 20: Πόσο συχνά θεωρείτε ότι ωφελεί το μάθημά σας η χρήση των Εικαστικών Τεχνών; * Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περαιτέρω ή/και στοχευμένη επιμόρφωση σχετικά με την ένταξη των Εικαστικών Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Αναφορές

- Agaliotis, I., & Kalyva, E. (2011, April). A survey of Greek general and special education teachers' perceptions regarding the role of the special needs coordinator: Implications for educational policy on inclusion and teacher education. *Elsevier. Teaching and Teacher Education*, 27(3), σσ. 543-551.
- Baglama, B., Yikmiş, A., & Demirok, M. (2017, May). Special Education Teachers' views on using technology in teaching Mathematics. *European Journal of Special Education Research*, 2(5), σσ. 120-134.
- Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας*. (1η εκδ.). (Α.-Β. Ρήγα, Επιμ., & Α.-Β. Ρήγα, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Deboys, R., Holttum, S., & Wright, K. (2016, Dec). Processes of change in school-based art therapy with children: A systematic qualitative study. *International Journal of Art Therapy*.
- Durkheim, E. (2014). *Η εξέλιξη της παιδαγωγικής σκέψης*. (Η. Αθανασιάδης, Μεταφρ.) Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ertmer, P. A. (1999, Dec). Addressing first- and secondorder barriers to change: Strategies for technology integration. *Educational Technology Research and Development*, 47(4), σσ. 47-61.
- European Commission. (2017, Dec). *Οι 20 αρχές του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων*. Ανάκτηση 9 01, 2021, από https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en.
- Hansen, J. H. (2012, Feb 16). Limits to inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 16(1), σσ. 89-98.
- Hart, S., Dixon, A., Drummond, M., & McIntyre, D. (2004). *Learning without Limits*. Maidenhead, England: Open University Press.
- UNESCO. (1994, June 7-10). The Salamanca Statement and framework for action on special needs education. 50. Salamanca, Spain: UNESCO.
- UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO.
- Weller, C., & Strawser, S. (1987, January 1). Adaptive Behavior of Subtypes of Learning Disabled Individuals. *The Journal of Special Education*, 21(1), σσ. 101-115.
- Αγαλιώτης, Ι. (2008). *Υποστήριξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή προβλήματα*. ΟΕΠΕΚ. Ανάκτηση 09 02, 2021, από http://blogs.sch.gr/kkiourtsis/files/2011/09/oepek_meleth_15.pdf

- Αγαλιώτης, Ι. (2021). Αποτελεσματική διδασκαλία μαθητών με Ήπιες εκπαιδευτικές ανάγκες: Θεωρίες, προγράμματα, μέθοδοι, τεχνικές. *Πανεπιστημιακές σημειώσεις 2021*.
- Αναγκαστικός Νόμος 1049/22-1-1938. (1938). Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του αναγκαστικού νόμου 453/1937. *ΦΕΚ 24/Α/27-1-1938*.
- Αναγκαστικός Νόμος 453/20-1-1937. (1937). Περί ιδρύσεως σχολείου ανωμάτων και καθυστερημένων παιδών κτλ. *ΦΕΚ28/Α/30-1-1937*.
- Αναγκαστικός Νόμος 726/4-6-1937. (1937). Περί συγχωνεύσεως του Οίκου κωφάλαων Χαλάμπους και Ελένης Σπηλιοπούλου μετά του Εθνικού Οίκου Κωφάλαων. *ΦΕΚ 228/Α/15-6-1937*.
- Αναστασιάδου, Ο. (2020). *Η αξιοποίηση των εικαστικών στην εκπαίδευση μαθητών και μαθητριών με αναπηρία*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ).
- Βασιλικό Διάταγμα. (1906). Περί εγκρίσεως του καταστατικού του εν Αθήναις σωματείου υπό την επωνυμίαν "Οίκος Τυφλών". *ΦΕΚ 125/Α/26/5/1906*.
- Βασιλικό Διάταγμα. (1907). Περί εγκρίσεως του οργανισμού του εν Αθήναις φιλανθρωπικού ασύλου υπό τον τίτλον "Οίκος κωφάλαων Χαράλαμπους και Ελένης Σπηλιοπούλου". *ΦΕΚ 96/Α/17-5-1907*.
- Βασιλικό Διάταγμα 3635/16-11-1956 . (1956). Περί αναγνώρισεως ως ισότιμων προς δημόσια Ιδιωτικών Σχολείων Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως δια βαρηκόους ή κωφούς καθητάς, καθορισμού προγράμματος μαθημάτων τούτων και Κρατικής Ενισχύσεως των. *ΦΕΚ 218/Α/16-11-1956*.
- Βασιλικό Διάταγμα 3635/16-11-1956. (1956). Περί αναγνώρισεως ως ισότιμων προς δημόσια Ιδιωτικών Σχολείων Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως δια βαρηκοοους ή κωφούς μαθητάς, καθορισμού του προγράμματος μαθημάτων τούτων και Κρατικής Ενισχύσεών των. *ΦΕΚ 281/16-11-1956*.
- Βασιλικό Διάταγμα 564/14-8-1961. (1961). Περί συστάσεως εν Αθήναι Εθνικού Ιδρύματος Αποκαταστάσεως Αναπήρων. *ΦΕΚ 139/28-5-1961*.
- Βρετός, Ι. (1999). *Εικόνα και Σχολικό Εγχειρίδιο-Επιλογή, Μεθοδολογική προσέγγιση, Ανάγνωση*. Αθήνα.
- Γελαστοπούλου, Μ., & Κουρμπέτης, Β. (2017). Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση: αξιοποίηση των αρχών του καθολικού σχεδιασμού (Universal Design for Learning) για την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού για μαθητές με αναπηρίες. *Τα Πρακτικά του 4ου Συνεδρίου: «Νέος Παιδαγωγός»*, (σσ. 957-963). Αθήνα.
- Γιαννέλος, Α., & Μαθιουδάκη, Μ. (2017). Καθολικός σχεδιασμόςγια τη μάθηση (UDL): Πεδία, Εφαρμογές και παραδείγματα εφαρμογών των αρχών του. *Επιστημινικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό "εκπ@αιδευτικός κύκλος"*, 5(2), σσ. 167-269.

- Εθνικό σχέδιο δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. (2020). <http://www.opengov.gr/yrep/?p=699> Ανακτήθηκε 12 Ιουλίου 2022.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2003, Oct 30). *Σχέδιο δράσης: "Ίσες ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία: Ένα Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης (2004-2010)"*. Ανάκτηση 09 01, 2021, από <https://eur-lex.europa.eu/summary/EL/c11414>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2009). *Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020*. Ανάκτηση 09 01, 2021, από <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=el>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2021, March). *Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία για το 2021-2030*. Ανάκτηση 09 01, 2021, από <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=el>.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (1997, October 2). *Συνθήκη του Άμστερνταμ*. Ανάκτηση 08 30, 2021, από <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam>.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2000, Dec 18). *Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ε.Ε*. Ανάκτηση 09 01, 2021, από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32000X1218%2801%29&qid=1633131525346>: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32000X1218%2801%29&qid=1633131525346>
- Ιωαννίδη, Β., & Καλοκαιρινού-Αναγνωστοπούλου, Α. (2010). *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Μια προσέγγιση για στελέχη εκπαίδευσης και επαγγελματίες υγείας*. ΒΗΤΑ.
- Καμπούρη-Δανού, Μ., & Πιερίδου, Μ. (2016). Χρήση Τεχνικών Δράματος στο Νηπιαγωγείο για την Εκμάθηση Λεξιλογίου των Φυσικών Επιστημών για Παιδιά που Έχουν τα Ελληνικά ως Δεύτερη Γλώσσα. *9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φυσικές Επιστήμες στην Προσχολική Εκπαίδευση: Σύγχρονες τάσεις και Προοπτικές* (σσ. 14-23). Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης-Σχολή Επιστημών Αγωγής Παιδαγωγικό.
- Κόμης, Β. (2019). *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών*. Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Μακράκης, Β. (2000). *Υπερμέσα στην Εκπαίδευση. Μια κοινωνικο-εποικοδομιστική προσέγγιση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μακράκης, Β., & Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, Γ. (1995). *Υπολογιστές στην εκπαίδευση: μια κριτική επισκόπηση στον διεθνή χώρο και στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.
- Μαλαφάντης, Κ., & Καρέλα, Γ. (2012). Για μια ποιοτική Εκπαίδευση: Οι Τέχνες στην Εκπαίδευση και η έννοια της διαφορετικότητας μέσα από την Τέχνη. *Πρακτικά Συνεδρίου «Η ποιότητα στην Εκπαίδευση: Τάσεις και Προοπτικές»*. Α, σσ. 371-382. Αθήνα : ΕΚΠΑ.

- Μιχαηλίδου, Μ., & Πετρά, Ζ. (2016, Μαγ). Η Τέχνη διδάσκει και διδάσκεται. *5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2, σ. 6.
- Μπαράκος, Κ. (2007). Στάσεις και απόψεις εκπαιδευτικών Α/θμιας Ειδικής Αγωγής για το ρόλο των ΤΠΕ στην Ειδική Εκπαίδευση. *Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*.
- Νόμος 1143/27-3-1981. (1981). Περί ειδικής αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχολήσεως και κοινωνικής μερίμνης των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων. *ΦΕΚ 80/Α/31-3-1981*.
- Νόμος 1556/26-9-1985. (1985). Δομή και λειτουργία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. *ΦΕΚ 167/Α/30-9-1985*.
- Νόμος 1904/28-7-1951. (1951). Περί προστασίας και αποκαταστάσεως των τυφλών. *ΦΕΚ 212/Α/1-8-1951*.
- Νόμος 2765/27-2-1954. (1954). Περί διευκολύνσεως δια την πώλησιν προϊόντων των εργαζομένων τυφλών. *ΦΕΚ 38/Α/4-3-1954*.
- Νόμος 2871/14-3-2000. (2000). Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις. *ΦΕΚ 78/Α/14-3-2000*.
- Νόμος 309/30-4-1976. (1976). Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως. *ΦΕΚ 100/Α/30-4-1976*.
- Νόμος 3699/2008. (2008). Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. *ΦΕΚ 199/Α/2-10-2008*.
- Νόμος 3794/2009. (2009). Ρύθμιση θεμάτων του πανεπιστημιακού και τεχνολογικού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. *ΦΕΚ 156/Α/4-9-2009, Άρθρο 35*.
- Νόμος 4074/2012. (2012). Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες. *ΦΕΚ Α' 88/11.04.2012*.
- Νόμος 4397/16-8-1929. (1929). Περί στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως. *ΦΕΚ 309/Α/24-8-1929, Κεφάλαιο Ε' Άρθρο 11*.
- Νόμος 4466/21-4-1965. (1965). Περί αναγνωρίσεως ως ισοτίμου προς τα δημόσια σχολεία Μέσης Εκπαιδεύσεως του υπό του "Πρότυπου Ειδικού Εκπαιδευτηρίου" ιδρυθέντος Γυμνασίου Κωφών και Βαρηκόων Παίδων. *ΦΕΚ 82/Α/10-5-1965*.
- Νόμος 4488/2017. (2017). Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις Δημοσίου και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις, ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες και άλλες διατάξεις. *ΦΕΚ Α' 137/13-09-2017*.
- Νόμος 4547/2018. (2018). Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. *ΦΕΚ 102/Α/12-6-2018*.

- Ο.Η.Ε. (2006). *Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και Προαιρετικό Πρωτόκολλο*. Ανάκτηση 09 01, 2021, από <https://unric.org/el/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CF%84%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD-%CE%BC-2/>.
- ΟΗΕ. (2022, Jul 09). *Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης ΟΗΕ*. Ανάκτηση από <https://unric.org/el>
- Πέτρου, Α. (2012). Εκπαιδευτική ισότητα, δικαιοσύνη και ηθική της συμπερίληψης. Στο Π. Α. Αγγελίδης (Επιμ.), *Συμπεριληπτική Εκπαίδευση και βελτίωση σχολείων. Σχέση αμφίδρομη*. Αθήνα: Διάδραση.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: Ιδιωτική.
- Προεδρικό Διάταγμα 147/11-3-1976 . (1976). Περί του οργανισμού Κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. *ΦΕΚ 56/Α/15-3-1976*.
- Ρίβιου, Κ., Κουρουπέτρογλου, Γ., & Οικονομίδης, Ν. (2015). Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων με βάση τις αρχές της. *Πρακτικά Συνεδρίου: Το σύγχρονο σχολείο μέσα από το πρίσμα των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών: από τη θεωρία στην καθημερινή πρακτική 24-26 Απριλίου 2015* (σσ. 442-471). Ηράκλειο Κρήτης: Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών (ΙΑΚΕ).
- Σακκάς, Β. (2002). *Μαθησιακές δυσκολίες και οικογένεια*. Αθήνα: Ατραπός.
- Στασινός, Δ. (1991). *Ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σύνταγμα της Ελλάδος. (1975). Ανάκτηση 08 30, 2021, από <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-21/>.
- Σχορετσανίτου, Π., & Βεκύρη, Ι. (2010). Ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση: παράγοντες πρόβλεψης της εκπαιδευτικής χρήσης. *Πρακτικά 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην εκπαίδευση»* (σσ. 617-624). Κόρινθος: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Υπουργική Απόφαση. (1895). Περί χορηγήσεων εις Δανιήλ Σουρμελήν άδεια συστάσεως εν Αθήναις παρθεναγωγείου κωφάλαλων. *Υπ.Αριθ.4178/18-3-1895*. ΦΕΚ 63/Β/20-3-1895.
- Φ.Ε.Κ. 199/Α/2-10-2008, Φ. (2008, Οκτώβριος 2). Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. *ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3699/2008*. Αθήνα.

Πηγές Εικόνων

Εικόνα 1: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeperand-fairer-economicand-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en

Εικόνα2: British Council, Εκπαιδευτικό εγχειρίδιο, Πρόγραμμα Inclusive Schools, σελ.25